

ARBEIDSPROGRAM 2017 - 2021

Demokratene
i Norge

INNHOOLD

1. LANDETS STYRING 6

- 1.1 Selvstyre 6
- 1.2 Det kommunale selvstyre 6
- 1.3 Offentlige etater og direktorater 7
- 1.4 Monarkiet 7
- 1.5 Det norske flagg og riksvåpen 7
- 1.6 Samepolitikk 7
- 1.7 Retten til å stemme 7
- 1.8 Rettsikkerhet 7
- 1.9 Ytringsfrihet og forsamlingsfrihet 7

2. FINANSPOLITIKK 8

- 2.1 Sosialkonservativt økonomisk system 8
- 2.2 Skatte og avgiftssystemet 8
- 2.3 Formueskatt 9
- 2.4 Arveavgift 9
- 2.5 Boligskatt og eiendomsavgift 9
- 2.6 Bilavgift 9
- 2.7 BSU for ungdom 10
- 2.8 Vår norske modell 10
- 2.9 Fattigdom i Norge 11
- 2.10 Digitalisering av byråkratiet 11
- 2.11 Handlingsregelen 12
- 2.12 Kildeskatt på pensjoner i utlandet 12
- 2.13 Ligningsverdi på bolig 13
- 2.14 Minstepensjonister 13
- 2.15 Skatte klasse 2 13
- 2.16 Skatt på mat 13

3. UTENRIKSPOLITIKK 13

- 3.1 Norge og verden 13
- 3.2 Norges nærområder 13
- 3.3 Felles kultur og verdier 13
- 3.4 MidtØsten og Nord Afrika 13
- 3.5 Israel 14
- 3.6 Osloavtalen 14
- 3.7 Krigsoperasjoner i Midtøsten 14
- 3.8 Islamske terrororganisasjoner 15

3.9	Internasjonal bistand	15
3.10	EØS, Schengen og handelsavtaler	15
3.11	Globalisering	15
3.12	Norge og FN	16
4.	LOV OG ORDEN	16
4.1	Kriminalitet	16
4.2	DNA analyser	16
4.3	Domstoler	17
4.4	Høyesterett	17
4.5	ForebyggIng	17
4.6	Gjengangere	17
4.7	Organisert kriminalitet	18
4.8	Politi	18
4.9	Rehabilitering	18
4.10	Soningskø	19
4.11	Terrorisme	19
4.12	Sivile rammes hardest	19
4.13	Innsats mot radikaliserings	19
4.14	Trygdemisbruk og svindel	20
4.15	Tvangsekteskap	20
4.16	Samarbeid mot vold	20
4.17	Økt kompetanse	20
4.18	Voldtekt	21
4.19	Økonomisk kriminalitet	21
4.20	Lokalt engasjement avgjørende	21
5.	EU OG EØS	21
5.1	Folkestyre	21
5.2	Sterk nasjonalstat	22
5.3	Brussel	22
5.4	Schengen	22
6.	SIKKERHET OG FORSVAR	23
6.1	Dersom du vil ha fred	23
6.2	Et nytt og moderne forsvar	23
6.3	Forsvaret	24
6.4	Utenlandske oppdrag	24
6.5	Assymetrisk krigføring	24
6.6	Cyberforsvaret	24
6.7	Heimevernet	24
6.8	Beredskapslager	25

6.9 Masseødeleggelsesvåpen 25

6.10 Forsvaret og EØS 25

7. INNVANDRING OG ASYLYLPOLITIKK 25

7.1 Kulturelle impulser 25

7.2 Asylsøkere og flyktninger 26

7.3 Avslag på søknad 26

7.4 Oppholdstillatelse 26

7.5 Flyktningleire i nærområdet 27

7.6 Kvoteflyktninger 27

7.7 Ingen særbehandling 27

7.8 Ulovlige innvandrere 27

7.9 Arbeidsvisa 27

7.10 Familiegjenforening 27

7.11 Statsborgerskap 28

8. HELSE OG OMSORG 28

8.1 Eldreomsorg og eldrehelse 28

8.2 Rett tjeneste til rett tid 29

8.3 God måling av kvalitet 29

8.4 Brukeren skal bestemme 29

8.5 Demens 29

8.6 Egenandeler 30

8.7 Øremerket tilskudd 30

8.8 Velferdsteknologi 30

8.9 ForebyggING 30

8.10 Fastlegeordningen 30

8.11 Folkehelse 30

8.12 Fysisk helse 31

8.13 kreft 32

8.14 Rehabilitering 33

8.15 Resarvasjonsrett 33

8.16 Rusavhengighet 34

8.17 Røyking 35

8.18 Honnør politikk 35

8.20 Privat import av legemidler 36

8.21 Psykisk helse 36

8.22 Familien 37

8.23 Folkehelseproblem 38

8.24 Funksjonshemmede 38

8.25 Det neste store helseløftet 39

- 8.26 Helsestasjoner 39
- 8.27 Skolehelsetjenesten 40
- 8.29 Fellesskapets sykehus 40
- 8.30 Bedre behandling redder liv 41
- 8.31 Trenger også desentralisering 41
- 8.32 Sykepleiere og omsorgsarbeidere 42
- 8.33 Tannhelse 42
- 8.34 Ultralyd 42

9. FORSKNING OG UTDANNING 43

- 9.1 Grunnskolen 43
- 9.2 Resultat gir kunnskap 43
- 9.3 Realfagsløft 43
- 9.4 Skolefritidsordningen 43
- 9.5 Skole som møteplass 44
- 9.6 Karakterer 44
- 9.7 Tidlig hjelp 44
- 9.8 Sikkerhetsnett for voksne 45
- 9.9 Rådgivningstjenesten 45
- 9.10 Vidregående skole 45
- 9.11 Fraværgrensen 45
- 9.12 Omlegging av kompendium 45
- 9.13 Satsing på flere læreplasser 46
- 9.14 Høyere utdanning 46
- 9.15 Internasjonalt nettverk 46
- 9.16 Satsing på studenter 46
- 9.17 Rustet for fremtiden 46
- 9.18 Forskning 47
- 9.19 Taktskifte i forskningspolitikken 47
- 9.20 Langsiktige ambisjoner 47
- 9.21 Aktiv med de beste universitetene i verden 47

10. LANDBRUK OG FISKE 48

- 10.1 En viktig vekstnæring 48
- 10.2 Kulturturisme og landbruket 48
- 10.3 Mattrygghet 48
- 10.4 Beredskapslageret 49
- 10.5 Rovdyrpolitikk 50
- 10.6 Dyrevelferd 50
- 10.7 Biomangfold 51
- 10.8 Fiskerinæringen 52

10.9 Norske Verft	52
11. SAMFERDSEL	53
11.1 Samferdselsprosjekter	53
11.2 Veier	53
11.3 Infrastruktur og finansiering	53
11.4 Jernbanen	54
11.5 Samferdsel og kommunikasjon	54
12. KULTUR	54
12.1 En rik kultur	55
12.2 Norsk identitet	55
12.3 Offentlig støtte	55
12.4 Kulturarven	55
12.5 Mediepolitikk	56
12.6 Pressestøtte	56
12.7 Internett	56
13. RELIGION OG ETIKK	57
13.1 Kristendommen og Grunnloven	57
13.2 Kirken	58
13.3 Andre trossamfunn	58
13.4 Islam	58
14. MILJØ OG KLIMAPOLITIKK	59
14.1 Fokus på utslipp og forurensning	59
14.2 Avfallshåndtering	59
14.3 Kortreist	60
14.4 Energipolitikk	60

1. LANDETS STYRING

1.1 SELVSTYRE

Grunnloven er grunnlaget for det norske folkestyret. Demokratene stiller seg også positivt til å åpne for bruk av bindende folkeavstemninger i saker som har stor betydning for landets suverenitet og egenart. Initiativet til folkeavstemning skal kunne komme fra vanlige folk og fra politikere, etter fastsatte regler.

1.2 DET KOMMUNALE SELVSTYRE

Vi vil opprettholde lokalt selvstyre og advarer mot at regjeringen pålegger kommunene nye oppgaver uten de nødvendige økonomiske forutsetninger er oppfylt. Demokratene vil arbeide for minimumsstandarder på det sosiale feltet, slik at den gir den samme sikkerheten uavhengig av hvilken kommune en borger bosetter seg i. Dersom staten gjennom nye lover og regler pålegger et underordnet forvaltningsnivå økte utgifter, må staten finansiere disse ved øremerking.

1.3 OFFENTLIGE ETATER OG DIREKTORATER

Direktoratene vi ser i dag er på mange måter et resultat av EØS. Direktoratene som fagmyndighet bør slås sammen med etatene igjen fordi det vil synliggjøre fagstatsrådets politiske ansvar.

1.4 MONARKIET

Monarkiet er en vesentlig del av vår politiske og kulturelle historie. Vi forbinder folkets og landets identitet med Kongehuset, som vi viser en stor lojalitet ovenfor. Til gjengjeld har Kongehuset en forpliktelse til å verne om folkets og landets selvstendighet.

I en verden i endring er det viktig for folk å ha en trygg posisjon i en kultur i et land som uttrykker de verdier som folk setter pris på. Norges kongefamilie er unik for vårt land. Hvis vi mister vår unikhet og egenart, vår rett til å bestemme over sine egne saker, opphører vi å eksistere som nasjon.

1.5 DET NORSKE FLAGG OG RIKSVÅPEN

Det norske flagg er Rødt, Hvitt og Blått med kors. Dette skal bestå uforandret. Det norske riksvåpen med Løve, Øks og Kors skal bestå. Løven symboliserer Juda Stamme, Øksen symboliserer Olav Den Helliges kristning av Norge, og samlet står det for den Judeo-Kristne tradisjon. Kongeflagget er ifra 1305 og symboliserer det samme som Riksvåpenet, innført av Kong Sverres ætt I 1305. Norges nasjonaldag må ikke samordnes eller integreres med andre staters markering.

1.6 SAMEPOLITIKK

Demokratene anser samene som fullverdige norske statsborgere, med de samme rettigheter og plikter. Derfor ønsker Demokratene over tid å erstatte Sametinget med et eget ombud ved Stortinget, og et samarbeidsforum for alle samiske befolkningsgrupper. Vi anser det som viktig for Norge å opprettholde samisk språk, kultur og tradisjon.

1.7 RETTEN TIL Å STEMME

Demokratene mener det er kun norske statsborgere som skal ha rett til å stemme og stille til valg i kommunevalget. Utenlandske statsborgere bør ikke delta i kommunevalget eller kunne velges. Norske statsborgere bosatt i utlandet kan behandles som fastboende, og kan kun stemme ved nasjonale valg. Representasjon til Stortinget må være i forhold til folketall i fylkene. Utjevningsmandater utgår.

1.8 RETTSIKKERHET

Rettsikkerhet er viktig for å sikre de individuelle friheter. Staten er ikke ufeilbarlig. Statens makt kan føre til overgrep mot innbyggerne. Noe vi har sett mange eksempler på. I myndighetsutøvelsen må statens oppgave ikke begrense eller regulere rettighetene til enkeltpersoner, men verne og beskytte rettighetene. Uansett hvor de konstitusjonelle rettigheter eller andre grunnleggende rettigheter er i faresonen, bør Stortinget utarbeide lovgivning for å sikre effektiv rettslig kontroll av myndighetenes atferd. Menneskerettighetene skal sikre grunnleggende rettigheter til enkeltpersoner i forhold til staten og borgerne. Menneskerettigheter må ikke misbrukes for politisk agitasjon, slik som å begrense ytringsfriheten, eller bryte ned nasjonen eller landets suverenitet.

1.9 YTRINGSFRIHET OG FORSAMLINGSFRIHET

Demokratene vil opprettholde ytringsfriheten og forsamlingsfriheten. Disse rettighetene har vært avgjørende for utviklingen av demokratiet. Begrensning på denne rett omfatter risikoen for menings sensur og misbruk av makt.

Et politisk flertall bør i et demokrati aldri anse seg selv som politisk korrekt eller avfeie andres synspunkter som mindrevverdige. En regjering skal ikke diskriminere eller avvise meninger som deles av store deler av befolkningen. De må ikke misbruke sin makt eller reiser spørsmål om folks legitimitet over ideer.

Foreninger som tar sikte på å oppnå sine mål ved vold, oppfordring til vold eller lignende må oppløses av retten. Dette gjelder spesielt for organisasjoner som støtter terrorisme, eller hetser meningsmotstandere ved støy og trusler.

2. FINANSPOLITIKK

2.1 SOSIALKONSERVATIVT ØKONOMISK SYSTEM

Forutsetningene for ett sosial konservativ økonomisk system bygger på fri flyt av varer og tjenester, fri tilgang til markedene, frie og like vilkår slik at norsk næringsliv ikke skal få ulempe ved avgifter som virker konkurransehemmende og setter arbeidsplasser i fare. Dette skal vi klare uten EØS og Schengen ved gode handelsavtaler med partnere i Europa og andre kontinenter som vi har gjort gjennom århundrer. Demokratene tror på omlegge formuesskatten, og på sikt fjerne den for å styrke bedriftenes tilgang på privat kapital og fjerne konkurranseulempen for norskeide arbeidsplasser.

For at industri kan finne Norge attraktivt for etablering må det skje via mindre skjemavelde og lavere etableringskostnader.

Ett sosial konservativ økonomisk system fordrer at staten som lovgiver, kunde, regulator og dømmende makt ikke misbruker sin stilling, slik at det ikke kan stilles tvil om statens rolle. Demokratene tror og vil jobbe for sterkt privat eierskap. Det skal lønne seg å skape industriplasser, og det skal lønne seg å arbeide i private næringer. Vi skal alltid verne om de som ikke har mulighet for å være i arbeid, men det må aldri være tvil om at arbeide skal være mer lønnsomt enn trygd. Demokratene tror på mindre byråkrati som vil gjøre hverdagen enklere for den enkelte borger generelt og næringslivet spesielt.

Demokratene er motstander av statlig monopol som kan utkonkurre næringslivet. Demokratene mener at staten skal selge seg ut av næringslivet, men legge forholdene til rette for høy sysselsetting og konkurransekraftig næringsliv. Viktige samfunnsmessige områder som jernbane, postvesen, og voldsmonopol må forbli under statlig styring og eierskap.

Ett hovedmål for Demokratene er forsynings og beredskaps politikk for nasjonen. Dette vil forandre at visse næringer vil ha behov for støtte. Bedrifter skal ikke forskjellsbehandles, gis særfordeler eller ha subsidier. Våre skatte og avgiftssystemer må være langsiktige og forutsigbare. Vårt mål som politisk parti er å bygge opp under næringslivet og arbeidstakerens plass i vårt samfunn.

Nasjonens velstand er avhengig enkeltmenneskets daglige innsats og bidrag i produktiv virksomhet. Vi tror på arbeid som en medfaktor til trivsel og god helse. Demokratene tror på menneskets evne og muligheter til å finne sin utdanning, sin plattform og sitt arbeide på bakgrunn av samfunnets skiftende krav. Demokratene vil bygge oppunder enkeltmenneskets valgfrihet og fordrer at enkeltindividet skal finne sin arbeidsplass eller næring.

Demokratene tror at arbeidsgivere og arbeidstakere uten statens inngripen vil finne de lønns- og arbeidsforhold som fordres for økonomisk vekst og velstand. Derfor tror vi også på full organisasjonsfrihet. Vi mener at arbeidstakere når det er nødvendig, må godta endringer i lønns og arbeidsforhold i tøffe økonomiske tider.

Demokratene tror på full organisasjonsfrihet hvor arbeidslivets regler om streik og lockout er lovlige virkemidler mellom arbeidstakere og arbeidstakere. Staten skal ikke blande seg inn i disse konflikter med unntak av fare for helse og liv.

2.2 SKATTE OG AVGIFTSSYSTEMET

Demokratene er av den oppfatning at skattepolitikken skal sikre inntekter til nasjonen, bidra til rettferdig fordeling og et bedre miljø og fremme sysselsetting. Skatte- og avgiftssystemet gir viktige og forutsigbare rammebetingelser for norsk næringsliv, og innretningen av skattesystemet har stor betydning for verdiskapingen.

Skattesystemet bygger på noen prinsipper som ligger fast i Demokratenes videre arbeid for framtidens skattesystem:

- **Rettferdig og omfordelende.** Demokratene vil kjempe for ett skatte system som skal sikre framtiden for dagens og neste generasjon nordmenn. Dette kan best gjøres med ett rettferdig skattesystem. Demokratene sitt skattesystem skal bygge på en progressiv skattemodell. Samtidig vil Demokratene omlegge formuesskatten og på sikt fjerne denne. Dette for å styrke dagens næringsliv, legge egen kapital for omstruktureringer som næringslivet må gå igjennom, samtidig.
- **Lav og bred. Brede** skattegrunnlag som fanger opp faktiske inntekter, og forbruk, gjør det mulig å holde skattesatsene lavere enn de ellers måtte vært. Brede grunnlag (implisitt færre unntak og hull) er det beste utgangspunktet for å sikre høye skatteinntekter til lavest mulig kostnader for samfunnet.
- **Effektivt, enkelt og forutsigbart.** En investeringsbeslutning bør være den samme før skatt som etter. Dagens skattesystem favoriserer i stor grad lavproduktive investeringer i bolig og eiendom. Markedskorrigerende skatter skal begrenses slik at norsk industri og næringsliv ikke skal ha konkurransehemmende skatter og avgifter som setter arbeidsplasser i fare. Her er kan nevnes sukkeravgiften, flyseteavgiften, og andre hemmende avgifter og skatter.

2.3 FORMUESKATT

Demokratene mener forutsetningene for ett konservativt økonomisk system bygger på fri flyt av varer og tjenester. Fri tilgang til markedene, frie og like vilkår slik at norsk næringsliv ikke skal få ulempe ved avgifter som virker konkurransehemmende og setter arbeidsplasser i fare.

Demokratene tror på å omlegge formuesskatten, og på sikt fjerne den for å styrke bedriftenes tilgang på privat kapital og fjerne konkurranseulempen for norskeide arbeidsplasser. For at industri kan kunne finne Norge attraktivt for etablering må det skje via mindre skjemavelde og lavere etableringskostnader.

Hoveddelen av formuesskatten på investeringer i bedrifter og arbeidsplasser betales ved å ta ut kapital av bedriften, blant annet ved utbytte, høyere lønn eller tilbakeføring av investerte midler. Det gjør langt på vei formuesskatten til en bedriftsskatt, som blant annet virker negativt på bedriftenes soliditet og evne til å overleve utfordrende tider. Spesielt er formuesskattens tapping av kapital fra bedriftene negativ i år hvor bedriften går med underskudd og likviditeten kan være meget stram.

Formuesskatten på investeringer i bedrifter har direkte, negativ effekt på norsk verdiskapningsevne. En betydelig del av de ca 15 milliardene som betales inn i formuesskatt, vil finne veien til statsbudsjettet via andre kilder, dersom formuesskatten blir avvirket. Ved å fjerne formuesskatten blir det økt økonomisk aktivitet, økte investeringer, økt sysselsetting, økninger i lønnsnivået og, trolig, en viss reduksjon av statsbudsjettets utgifter, alt annet likt.

2.4 ARVEAVGIFT

Demokratene vil ikke gjeninnføre avgift. Den er usosial, den er en dobbel byrde på de pårørende og deres familier.

2.5 BOLIGSKATT OG EIENDOMSAVGIFT

Demokratene ønsker sterke økonomiske husholdninger. Ikke som i dag der norsk husholdning har en av de høyeste gjeldsgradene i verdenstoppen. Dette skaper fare for husholdningene generelt, men også stor fare for en framtidig økonomisk krise i finanssektoren. Derfor går Demokratene mot enhver avgift som kan svekke norske husstander!

2.6 BILAVGIFT

En ny bilpark forurensrer mindre. Derfor vil Demokratene arbeide mot lavere kjøpsavgift enn i dag. Bilparken bør skiftes ut regelmessig. Dette gjør veiene tryggere, det gir bedre miljø, og ikke minst en bedre samfunnsøkonomisk modell som sikrer bedre inntekter til Norge. En viktig ambisjon er å få ned CO2 utslipp, men også partikler fra NOX. Sunn konservatisme gir en bedre framtid for neste generasjon.

I flere år har det blitt snakket om å endre bilavgiftene i mer miljøvennlig retning. Avgiftsreduksjonen har skjedd ved at omregistreringsavgiften har blitt redusert, spesielt for næringskjøretøy. Dette er

viktige tiltak for blant annet lastebilnæringen.

Hybridbiler og elbiler

Vi må ikke velge mellom lave lokale utslipp eller lave CO₂-utslipp. Vi kan klare begge deler. Det kommer stadig flere biltyper som både har lave CO₂-utslipp og lave lokale miljøutslipp. Demokratene vil sørge for at det blir avgiftslettelse på mange hybridbiler. Demokratene tar lokalmiljø svært alvorlig, og har som mål å få ned de lokale forurensingene. El-biler ønskes velkommen! Vi vil legge opp til ett meget gunstig avgiftssystem som skal det gjøre det attraktivt å kjøre på strøm. Vi vil gi målrettet tilskudd til kommuner for å installere flere ladestasjoner.

Diselbiler

Dieselbiler forårsaker noe mer utslipp av partikler og NO_x lokalt, enn bensinbiler. Fra 2008 ble det derfor innført en høyere årsavgift for bensinbiler og dieselbiler uten fabrikkmontert partikkelfilter. I 2008 ble det også innført en midlertidig forhøyet vrakpant for de kjøretøyene med høyest utslipp av NO_x og partikler. Dette omfattet hovedsakelig eldre dieselbiler.

Dieselmotorer har lavere CO₂-utslipp enn bensinmotorer, men forurenser mer lokalt. Dieselbiler slipper ut opp til 40 ganger mer NO₂-gass enn bensinbiler, en gass som kan være svært helseskadelig. Dette berører særlig allergikere, men også andre i de mest belastede byene. Vi må ta de negative effektene dieselbiler har på bylufta på alvor. Demokratene vil motsette seg avgifter på NO₂ utslippene.

2.7 BSU FOR UNGDOM

Vi er for en heving av BSU-taket. Demokratene mener det samtidig er viktig med andre tiltak.

BSU-ordningen er en av flere momenter i en helhetlig politikk rettet mot unges økonomi. Vi ønsker en politikk som bidrar til stabil økonomisk utvikling, sikrer høy sysselsetting og unngår unødig høye renter. Det er vesentlig også for unges muligheter til å etablere seg med egen bolig.

Demokratene ønsker derfor å satse videre på ulike låne- og tilskuddsordninger gjennom Husbanken og kommunene. For å sikre norsk ungdom og etablerende en inngangsbillett til boligmarkedet. En sosial boligpolitikk skaper ett bedre samfunn.

2.8 VÅR NORSKE MODELL

Demokratene tror og vil jobbe for sterkt privat eierskap. Det skal lønne seg å skape industriplasser, og det skal lønne seg å arbeide i private næringer. Vi skal alltid verne om de som ikke har mulighet for å være i arbeid, men det må aldri være tvil om at arbeid skal være mer lønnsomt enn trygd. Demokratene tror på mindre byråkrati som vil gjøre hverdagen enklere for den enkelte borger og næringslivet generelt.

Demokratene er motstander av statlig monopol som kan utkonkurrere næringslivet. Demokratene mener at staten skal selge seg ut av næringslivet, men legge forholdene til rette for høy sysselsetting og konkurransekravet næringsliv. Dette betyr ikke at Norge skal selge sitt arvesølv. Hverken vannkraft, kyst og hav, og annet av naturlige forekomster skal selges ut av landet. Arvesølvet er for generasjonene som kommer etter oss.

Ett hovedmål for Demokratene er forsynings og beredskaps politikk for nasjonen. Dette vil forandre at visse næringer vil ha behov for støtte.

Bedrifter skal ikke forskjellsbehandles, gis særfordeler eller ha subsidier. Våre skatte og avgiftssystemer må være langsiktige og forutsigbare. Vårt mål som politisk parti er å bygge opp under næringslivet og arbeidstakerens plass i vårt samfunn.

Nasjonens velstand er avhengig enkeltmenneskets daglige innsats og bidrag i produktiv virksomhet. Vi tror på arbeid som en medfaktor til trivsel og god helse. Demokratene tror på menneskets evne og muligheter til å finne sin utdanning, sin plattform og sitt arbeid på bakgrunn av samfunnets skiftende krav. Demokratene vil bygge oppunder enkeltmenneskets valgfrihet og fordrer at enkeltindividet skal finne sin arbeidsplass eller næring.

Demokratene tror at arbeidsgivere og arbeidstakere uten statens inngripen vil finne de lønns- og arbeidsforhold som fordres for økonomisk vekst og velstand. Derfor tror vi også på full organisasjonsfrihet. Vi mener at arbeidstakere når det er nødvendig, godta endringer i lønns og

arbeidsforhold i tøffe økonomiske tider.

Demokratene tror på full organisasjonfrihet hvor arbeidslivets regler om streik og lockout er lovlige virkemidler mellom arbeidstakere og arbeidstakere. Staten skal ikke blande seg inn i disse konflikter med unntak av fare for helse og liv.

2.9 FATTIGDOM I NORGE

Sosial trygghet er en viktig forutsetning for alles deltakelse i samfunnet. Da trengs gode offentlige velferdstjenester. Arbeid til alle er det viktigste virkemiddel mot fattigdom. Svak økonomi svekker også muligheten til å delta på fellesarenaer som koster penger, for eksempel kultur- og idrettsaktiviteter. Det kan gå særlig ut over barn.

Vi vet at det finnes sammenhenger mellom arbeidsledighet og fattigdom, mellom sykdom og fattigdom og mellom alderdom og fattigdom. Disse sammenhengene vil vi arbeide for å redusere. Både den enkelte og samfunnet har ansvar for å gjøre noe med fattigdommen. Tilknytning til arbeidslivet er det viktigste for å hindre fattigdom for den enkelte. Derfor legger også Demokratene opp til en politikk der næringslivet skal gjøres sterkt og konkurransekraftig.

Demokratene vil vektlegge et bredt forebyggende perspektiv, gjennom å bidra til å endre forhold som skaper og opprettholder fattigdom i oppvekstmiljø, utdanningssystem, innenfor arbeidsmarked og arbeidsliv, og innenfor velferdsordningene. Vi skal ha en særlig innsats rettet mot de som er avhengige av rusmidler og deres pårørende. Det må settes inn virkemidler tidlig, slik at vi hindrer utstøting og sikrer inkludering i arbeidslivet. Arbeid og aktivitet skal lønne seg.

VI VIL JOBBE FOR FØLGENDE TILTAK:

- Økt bevilgning til program for basiskompetanse i arbeidslivet
- Bedre studiefinansieringsordning for studenter med nedsatt funksjonsevne
- Endringer i reglene om bidragsforskott og gebyr ved fastsettelse og endring av bidrag
- Økt bevilgning til dekning av kommunenes merutgifter til kvalifiseringsprogrammet.
- Økte bevilgninger til bostøtte til trengende norske familier

2.10 DIGITALISERING AV BYRÅKRATIET

Demokratene vil bygge ett samfunn der teknologi vil gjøre det enklere for norske borgere. Det er derfor viktig å utvikle offentlig sektor for å møte nye behov, nye muligheter og for å sikre at innbyggerne støtter opp om de offentlige løsningene.

Gjennom digitalisering av pensjonssøknader har behandlingstiden gått ned fra 2-3 måneder til 1-3 minutter. Tjenesten "Din pensjon" gir brukeren oversikt over sitt pensjonsbilde med enkle tastetrykk. 60% av søknadene kan behandles automatisk over nett. Automatisert saksbehandling frigjør tid for saksbehandlerne.

Digitalisering bidrar til utvikling og effektivisering. Det sparer både tid og penger. Demokratene vil at flere tjenester skal bli digitale og enklere å bruke.

Lånekassen

Lånekassen har digitalisert og automatisert sine arbeidsprosesser. Det har redusert gjennomsnittlig saksbehandlingstid fra 16 dager til 8 dager. Antall telefoner til Lånekassen er redusert fra 1,5 millioner i året til 450.000, og siden 2004 har Lånekassen spart 60 årsverk og 50 millioner kroner på driftsbudsjettet hvert år.

I den nylig fremlagte innbyggerundersøkelsen er Lånekassen det myndighetsorganet som scorer best med 72 poeng.

Fra høsten 2013 kan studenter og elever signere utbetalingspapirene elektronisk med BankID på Lånekassens nettsider, i stedet for et papirgjeldsbrev som sendes i posten.

Frikort for helsetjenester

Helsedirektoratet sender frikort for helsetjenester og medisiner automatisk når du har betalt maksimal egenandel. Brukeren slipper å samle på kvitteringer fra helsehjelp og deretter søke NAV om frikort. Beregninger fra Helseøkonomiforvaltningen (HELFO) viser at innføring av elektronisk frikort for egenandeler vil spare 150 årsverk.

eResept

Ordningen med e-resept er innført i hele landet og betyr at folk slipper å få papirresept hos legen, men oppgir bare fødselsnummer eller navn og fødselsdato på apoteket. Hovedfokus er pasienten og

det viktigste aspektet er kvalitetsforbedring av hele kjeden og styrking av pasientsikkerheten.

Selvangivelsen og Altinn

Kombinasjonen av forhåndsutfylt selvangivelse for personlige skattytere og elektronisk innlevering har spart innbyggerne for mye tid. Nå sendes det også ut sms og e-post når selvangivelsen og skatteoppgjøret er tilgjengelig.

Skattetaten har spart inn 800 årsverk etter innføringen av forhåndsutfylt selvangivelse. Når du ikke har endringer, trenger du ikke gjøre noe med selvangivelsen.

I 2014 trenger du heller ikke levere inn fysisk skattekort til arbeidsgiver. Arbeidsgiver skal hente elektroniske skattekort for sine ansatte. Utsendelse av skattekortene koster Skattetaten årlig 30 millioner kroner. Besparelsene for arbeidsgiverne er anslått til 73 millioner kroner.

Altinn har hatt en eventyrlig suksess i å utbre elektroniske skjema og tjenester til – i første rekke – næringslivet i Norge. Næringslivet har spart 663 årsverk ved bruk av elektronisk innrapportering i Altinn. Skjemaveldet må ned, registrering av nye virksomheter skal forenkles, skjemavelde skal ned, og prisen for etablering av næring skal også ned!

Nye tjenester i Altinn blir lansert flere ganger i året for å tilpasse seg brukernes behov. Altinn inneholder pr. januar 2013 totalt digitale 424 skjemaer og tjenester.

Elektronisk faktura

Staten har etablert standarder som gjør sømløs alle-til-alle-sending av elektronisk faktura og kreditnota mulig. Dette skal utvides slik at nærhet mellom borgere og byråkratiet forenkles, og vil innføre saksbehandling over «Chatte systemer» slik at borgere kan saker opp med forvaltningen via elektroniske løsninger enn å vente på ett offentlig kontor.

2.11 HANDLINSREGELEN

Demokratene mener at våre olje- og gassressurser gir oss gode inntekter direkte til fellesskapet, og skaper arbeidsplasser og verdier over hele landet. Gjennom Statens pensjonsfond utland og handlingsregelen gjør vi forbigående inntekter til en evigvarende rikdom for oss og kommende generasjoner. Vi som lever i dag, må dekke våre behov uten å ødelegge kommende generasjoners mulighet til å dekke sine.

Demokratene mener handlingsregelen er det viktigste bidraget til trygg økonomisk styring i Norge. Petroleumsinntekter er ingen garanti for at det ikke kan gå galt i norsk økonomi. Mange land har erfart at det er krevende å håndtere inntekter fra naturressurser uten å ødelegge økonomien og den langsiktige vekstevnen.

Handlingsregelen sier at vi hvert eneste år kan bruke om lag fire prosent av Statens pensjonsfond utland til å løse viktige fellesoppgaver. Regelen hjelper oss til å holde styr på de store, men forbigående, inntektene fra olje- og gassproduksjonen, slik at de også blir til glede for generasjonene som kommer etter oss.

Bruken av inntektene må ikke trappes for mye og for raskt opp. Gjør vi det, presser vi konkurranseutsatte næringer ut, og omstillingene i norsk økonomi kan bli unødig og ubehagelig store, når oljeinntektene etter hvert avtar. Handlingsregelen gjør at finanspolitikken og pengepolitikken kan arbeide sammen for en stabil utvikling i norsk økonomi.

Vi har retningslinjer for den økonomiske politikken vi kan være stolte av, og vi høster internasjonal ros for vår måte å håndtere oljeinntektene på.

Mange land skulle nok ønske at de hadde satt mer penger til side da tidene var gode. Finanskrisen har vist oss hvor viktig det å holde orden i eget hus. I tillegg har den vist oss noe like viktig: Det er ikke tilstrekkelig med fornuftige regler for finanspolitikken, dersom det ikke er nødvendig politisk vilje og disiplin til å etterleve dem.

Demokratene vil følge handlingsregelen for en forsvarlig bruk av oljepenger.

2.12 KILDESKATT PÅ PENSJONER I UTLANDET

Demokratene mener det er et godt prinsipp at inntekter som er finansiert av det norske fellesskapet blir skattlagt, men ikke som en toppskatt på eksisterende lokal skatt i utlandet.

Når man etter ett lang arbeidsliv, velger å flytte til utlandet, så skal ikke norske pensjonister diskrimineres i forhold til andre eldre i utlandet av ulik nasjonalitet. Som takk for innsats så skal vi heller bygge oppunder valgfrihet og glede i pensjonstiden. Det som bør skattelegges er de som tar ledene stillinger i utlandet i offentlig regi. Enten det dreier seg om post som Generalsekretær i Nato

til FN toppjobber.

2.13 LIGNINGSVERDI PÅ BOLIG

Vi foreslår at den beholdes slik den er i dag. Demokratene vil derimot redusere skattetrykket for eldre og enslige, slik at det å sitte med egen bolig ikke blir en økonomisk byrde men en glede.

2.14 MINSTEPENSJONISTER

Disse trenger ett kraftig økonomisk løft. Demokratene finner det umoralsk at mennesker uten tilknytting til landet kan få bedre økonomiske forhold enn de som har tilknytting til Folketrygden gjennom ett langt liv. Demokratene mener at landets borgere, de som har slitt, som har strevd, de som er skadet i yrkeslivet, som har gjort sin plikt også skal få sin rett. Derfor vil Demokratene kjempe for de eldre i samfunnet. De skal kunne nyte godt av sine mange år av bidrag. Denne diskriminerende politikken av eldre, vil opphøre hvis Demokratene kommer i posisjon.

2.15 SKATTE KLASSE 2

De norske husholdninger er svært sårbare for svingninger i økonomien. IMF og **Finanstilsynet** har ved flere tilfeller uttalt at de er bekymret for den høye gjeldsgraden. En dramatisk økning i arbeidsledigheten og en svært lav oljepris, kan resultere i en større finansiell krise.

Demokratene er dypt bekymret for denne utviklingen og vil legge om den økonomiske politikken på en slik måte at husholdninger vil få en sterke økonomi til å møte de utfordringer som kan komme.

Derfor vil ikke Demokratene jobbe for å fjerne skattekasse 2, men heller styrke dets innhold.

Småbarnsfamilier er særlig utsatt og derfor må vi bidra med økonomiske virkemidler for å styrke deres situasjon.

2.16 SKATT PÅ MAT

Demokratene vil legge om Merverdiavgift på mat. Målet er at den skal fjernes. Dette vil styrke de fattiges mulighet for bedre økonomi, og det vil styrke småbarnsfamilier økonomiske situasjon. Vi vil heller øke merverdiavgiften mot dyrere forbruksartikler.

3. UTENRIKSPOLITIKK

3.1 NORGE OG VERDEN

Norge har alltid vært kjent for sitt varme og åpne forhold til utenlandske stater. Det ønsker vi i Demokratene å fortsette med. Vi vil åpne dørene i Utenriksdepartementet og lytte tålmodig til alle utenlandske stater, nær og fjern, som ønske å være en venn av Norge.

3.2 NORGES NÆROMRÅDER

Det aller viktigste i vår utenrikspolitikk er å pleie forholdene til våre allierte i forsvarsalliansen NATO. Det er viktig å ha et godt forhold til våre nærmeste naboer, og her kommer vår gode nabo i nord i en særstilling. Med våre felles grenser til både lands og til havs har vi så mange ting felles at vi må ha en god, åpen og hjertelig kontakt og dialog daglig.

Både Norge og Russland er truet av internasjonale islamske terrororganisasjoner, og vi har begge rett og plikt til å bygge et moderne forsvar som kan beskytte våre egne innbyggere. Vi må også anerkjenne hverandres rett til å møte slike trusler med militære styrker utenfor våre egne grenser.

3.3 FELLES KULTUR OG VERDIER

Foruten våre nære venner og Nato allierte, USA og Canada, har New Zealand, Australia og Israel mye av våre felles vestlige judeokristne kultur. I en urolig verden hvor uforutsette terrorhandlinger og angrep mot våre demokratier har skjedd og vil skje igjen, vil et samarbeide og utveksling av erfaring, kompetanse og informasjon ha stor verdi. Slikt samarbeid bør ha en veldig høy utenrikspolitisk prioritet.

3.4 MIDTØSTEN OG NORD AFRIKA

Dette har vært et område hvor Norge har vært meget aktiv i sin utenrikspolitikk. Dette har sikkert sammenheng med at Trygve Lie var første Generalsekretær i FN da verdensorganisasjonen ble stiftet i 1945, da verden lå i grus som følge av verdenskrigen.

Det britiske Palestina mandatet hadde vært et urolig hjørne av verden siden Tyrkia tapte dette

området etter første verdenskrig. Og det er det fortsatt den dag i dag.

3.5 ISRAEL

Norge har bestandig hatt et godt forhold til Israel siden landet ble uavhengig 14. mai 1948. Demokratene ser det som viktig å etablere ett nærere forhold og samarbeide i tiden som kommer. Israel vil være en helt naturlig og meget kjærkommen samarbeidspartner i kampen mot islamsk terror. På det området har landet en stor kompetanse og en meget god utbygget etterretningsorganisasjon.

Norge har ambassader i mange land, og alle ligger vel i hovedstedene. Dette mener Demokratene er riktig, og vil derfor flytte Norges ambassade i Israel fra Tel Aviv til Jerusalem.

Det faller helt naturlig at Norge bør søke et nærmere og tettere samarbeide med Israel. Landet er det eneste demokratiet i et hav av diktaturer som ligger rundt. Israel er et moderne land, og landets innbyggere er de eneste i hele den store regionen som har fulle menneskelige friheter og rettigheter. Derfor kan landet nyte godt av gode forskere innen vitenskap, moderne industri og et godt helsevesen. Norge vil nyte en stor fordel dersom forskningssamarbeidet mellom våre to land utvikles og utvides.

3.6 OSLOAVTALEN

Judea, Samaria og Øst Jerusalem ble okkupert av Jordanske militære styrker i 1948. Alle jødene som bodde der ble kastet ut. Bildene fra juni 1948 viser kvinner og barn som må gå med hendene over hodet forbi jordanske soldater. Araberne som bodde i jordanskokkupert territorium ble jordanske statsborgere da Jordan annekterte disse territoriene.

I juni 1967 startet araberne en ny angrepskrig mot Israel hvor jordanske soldater deltok med angrep på jødene i Jerusalem. Etter noen dager ble araberne grundig slått og jordanske styrker ble drevet ut av Judea, Samaria og Jerusalem. Etter at araberne var slått, ble det innført våpenstillstand regulert av Sikkerhetsrådets Resolusjon 242 som fortsatt gjelder i dag. Det ble ingen fred mellom araberne i Judea/Samaria og Israel fordi araberne nekter å anerkjenne Israel som stat.

Slik var situasjonen inntil norsk diplomati var med på å tilrettelegge for fredssamtaler mellom terrororganisasjonen PLO og Israel på 1990-tallet. Dette ble kalt Osloavtalen. Norge skulle være garantist for å videreutvikle avtalen. Det har vist seg umulig å komme noe videre med avtalen fordi araberne ikke anerkjenner Israel. Demokratene vil derfor foreslå at Norge trekker seg fra avtalen og fratrer som formann av giverlandsgruppen.

Demokratene vil også kreve at all støtte, også økonomisk, til terrororganisasjoner som PLO, Fatah og Hamas stoppes.

Videre vil Demokratene kreve at arabiske flyktninger etter krigen i 1948, nå etter nesten 70 år, ikke lenger skal ha status som flyktninger da nesten alle er døde. Det hører ingen steds hjemme at barn, barnebarn og oldebarn arver flyktningstatus.

3.7 KRIGSOPERASJONER I MIDTØSTEN

Etter at Sovjetunionen gikk moralsk og økonomisk konkurs, og frihetshungrige russerne brøt marxismens lenker, bånd og tvang, har Norge og Nato rettet blikket mot fjernere strøk.

Engasjementet i fjernere strøk har blitt provosert frem av blant annet islamske terrorhandlinger mot allierte venner.

I situasjoner hvor Norge eller allierte er utsatt for trusler eller terrorhandlinger kan Norge delta i krigsoperasjoner, men kun etter vedtak i Stortinget. Vår deltagelse i Afghanistan er helt i tråd med Demokratenes oppfatning. Det er større problemer dersom Norge tar den enes part i en borgerkrig slik vi gjorde i Libya. I en borgerkrig hvor begge sider er bad guys, bør vi ikke støtte den ene siden. Bombeaksjonene til det Norske Flyvåpenet hjalp en islamsk terrorgruppe til å ta makten i Libya. Det var sikkert ikke Norges hensikt, men likevel et beklagelig faktum. I tillegg ble det påstått at de norske bombene drepte sivile, herunder kvinner og barn. Det er Demokratenes syn at det ble utvist grov uforstand av regjeringens politikere, som ga tillatelse til denne bombingene.

Det har også vært et ønske fra noen å bombe president Assads regime i Syria. Det ble også snakket om en eventuell deltagelse med norske bombefly. Heldigvis ble det ikke noe av dette, ellers kunne vi risikert å bombe nok en islamsk terrororganisasjon til seier. Heldigvis var det et fornuftig og sindig forslag fra den russiske president Putin, som klarte å forhindre denne gedigne feilen.

Tyrkia sin rolle i denne konflikten er meget urovekkende. De har aktivt støttet Norges og Natos

fiender, terrororganisasjonen Den Islamske staten. Når Tyrkia skyter ned et russisk militærfly, spiller den Islamske Staten Tyrkia inn i et meget farlig spill som setter både Norges og Natos sikkerhet i fare. Det er derfor helt legalt å drøfte om Tyrkia bør tre ut av Nato.

I tillegg fører tyrkerne en rå og brutal krig mot kurderne, både de som har vært bosatt i Tyrkia i hundrevis av år, samt kurderne i Irak. Det er vanskelig å se hvor lojaliteten til tyrkerne ligger, når de angriper kurderne som er våre allierte i kampen mot de barbariske terroristene i den Islamske Staten. Demokratene vil vurdere å støtte kurdernes krav om å etablere sin egen kurdiske stat. Dette vil omfatte kurdere som er bosatt i Tyrkia, Irak og Iran.

Norge var også med i Nato sin krigføring i det tidligere Jugoslavia på 1990-tallet. Det har vært stilt spørsmål ved sider av denne krigen, derfor støtter ikke Demokratene at Kosovo skulle annekteres fra Serbia, og skilles ut som en egen uavhengig islamsk stat.

Kristne i Midt Østen blir utsatt for drap, tortur og forfølgelse av islamske terrorister. Norske myndigheter er vanligvis meget påpasselig med å rapportere om og fordømme forfølgelse av minoriteter. Når kristne eller jødiske minoriteter blir forfulgt og drept av muslimer, er det en øredøvende taushet fra norske myndigheter. Denne hyklerske dobbeltmoralen som alle partier på Stortinget utviser, vil Demokratene ta kraftig avstand fra.

3.8 ISLAMSKTERRORORGANISASJONER

Norge møter en ukonvensjonell krigføring i sine utenlandsoperasjoner. Norske styrker møter rene islamske terrororganisasjoner i sivile klær (illegal combattants). I en slik krigføring har motstanderne forkastet alle krigens regler. Ingen internasjonale konvensjoner blir respektert, herunder Genève konvensjonen. Dette setter konvensjonene under press, slik at de bør vurderes endret og tilpasset den situasjonen soldater møter.

3.9 INTERNASJONAL BISTAND

Demokratene vil bruke en betydelig del av bistandsbudsjettet til å etablere leire for flyktninger fra konflikter i deres nærrområder. Dette må være sikre leire, om nødvendig bevoktes og beskyttes av FN styrker.

Demokratene vil delta i u-hjelps prosjekter, helst i områder som har en kultur som kan utvikle seg i en demokratisk retning med respekt for kvinners rettigheter. I slike prosjekter vil vi prioritere skoler for jenter, utbygging av helsevesen, samt utvikling av en bærekraftig industri. Det siste kan gjøres i samarbeid med norsk industri som ønsker å etablere seg i utlandet. Dersom norske misjonsorganisasjoner kan gjøre en innsats, vil dette bli positivt vurdert. Nødhjelp til kriserammede områder vil også få en viktig plass i bistandsbudsjettet.

Demokratene vil ikke opprettholde flyktningstatus for 700.000 araberne som følge av krigen med Israel i 1948 ble klassifisert som flyktninger. Etter 2. verdenskrig var det nesten 15 millioner flyktninger i Europa, herunder 900.000 jødiske flyktninger fra arabiske land, samt tusenvis av statsløse jøder som ble reddet fra nazistenes konsentrasjonsleire. Ca. 50.000 av disse jødene satt bak britiske piggtråd i fangeleire på Kypros i 1948. Alle millionene av flyktninger ble repatriert i løpet av få år, med unntak av de 700.000 araberne. Nå, nesten 70 år etter, er det bare etterkommerne som lever. Da er det på tide å skjære gjennom å oppheve statusen som flyktning. Norge kan ta initiativet til dette, så vil andre land følge etter.

Demokratene vil derfor stoppe den økonomiske bistanden til de NGOer som er engasjert med å opprettholde flyktningstatusen for disse araberne, enten de holder til i Gaza, Judea og Samaria, og andre arabiske land.

3.10 EØS, SCHENGEN OG HANDELSAVTALER

Demokratene vil arbeide for en folkeavstemning for å trekke Norge ut av EØS og Schengen samarbeidet. Vi går derfor inn for å bruke utenriktjenesten aktivt for å gjøre handelsavtaler bilateralt med andre stater eller grupper av stater, som eks EU. Vi vil også aktivt gå inn for et samarbeide gjennom WTO.

3.11 GLOBALISERING

Vi ser at vår verden gjennomgår en globalisering. I tillegg har verden en stor befolkningsøkning som forsterker globaliseringen, og setter ressursene til vår planet under press. Dette er en del av den prosessen vi ser i dag med store grupper migranter og folkevandrere til Europa og Norge, hvor de oppretter og utvikler fremmede parallellsamfunn hos oss.

Globaliseringen og folkevandringen er ingen naturlov, men en politisk villet utvikling som må motvirkes gjennom politiske handlinger og virkemidler.

Demokratene vil være en vaktbikkje som vil motarbeide den liberalistiske globaliseringen alle andre politikere i Norge støtter. Vi er det eneste partiet som går mot den liberalistiske globaliseringen som ødelegger vår norske kultur, våre verdier, vår frihet og demokrati. Denne kampen vil vi kjempe både ute og hjemme.

3.12 NORGE OG FN

Ideen og filosofien bak FN var meget god da verden lå i ruiner etter andre verdenskrig.

Dessverre har FN utviklet seg til å bli et tungrodd byråkrati med dysfunksjonelle underavdelinger.

Det har blitt inkludert mange nye land etter 1945 som har utviklet seg til å bli diktaturer, som eksempel de 57 islamske statene. Disse landene har aldri anerkjent Menneskerettene som FN vedtok, fordi de ikke ville gi kvinner de samme rettighetene som menn. Slike rettigheter til kvinner er ikke tillatt i følge islams hellige bok, koranen. Disse landene har fått innpass i Menneskerettsrådet hvor de kritiserer andre lands menneskerettsbrudd, herunder Norge.

Dette finner vi fullstendig uakseptabelt. Demokratene er av den oppfatning at OIC (Organisasjonen av Islamske Land) som har Kairo Erklæringen av 1990 vedtatt, er årsaken til økende radikaliserings og global terror. Demokratene vil jobbe aktivt sammen med våre allierte og andre nasjoner i FN, som ser dette som en fare for verdensfreden og sikkerhet for jordens borgere. Vi vil derfor innskrenke OIC sin makt i Generalforsamlingen, og frata de muligheten for å delta i organer som omhandler menneskerettigheter.

FN har utviklet seg i en retning som omfavner ekstremisme, hvor Kairo Erklæringen av 1990 bryter med den linje som Norge som nasjon har brukt i sin etterkrigstid for rettesnor for sin utenrikspolitikk. Demokratene vil arbeide med å styrke forholdet mellom allierte i NATO og legge seg på en uavhengig utenrikspolitisk linje som Stortinget til enhver tid bestemmer.

Demokratene vil også arbeide for å avbyråkratisere og slanke FN.

4. LOV OG ORDEN

4.1 KRIMINALITET

Kriminalitet skaper utrygghet. Demokratene vil bekjempe og forebygge kriminalitet. Forbrytelser skal oppklares raskt og lovbrutere straffes. Ofre for alvorlig kriminalitet og pårørende må ivaretas. Tryggheten i samfunnet skal være et offentlig ansvar. Kriminalpolitikken må forebygge bedre, oppklare mer, og reagere og rehabilitere mer effektivt. Forebygging er grunnlaget for gode samfunn og gode liv for enkeltmenneskene. Vi trenger alles innsats, fra enkeltmennesker til frivillige organisasjoner, skoler, private og offentlige aktører, sammen med innsatsen fra politiet.

Vi vil føre en kriminalpolitikk som er tøff mot gjengangere og organiserte kriminelle, og ha gode og effektive rehabiliteringstilbud for dem som ønsker seg tilbake til samfunnet. Rask straffereaksjon mot lovbrutere er avgjørende. Rapporter viser at norske straffedømte har lavere tilbakefall til kriminalitet enn de andre nordiske landene. Det betyr at vår justispolitikk gir veldig gode resultater på dette området.

God kriminalitetspolitikk krever også god forebygging. Gode tilbud innen psykiatri, helse og omsorg, i tillegg til en aktiv arbeidsmarkedspolitikk bidrar til helhetlig kriminalitetsbekjempelse.

4.2 DNA ANALYSER

Enkelte har tatt til orde for å benytte seg av private aktører for å gjøre DNA-analyser. Demokratene mener at et så sensitivt område skal håndteres av det offentlige, spesielt av hensyn til rettssikkerheten.

Tiden det tar å få svar på en analyse må være så kort som mulig, slik at vi ønsker å korte det ned ytterligere.

DNA-ANALYSER INNDELTE I TRE KATEGORIER:

- *Kategori 1* er hverdagskrim, tyveri, innbrudd og liknende. Her var saksbehandlingstiden tidligere opp i 160 dager, men nå er ventetida nede i 20 dager.
- *Kategori 2* er alvorlig kriminalitet som drap og voldtekt. Her har også behandlingstiden gått

ned.

- *Kategori 3* er høyest prioriterte saker. Disse blir tatt med en gang og får full analyse innen 24 timer.

4.3 DOMSTOLER

Saker må behandles raskt i domstolene fordi vitner gir bedre og riktigere opplysninger kort tid etter hendelsen.

Rask straffereaksjon mot lovbrutere er avgjørende. En raskere straffesaksbehandling fikk Stortinget innført med en aktiv bruk av avskjæringsregler for bevisføring, større grad av skriftlighet, og krav til aktørene i straffesaker om oppmøte. Vi vil fortsette arbeidet for enda mer effektive, tilgjengelige og moderne domstoler, og sikre raskere saksbehandling med fortsatt fornyingsarbeid.

Demokratene vil reformere dagens domstoler. Vi mener at dommere på ting og lagmannsrett skal velges av landets borgere. Vi tror ved å gjøre dette, vil dommerstanden styrke sin uavhengighet fra den lovgivende og utøvende makt og gi dommer som står i forhold til den allmenne rettsoppfatning hos landets borgere. Svært lave straffer for grove forbrytelser skaper avstand mellom den dømmende makt og folket. Dommerstanden status må opphøyes og styrkes. Det er viktig at gode jurister/advokater søker dette embedet gjennom valg og deres status også lønnsmessig avspeiler deres viktige rolle i det norske samfunnet.

4.4 HØYESTERETT

Demokratene mener dagens ordning med ett utvalg som anbefaler kandidater til Høyesterett ikke sikrer den nødvendige uavhengighet de bør ha. Demokratene mener Regjeringen skal nominere kandidater for Høyesterett, hvor kandidatene intervjues av medlemmene av Justiskomiteen for å se om de er riktige kandidater for denne ærverdige stillingen. Demokratene mener Høyesterettsadvokatens stilling i samfunnet må oppgraderes, deres rolle skal inneha høy status og avspeiles lønnsmessig.

4.5 FOREBYGGING

En viktig del av kriminalpolitikken er å forebygge. Det er helt avgjørende at forebyggende velferdstiltak som fritids- og aktivitetstilbud for unge ikke blir kuttposter i offentlige budsjetter. Vi må ha et godt samarbeid mellom stat og kommune om kriminalitetsforebyggende tiltak. Med gode velferdstilbud for alle kan mange av startblokkene for en kriminell løpebane fjernes. Helhetlig kriminalpolitikk er også avhengig av balanse i straffesystemet. Dersom kriminalitet skal bekjempes, må forebyggende tiltak og reaksjoner på kriminalitet henge sammen.

Demokratene vil føre en differensiert kriminalpolitikk som er hard mot gjengangere og organiserte kriminelle, og ha gode og effektive rehabiliteringstilbud for dem som ønsker seg tilbake til samfunnet. De som ikke vil tilbake til samfunnet vil en søke løsninger for som sikrer forflytning fra eksisterende samfunn til små lokale samfunn med meldeplikt.

Pedofile overgripere og voldtektsforbrytere som frigris i ett nytt miljø, skal nabolag varsles om vedkommende. Vedkommene skal ha meldeplikt på det lokale politikontor for en periode på 5 år. Personer dømt for mord, overlagt drap, skal nabolaget varsles ved frigivelse, og personen skal ha meldeplikt til det lokale politikontor for en periode for 10 år.

4.6 GJENGANGERE

Rundt halvparten av de straffedømte dømmes for ny kriminalitet i løpet av fem år. Etter at samfunnet har brukt ressurser under soning, glipper det i møtet med samfunnet. For å redusere gjengangerproblemene må det være forpliktende samarbeidsstrukturer mellom kriminalomsorgen og kommunale og statlige etater.

Det lønner seg for samfunnet at folk kommer i arbeid etter endt soning. Regjeringen Stoltenberg innførte i 2005 tilbakeføringsgaranti, hvor hensikten er å minske tilbakefall til ny kriminalitet og redusere kriminaliteten. Ifølge SIRUS har denne ikke hatt effekt. Tilbakeføringsgarantien (St. meld. 37 (2007–2008)) var ingen garanti i juridisk forstand, men en vektlegging av at løslatte har samme rettigheter som andre til sosiale tjenester og helsetjenester. Dette skyldes organiseringen av løslatelsesprosessen hvor kriminalomsorgen har hovedansvaret for planleggingen av tilbakeføring, men ikke for oppfølging. Vi mener at for at dette skal kunne fungere må Kriminalomsorgen stå for oppfølgingen.

Det er omsorg å stille krav. Mennesker som bryter avtalen med samfunnet ved ulovlig og kriminell

adferd skal møtes med tydelige krav, forpliktelser og ansvar, men også tilbud om en ny start. Demokratene vil gi et godt helsetilbud og tilbud om skole og arbeidstrening i alle fengsler. Et godt psykiatrisk behandlingstilbud er viktig. Vi vil kombinere alternative soningsformer for å få mennesker tilbake til samfunnet med strenge regler for permisjoner og prøveløslatelser for de hardeste kriminelle.

4.7 ORGANISERT KRIMINALITET

De siste årene har vi sett en utvikling av stadig bedre organiserte grenseoverskridende kriminelle nettverk. Den alvorligste og mest omfattende kriminaliteten kontrolleres av disse nettverkene som profitterer på narkotika-, våpen- og menneskesmugling. Den rå, organiserte kriminaliteten er en trussel mot vårt åpne samfunn og må bekjempes.

Etterforskning og straffeforfølgning av saker med forgreininger til utlandet er ressurskrevende. For å bekjempe tøffere og bedre organiserte kriminelle kreves det nye metoder og tette internasjonale og nasjonale samarbeidsstrukturer tas i bruk.

Vi vil styrke deltakelsen i internasjonalt politisamarbeid. Det er viktig for å forebygge og bekjempe kriminalitet over landegrensene. Med disse avtalene på plass får vi et enklere og mer effektivt samarbeid. Stor andel av kriminalitet vi ser i dag skyldes åpne grenser på bakgrunn av Schengen samarbeidet. Dette må opphøre med strengere grensekontroll. Sikkerhet og tryggheten for borgere er førsteprioritert for Demokratene!

4.8 POLITI

Tryggheten i samfunnet starter hjemme, i nærmiljøene og i lokalsamfunnene. Å skape trygghet er et felles og offentlig ansvar. Vi er stolte av vårt politi, deres sivile preg og vektleggingen av det forebyggende arbeidet de gjør. Demokratene er for generell bevæpning av politiet. For Demokratene er det viktig med et sterkt nærpolit.

Politiet skal være der folk bor. Når det skal gjøres endringer i den lokale strukturen i politiet skal dette lokalt politisk forankres. For at norsk politi også i fremtiden skal ha høy tillit i befolkningen vil Demokratene ha en bred forankring i politiets organer for å sørge for implementering av instruksjoner fra Justis- og beredskapsdepartementet.

Reformen må sikre økt lokal politikraft og svare på hovedkritikken fra Gjørvi-kommisjonen, om at ledelse og kultur er feltet hvor det trengs nye og solide grep. Vi ønsker rekordopptak på Politihøgskolen med økt inntaks kapasitet, og at samtlige skal få arbeide etter bestått eksamen.

Politiet vil gjennomgå en stor reform med Demokratene i posisjon, hvor nedleggelse av Politidirektoratet er ett av flere mål. Vi vil ha tilbake bypolitiet som vil samarbeide med det nasjonale politiet i kriminalitet bekjempelse. I dag ser vi økende uro tegn på borgervern i det norske samfunnet. Dette vil vi bekjempe politisk. Vi er av den oppfatning av borgeres sikkerhet er en del av vår samfunnskontrakt. Vi som politisk parti vil bruke alle midler for å sikre landets borgere sikkerhet. Det lokale bypolitistjef skal velges av byens befolkning og den lokale lensmann skal velges av sitt nærmiljø. Det vil være myndighetene lokalt og sentralt som skal stå for avlønning av disse og deres betjenter.

4.9 REHABILITERING

De aller fleste som soner en fengselsstraff skal før eller siden ut i samfunnet igjen, da ingen blir dømt verken til livstids- eller dødsstraff i Norge. Derfor bør livet i fengslet i størst mulig grad gjenspeile livet ute i samfunnet. Det er best for de innsatte, og det er best for samfunnet som skal ta i mot dem når de kommer ut. Dessuten har de innsatte ikke blitt fradømt noe annet enn sin frihet og har krav på et så normalt liv som mulig. Frihetsberøvelsen er straff nok i seg selv.

Vi mener det er mulig å ha to tanker i hodet på én gang. Vi skal sørge for høy sikkerhet i fengslene der det trengs, og samtidig bruke mye ressurser på å hjelpe domfelte til å slutte med kriminalitet. Det skaper trygghet for alle, og det sparer samfunnet for store utgifter. Undersøkelser fra Sverige viser at hver krone brukt på innhold i soningen for straffedømte sparer samfunnet for 18 kroner i reduserte utgifter til kriminalitet.

Rapporter viser at norske straffedømte har lavere tilbakefall enn de andre nordiske landene. Det betyr at den justispolitikken vi har ført på dette området gir veldig gode resultater.

Halden fengsel er et fysisk uttrykk for den nye måten å tenke kriminalomsorg på. Den går ikke ut på

å holde mennesker innesperret i isolasjon, men å gjøre dem best mulig forberedt til et liv uten kriminalitet. Det er slik vi skaper mer trygghet og mindre kriminalitet. Forberedelsene må starte inne i fengslet, ellers er veien tilbake til ny kriminalitet ved løslatelse kort.

Vi vet at to tredjedeler av dem som sitter i norske fengsler er bostedsløse. Cirka 60 prosent har et rusmiddelproblem når de starter soning. De har også ofte psykiske lidelser og høyt tilbakefall til kriminalitet. Mange mangler utdanning og jobb.

Dersom vi skal klare å hjelpe disse menneskene over i et nytt liv uten kriminalitet, må vi gjøre noe med de store levekårsproblemene de har. Derfor er skole- og utdanningstilbud – og bibliotek – enormt viktig i alle landets fengsler.

4.10 SONINGSKØ

Økt grensekontroll vil medføre at kapasiteten vil øke ved våre fengsler. Samtidig vil vi sørge for preventiv kriminalitets politikk ved å aktivt gå ut med dusør på ulovlige innvandrere som er etterlyst. Dette for å få de raskest ut av landet. Nasjonalt ID system ved våre grenseoverganger vil sikre at disse ikke får inngang til Norge. Demokratene har den politiske vilje til å få dette til. Internasjonale avtaler mellom Norge og kriminelle av utenlandsk opprinnelse vil sørge for at disse sendes i retur for soning i deres eget land. Redusert soningskø betyr at politiet sparer tid og ressurser til å transportere varetektsfanger over kortere avstander, og det blir lettere å finne varetektsplasser og redusere soningskøen. Det betyr redusert kriminalitet på sikt på grunn av raskere iverksettelse av straffereaksjoner.

4.11 TERRORISME

Norge er sterkt engasjert i kampen mot terrorisme. Den kan kun vinnes ved å ta i bruk et bredt sett av virkemidler, både politiske, humanitære, økonomiske, juridiske og militære. Demokratene vil bekjempe terror med en bred strategi, hvor kamp mot fattigdom og urettferdighet er en viktig del. På kort sikt er det viktig å forhindre planlagte terrorhandlinger gjennom aktiv innsats fra politiet og forsvaret. På lang sikt må vi fokusere på det som får enkelte mennesker til å velge terror som virkemiddel. Vi skal møte ustabilitet og terrorisme med virkemidler som bygging av retts- og politivesen, utvikling av sivile samfunn, demokratisering, humanitær innsats, langsiktig bistand og militære midler.

4.12 SIVILE RAMMES HARDEST

Terror rammer hardest sivile i konfliktsone, enten det gjelder IS i Syria og Irak, Al Qaida i Jemen, Al Shebab i Somalia og Kenya, eller Boko Haram i Nigeria. Demokratene mener Norge og verdenssamfunnet må reagere. Vi kan ikke stå på sidelinjen i denne saken. Samtidig fremmer ekstreme grupper som IS, radikaliserings og rekruttering av fremmedkrigere utenfor Syria og Irak, også i Norge slik at det er tale om en eskalerende situasjon vi må få kontroll på.

4.13 INNSATS MOT RADIKALISERING

Terroranslag i Europa, som i Paris, København og Belgia, var rettet mot uskyldige. Målet var å skape frykt og undergrave noen av våre viktigste samfunnsverdier; menneskerettigheter og demokrati, toleranse og ytringsfrihet.

Disse gruppene søker å skape og fordype konfliktlinjer, mellom den judeo-kristne verden og muslimer, mellom Vesten og Midtøsten, og gi næring til mer hat og vold. 22. juli 2011 ble nasjonen påminnet om enkelt personers vilje til å påføre ett land lidelser, og vi har sett med islamsk terror hvordan de dreper forsvarsløse mennesker i Europa.

Ansvarer kan kun legges på dem som utfører volden og vi må ha en sterk beredskap for å avverge terror og drap av uskyldige. Men for å bekjempe ekstremisme, må vår innsats også rettes mot grobunnen som gir næring til radikaliserings.

Demokratene er en del av en internasjonal nasjonal konservativ bevegelse tuftet på sikkerhet, felleskap og beskyttelse av landets integritet. Fienden er radikale grupperinger som med vold ønsker å omvelte nasjonens styresett, innføre tyranni og rettsløse tilstander. Dette må bekjempes med alle legale midler.

VÅR STRATEGI ER BYGGET PÅ 8 HOVEDMÅL:

- *Forebygge* radikaliserings og voldelig ekstremisme
- *Samarbeid* internasjonalt om forebygging og bekjempelse av terrorisme
- *Avverge* og avdekke terrorhandlinger før de får sjansen til å finne sted

- *Beskytte* samfunnet og gjøre det godt rustet mot terrorangrep
- *Håndtere* terrorangrep på best mulig måte. Utvisning av borgere som er med i radikale grupperinger. Stoppe og stenge møtelokaler, religiøse samfunn som agiterer for terrorisme og straffeforfølge dets ledelse. Nei til Schengen og streng grensekontroll!

VIDERE VIL VI:

1. Etablere en nasjonal politioperativ sentral for å styrke politiets evne til å koordinere responsen ved kriser og større hendelser.
2. Styrke og oppbemanne politiets utrykningsenheter i distriktene.
3. Øke trening for politiet øremerket til å håndtere «skyting pågår»-situasjoner.
4. Etablere minimumsbemanning for alle politiets operasjonssentraler og kreve spesialutdanning for alle som jobber på sentralene.
5. Skaffe nye nettbrett til politiets patruljebiler med direkte tilgang til politiets IT-systemer. Flere oppdrag kan dermed løses direkte fra patruljebilene.
6. Sørge for at frivillige får utstyr og tilgang til Nødnett og kan kommunisere med nødnetene ved redningsaksjoner.
7. Styrke PSTs arbeid ved å etablere kontraterrorsenter, foreslå tilgang til forvaltningsregistre og legge bedre til rette for å utveksle informasjon med andre offentlige etater.
8. Innføre gradert samband for krisekommunikasjon i departementene.
9. Etablere helikopterberedskap i Nord-Norge slik at politiets styrker kan fraktes med Forsvarets helikoptre i krisesituasjoner.
10. Innføre strengere regulering av og kontroll med bombekjemikalier, og forby privatpersoner tilgang til en rekke slike stoffer.

4.14 TRYGDEMISBRUK OG SVINDEL

Trygdemisbruk er misbruk av fellesskapets penger, som egentlig skal gå til de som har krav på ytelser. Demokratene vil innføre en rekke tiltak som gjør det vanskeligere å svindle med velferdsordningene.

Det er sørget for mer midler og fått på plass flere verktøy i kampen mot trygdemisbruket, men omfanget er stort. Det er de som har behov for støtte som skal få det, ikke de som forsøker å misbruke systemet.

Antall anmeldelser av trygdesvindel har gått vesentlig opp de siste årene. Økningen har sammenheng med flere og mer målrettede kontroller og er et resultat av en styrket innsats mot trygdesvindel. Demokratene vil fortsette det gode arbeidet, og øke innsatsen ytterligere.

4.15 TVANGSEKTESKAP

Tvangsekteskap er og skal være straffbart i Norge. Systematisk bruk av intervjuer ved søknad om familiegjenforening på grunnlag av ekteskap, og gode rutiner både i Norge og ved utenriksstasjonene er viktig for å avdekke tvangsekteskap.

Det offentlige hjelpeapparatet skal ha kompetanse til å møte de som bryter ut av tvangsekteskap, og vi må fortsette arbeidet med å etablere flere bosteder, nettverk og akutthjelp. Demokratene er opptatt av å bekjempe vold. Mye av volden foregår i hjemmet og i det skjulte, mot barn eller kvinner.

Vold i hjemmet er et offentlig ansvar. Demokratene vil derfor ha fokus på denne typen voldssaker.

Politiet må prioritere disse sakene, og de som rammes må få hjelp til å komme ut av voldssituasjonen.

4.16 SAMARBEID MOT VOLD

God samhandling på tvers av tjenester og tradisjonelle etatsgrenser er nødvendig for at den som er utsatt for vold skal bli møtt på en god måte og få den hjelpen det er behov for. Kommunene skal i større grad trekkes inn i arbeidet for å sikre ofrene nødvendig hjelp og beskyttelse. Krisesenterloven forplikter kommunene både når det gjelder krisesentertilbudets innhold og kvalitet og samarbeidet mellom ulike instanser.

Det er viktig å bekjempe vold i nære relasjoner for å skape et likestilt samfunn med fravær av diskriminering, tvang og vold. For å sikre at barn får hjelp har vi sørget for at Alarmtelefonen for barn og unge har blitt en varig ordning.

4.17 ØKT KOMPETANSE

For å styrke barns oppvekstvilkår må kompetansen om vold i nære relasjoner i barnevernet, helsetjenestene og domstolene styrkes. Skolen må også engasjere seg i arbeidet mot vold i nære

relasjoner generelt og vold mot barn spesielt. Tydeligere mål i læreplaner skal øke elevenes kompetanse om vold, krenkelser, grensesetting og seksualitet.

Vold i nære relasjoner er svært alvorlig kriminalitet, og et stort og omfattende kriminalitetsproblem. Vi vil jobbe for at innsatsen mot volden som rammer kvinner og barn skal fortsette, forsterkes og forbedres.

4.18 VOLDTEKT

Det skal ikke være slik at mennesker trenger å føle frykt for å ferdes i gatene. Voldtekt er en total uakseptabel handling. Voldtekt er et alvorlig traumatiserende overgrep. Derfor er det et mål at flere saker oppklares, og at omsorgen for ofrene forbedres.

Alle gode krefter må mobiliseres for å bekjempe voldtekt – dette kan ikke løses av politiet alene, men er et stort og viktig samfunnsansvar. Det finnes få enkle løsninger i kampen mot voldtekt. Vi er alle enige om at det er avgjørende at voldtekt blir anmeldt og etterforsket, og at gjerningsmannen blir dømt. Men dette skjer etter at ugjerningen har funnet sted. Vi må satse like mye på forebyggende arbeid, og jobbe med holdninger og kunnskap.

Voldtekt er en alvorlig straffbar handling. Demokratene vil styrke den egne seksjonen i Kripos som arbeider med voldtektsaker/voldtektsforbrytelser, få på plass voldtektsmottak over hele landet, øke minstestrafen for voldtekt, og sørge for rett til fri advokatbistand for ofre som vurderer å anmelde voldtekt.

Det skal reageres strengt mot dem som begår alvorlig kriminalitet som rammer liv, helse og den seksuelle integritet. Seksuelle voldsforbrytere skal straffes hardt, de skal følges opp etter endt soning og må ha lokal politi meldingsplikt i 5 år. Nabolaget skal opplyses om at voldtektsforbryter er fri fra soning slik at de er klar over situasjonen i sitt egen nabolag.

4.19 ØKONOMISK KRIMINALITET

Økonomisk kriminalitet unndrar årlig store inntekter fra staten. Det trengs derfor kompetanse hos lokale politimyndigheter, og samarbeid med skattemyndigheter, trygdeetat og sosialmyndigheter for å avdekke slik kriminalitet. Det må prioriteres og styrkes.

Eksempler på økonomisk kriminalitet er skatte- og avgiftsunndragelser, brudd på konkurranselovgivningen, korrupsjon, konkurstriminalitet, økonomisk utroskap, bedrageri og underslag, brudd på regnskapsbestemmelser og misbruk av offentlige støtteordninger.

Demokratene vil styrke Økokrim med nye stillinger, og nytt datasystem slik at de blir bedre i stand til å avdekke og straffeforfølge aktører som har økonomiske ressurser til å skjule sin kriminalitet.

4.20 LOKALT ENGASJEMENT AVGJØRENDE

Ett godt eksempel er Stavanger som for noen år tilbake opplevde en rekke overfallsvoldtekter. Politi, myndigheter og andre gikk sammen for å løse problemet: Kommunen, drosjene, flyktningmottakene, utelivsnæringen, drosjene, voldtektsmottaket, Dixi ressurscenter og Natravner stilte opp.

Resultatet ble at det året etter ikke var en eneste anmeldelse av overfallsvoldtekt i byen. Det viser hvor stor effekt lokale tiltak kan ha, og understreker viktigheten av at kommunene stiller opp i det viktige arbeidet med å forebygge voldtekt.

5. EU OG EØS

5.1 FOLKESTYRE

Demokratene mener at folkestyret ikke kan tas for gitt og må vitaliseres. Demokratene vil innføre folkeavstemning og styrke de folkevalgtes rolle, lokalt som regionalt og gi de folkevalgte større makt over samfunnets utvikling. Demokratene mener at forvaltning og byråkrati må begrenses på alle nivåer for å unngå teknokratisk styring vinner plass på bekostning av politiske beslutninger. Ett sterkt folkestyre fordrer en sterk og velfungerende nasjonalstat. Vår hverdag krever samarbeid mellom nasjoner for å løse de felles utfordringer verden står overfor. Varige samarbeidsløsninger fordrer sterke nasjonalstater og respekt for nasjonalstaten.

Demokratene ønsker ikke overføring av nasjonal styring til overnasjonale organer og Demokratene er

derfor en garantist for nei til EU og EØS. Demokratene vil erstatte dagens EØS avtale med en handelsavtale med EU der eventuelle konflikter kan løses over en felles domstol, som tidligere, EFTA. Demokratene mener at dagens EØS avtale undergraver det norske demokratiet.

Det er ikke EU som skal forme det norske samfunnet. Demokratene mener bestemt at Norge og våre folkevalgte vet hva som er best for lokale, regionale og sentrale forhold. Et sterkt folkestyre vil ansvarliggjøre Norges politikere og gi borgere av vårt samfunn ett sterkere berøringspunkt til sine politikere.

Norges medlemskap i EØS medfører at EU sitt regelverk taes inn i norsk lovgivning og regelverk, og setter norske folkevalgte på sidelinjen. Dette medfører at avstanden mellom folk og deres valgte representanter øker, og en fare for vårt demokrati. Demokratene ser med stor bekymring på den stadig lavere valgdeltakelse. Demokratene mener bestemt at dette skyldes vårt medlemskap i EØS.

Demokratene mener at Grunnlovens §93 er et fremmedelement i den norske Grunnloven. Paragrafen gir Stortinget mulighet til å avstå suverenitet, med 3/4 flertall, uten å spørre om folkets mandat fra et stortingsvalg. Paragrafens innhold strider derfor imot Grunnlovens ånd og prinsipper. Demokratene vil ta makten tilbake til det våre folkevalgte. Derfor vil Demokratene foreslå en folkeavstemning om EØS avtalen der en fullgod handelsavtale vil være klar.

5.2 STERK NASJONALSTAT

Demokratene vil arbeide for en folkeavstemning for å trekke Norge ut av EØS og Schengen samarbeidet. Vi går derfor inn for å bruke utenrikstjenesten aktivt for å gjøre handelsavtaler bilateralt med andre stater eller grupper av stater som f. eks EU. Vi vil også aktivt gå inn for å samarbeide gjennom WTO.

5.3 BRUSSEL

Avstanden mellom folk og dets styre gir avmakt og dype frustrasjoner i befolkningen. Demokratene ser derfor med uro på de oppløsningstendenser av sterke nasjonalstater som for eksempel i Spania, der delrepublikker vil skille seg fra staten. Demokratene mener at dette skyldes folkets avsky mot makten i Brussel som detaljstyrer den frie borger.

Demokratene mener derfor at Norge må ha en avvisende holdning til EU regelverk og en avvisende holdning til at EU skal ta over viktige lokale og regionale samfunnavgjørelser som har betydning for nasjonen Norge.

Demokratene mener at ett EU medlemskap vil medføre ytterligere avståelse av suverenitet, dermed skape større avstand mellom borgere og folkevalgte. Ett EU medlemskap vil også bety avståelse av naturressurser som fiske og landbruk. Demokratene ser med stor uro på den militære oppbygning av EU samlede militære styrker (EUFOR og EUMS). EUFOR kan settes inn i konfliktområder både innen EU området og i militære operasjoner utenfor Europa. Demokratene tror på en sterk nasjonal militær styrke, i allianse med våre vestmakter og USA som har holdt Norge trygt siden 1945.

DEMOKRATENE VIL DERFOR JOBBE FOR:

- Nei til framtidig EU medlemskap
- Avvikling av EØS avtalen
- Sterk og god handelsavtale
- Styrking av demokratiet
- Hyppigere bruk av reservasjonsretten i EØS avtalen
- Kjempe i mot enhver militær organisasjon med basis i EU
- Kjempe i mot enhver avtale eller konvensjon som kan true vår velferdsstat
- Ingen Brussel byråkrater har rett til å bestemme at vi skal ta kostnadene for immigranter som presser på våre grenser etter invitasjon fra EU

5.4 SCHENGEN

Demokratene mener at Schengen må avvikles. Norge skal beskytte eget territorium og landets

grenseroverganger med sterk kontroll. Den skal være rettferdig og i forhold til våre internasjonale forpliktelser.

Schengen har skapt dype splittelser mellom folk og EU og vi ser at nasjonale grenseroverganger kollapser i Sør, Mellom-Europa og nå i Nord-Europa. Demokratene mener at Schengen er en fare for den norske velferdsstat, og dets innbyggers sikkerhet og helse. Schengen truer demokratiet med enorm immigrasjon og bidrar til at samfunnet mister felles verdier. Vold og dyp sosial uro er på vei til å bli en faktor som vi ikke har sett i Norge siden mellomkrigstiden.

Demokratene ser med stor uro og bekymring på forslaget sendt fra Tyskland og Frankrike til EU kommisjonen, om krav å kontrollere Schengens yttergrense. Dette innebærer at Norge kan risikere å få tyske tropper som kontrollerer norske grenseroverganger til land og ikke minst til havs. Vi må ikke komme i den situasjon at nordmenn må vise sine identifikasjonsdokumenter til fremmede soldater. Norge skal være en fri og uavhengig nasjon og derfor sier vi nei til Schengen.

6. SIKKERHET OG FORSVAR

6.1 DERSOM DU VIL HA FRED

.... vær forberedt på krig. Dette var man pinlig klar over i det romerske senatet for mer enn 2000 år siden. Der reiste senatorene seg og sa det høytidelig: «Si vic pacem, para bellum.» Da Norge levde etter dette mottoet fikk vi også fred i landet vårt. Vi hadde et godt forsvar i 1814, så godt at svenskekongen Karl Johan kviet seg for å gå etter norske styrker sommeren 1814. Dette sikret ikke bare fred, men også Grunnloven.

I 1905 var vi igjen forberedt på krig da vi ville ut av unionen med Sverige. Den gangen hadde vi verdens mest moderne hær og marine og nok en gang kviet svenskekongen seg for å gå til åpen militær konflikt mot godt utrustet og trente norske styrker. Dette ledet til en fredsavtale og unionsoppløsning i Karlstad like etter. Nok en gang beholdt vi freden fordi vi var klare for krig. Denne lærdommen gikk dessverre i glemmeboken. Arbeiderpartiet med Einar Gerhardsen med flere gikk inn for at forsvaret skulle nedbygges, og gikk stolt rundt med et brukket gevær på jakkekragen. Dette ble kalt «Det brukne geværs politikk». Freden skulle sikres ved å nedlegge og avvæpne Forsvaret. Dette var under paraplyen til en forening stiftet av Arne Falck som ble døpt «Mot Dag». Og slik lå Norge åpent 9. april 1940, takket være en uansvarlig politikk fra Arbeiderpartiet. De ansvarlige for denne katastrofale politikken ble aldri stilt til ansvar for sine feil og grove uforstand i tjenesten.

Og hva med våre tidligere potensielle motstandere og fiender, svenskene? Jo, de sympatiserte med nazistene, våre fiender som hadde invadert Norge. Medlemmer av vår egen kongefamilie ble nektet beskyttelse i Sverige av den grunn. Slik taper vi freden og friheten når vi ikke er forberedt på krig. Vi forsikrer hus og bil med det håp om at vi aldri får bruk for å kreve forsikring. Forsvaret er samme forsikring. Vi betalte premien i 1814 og 1905, men vi fikk aldri behov for å benytte den. I april 1940 hadde vi unnlatt å betale forsikringen og da ble vi selvfølgelig rammet av katastrofen. Krig, drap og ødeleggelser rammet oss i 5 år. Det kostet mye mer enn forsikringspremien hadde kostet i 1940 fordi noen politikere viste usedvanlig grov uforstand i tjenesten.

6.2 ET NYTT OG MODERNE FORSVAR

USA har vært Norges beste venn og alliert siden 1942. Gjennom vårt medlemskap i NATO har vennskapet vokst og styrket seg gjennom hele etterkrigstiden. Det er USA og NATO som har vært selve garantisten for Norges frihet og selvstendighet i alle år siden krigen. Medlemskapet i forsvarsorganisasjonen forplikter og vi må ha et troverdig forsvar slik at vi kan oppfylle det styrkeforholdet vi er forpliktet til i forsvarssamarbeidet.

NATO har siden Sovjetunionens fall blitt styrket med nye medlemsland fra den tidligere østblokken. Et medlemsland som Tyrkia har blitt betydelig islamisert i de senere årene. Dette er sterkt urovekkende og det bør vurderes om et land som står så langt fra de verdiene vi har i vår vestlige kultur, er en naturlig del av vår vestlige forsvarsallianse.

Vi har i dag et godt vennskapelig forhold til vår nabo i nord, Russland. Russland er vår venn og når vi skal ruste opp våre militære enheter, så er det for å møte trusler mot norske og allierte interesser andre steder i verden.

Norge, sammen med allierte, må også søke samarbeide innen vår egen vestlige kulturkrets utenfor USA og Canada. Australia, New Zealand og Israel er selvfølgelig samarbeidspartnere i den folkevandringen og presset mot våre grenser som nå pågår samt i mot den asymmetriske krigføringen mot islamske terrorgrupper som Taliban, al-Quaida, den Islamske stat, Hamas, PLO, Det muslimske brorskapet pluss noen til.

6.3 FORSVARET

Forsvarets oppgave er å sikre norsk selvstendighet, råderett over norsk territorium samt økonomiske soner og vernesoner i havet. Forsvaret skal også bidra til å sikre Norges grenser samt innbyggernes sikkerhet.

Norge har enorme områder i havet, mye større enn fastlands Norge, hvor vi har store fiskeressurser samt olje og gass forekomster. Et slikt stort område krever en stor og moderne marine og kystvakt samt flyovervåking for å ivareta norsk suverenitet. Dette er også områder som kan være sårbare for terrorangrep slik at et godt utbygget etterretningssystem sammen med våre allierte, må være topp moderne og funksjonell under alle uforutsette omstendigheter.

Norge må også forsvare suvereniteten over områder hvor vi har et forvaltningsansvar. I nordområdene har vi Antarktis, Bjørnøya og Svalbard. I sørpoleområdet er Bouvetøya samt Dronning Mauds Land med alle de rikdommene som befinner seg der.

6.4 UTENLANDSKE OPPDRAG

Verneplikten skal være kjernen i vårt forsvar, men vi må også benytte oss av profesjonelt og vervet personell der det er hensiktsmessig. Verden har blitt så globalisert at norske og alliertes interesser må utkjempes i fjernkulturelle områder som for eksempel Afghanistan. Norsk deltagelse der ble utløst av punkt 5 i NATO-traktaten. Spesialstyrker har vist seg å være uunnværlig i slike oppdrag og må prioriteres høyt. Vi må også ha en god ordning hvor våre veteraner blir godt ivaretatt etter endt tjeneste.

Ingen enheter av norske militære avdelinger kan tjenestegjøre eller delta i krigshandlinger utenfor Norges grenser uten et klart vedtak fra Stortinget.

6.5 ASSYMETRISK KRIGFØRING

Under militære oppdrag i utlandet har våre soldater blitt beskyttet av fiender i sivile klær, omtalt som illegal combatants. Disse har vært medlemmer i terrororganisasjoner som Taliban, al-Quaida, Islamske Stat og liknende. Disse fiendtlige krigerne har aldri respektert internasjonale regler for krigføring eller vedtatte menneskeretter eller folkerett. Dette setter disse reglene våre soldater er bundet av under press og våre myndigheter må vurdere om noen av disse må endres eller forkastes.

6.6 CYBERFORSVARET

Datanettverksforsvar og ivaretagelse av IKT- og ledelsessystemer skal være en viktig og prioritert oppgave. Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal varsler og håndterer dataangrep mot Norge og har nasjonal oversikt over hva som skjer. Nasjonal sikkerhetsmyndighets rolle skal være koordinerende, men også dels utøvende. Cyberforsvaret sørger for at militære systemer er trygge og bistår med sin unike kompetanse hvis sivile myndigheter ber om hjelp.

6.7 HEIMEVERNET

Etter endt avtjent militærtjeneste skal alt personell overføres til Heimevernet, Sivildforsvaret eller tjeneste i Reservepolitiet. Disse skal tjenestegjøre i sin egen bostedsområde og være en del av den beredskapen som skal være tilgjengelig ved krisetilfeller. Dette er enheter som kan benyttes ved terror- trussel, som grensevakter dersom det skal bli press mot våre grenser som følge av folkevandring, ulovlige asylsøkere eller økonomiske migranter.

I vår overbefolkede, globaliserte verden er det også en stor fare for at meget farlige epidemier kan spre seg raskt. Dersom det er epidemier som sprer seg fra mennesker til mennesker må grensene beskyttes så godt som mulig. Dersom politiet ikke klarer sine vanlige oppgaver, må reservemannskaper kalles ut for å beskytte befolkningen både mot islamske terrorister samt spredning av epidemier.

Det Frivillige Skyttervesen er også en viktig del av vår lokale beredskap. De har veldig gode skyttere, har våpen og ammunisjon lett tilgjengelig og har en veldig god kunnskap om lokale forhold. Denne ressursen må også være tilgjengelig for våre myndigheter i en krisesituasjon. Det Frivillige Skyttervesen må derfor få økonomisk støtte for å opprettholde sine oppgaver samt være en del av den nasjonale beredskap.

Både Heimevernet også Kystheimevernet samt Det Frivillige Skyttervesen er med på å ta hele Norge i bruk. Dette forsterker håndhevelsen av suvereniteten, samt skape arbeidsplasser i distriktene. Forhåpentligvis vil dette også bidra til å forhindre fraflytting.

6.8 BEREDSKAPSLAGER

Forsvaret må selvfølgelig ha beredskapslager av våpen, ammunisjon samt annet nødvendig militært utstyr. Mat er veldig viktig i krisesituasjoner, ikke bare får egne militære styrker, men også for den sivile befolkningen. Våre beredskapslager av mat har systematisk blitt nedlagt av vår nåværende og tidligere regjeringer. Vi har nesten ikke lager av matkorn lenger da våre kornsiloer har blitt ombygd til studenthybler.

Demokratene vil reversere dette og nok en gang bygge opp et beredskapslager av mat i samråd med landbruket og kystfiskeriene. I vår globale verden med så mange konflikter er det ansvarsløst å stole på en jevn tilgang av matvarer i krisetider.

6.9 MASSEØDELEGGELSESVÅPEN

Vi vet at islamske terrororganisasjoner prøver å få tak i masseødeleggelsesvåpen. Dessverre har en terrorstat som Nord Korea klart å kjøpe atomvåpen teknologi fra Pakistan på ulovlig vis til tross for garantier fra president Clinton i sin tid. Da er det vel tvilsomt at vi kan stole på garantier fra president Obama med hensyn til at Iran ikke vil utvikle atomvåpen.

Der hvor dialogdiplomati har vært en katastrofal feil, må vi søke diplomati med andre midler. Da må vi sammen med våre allierte og venner, også Russland og Israel, prøve å bygge et rakettskjold som kan beskytte oss mot slike våpen.

6.10 FORSVARET OG EØS

Det er veldig viktig at Norge melder seg ut av EØS og Schengen samarbeidet også av forsvarspolitiske grunner. Vi må kunne hevde norsk suverenitet med å bestemme over egne grenser samt la Stortinget avgjøre hvem som har lovlig adgang til landet og ikke noen usynlige EU byråkrater som aldri har blitt valgt av folket. Vi må aldri komme med i noen EU hær som følge av vårt EØS medlemskap.

7. INNVANDRING OG ASYLYLPOLITIKK

7.1 KULTURELLE IMPULSER

Norge har gjennom hele sin historie mottatt kulturelle impulser fra hele verden, og den vestlige kulturkrets har hatt en særlig stor innflytelse på utviklingen. Det har alltid vært stor samkvem med våre nære naboland og mange av våre naboer har slått seg ned i Norge og dermed påvirket utviklingen. Grensene har til tider vært nærmest usynlige og faktisk vært flyttet. Norges nære bånd til Russland allerede i vikingtiden er også en viktig faktor. Den senere Pomorhandelen var med på å utvikle nordområdene i både Norge og Russland i mer enn 300 år. Den ytre påvirkningen gjennom hele historien har bidratt til å forme det norske folks egenart.

De siste årtier har verden opplevd en enorm befolkningsekspløsjon som mange mener ikke er bærekraftig og på sikt kan være et problem for hele vår klode. I de land som har opplevd den største befolkningsøkningen har det også vært en manglende økonomisk og sosial utvikling. Dette har noen steder ført til opprør og militære konflikter som har utløst en formidabel folkevandring over hele kontinenter til rike europeiske land. De fleste er økonomiske migranter som søker et bedre liv, de færreste er reelle flyktninger. De kommer stort sett fra dysfunksjonelle samfunn utenfor vår kulturkrets.

Demokratene mener at løsningen på disse problemene ikke kan finnes i en gigantisk folkevandring fra dysfunksjonelle samfunn i den tredje verden til Norge. Norge er nordmennenes land. Norge er et lite land som må beskytte sine verdier, sin kultur og sitt eksistensgrunnlag. Dette er en forutsetning for å opprettholde vårt stabile demokratiske velferdssamfunn. For at velferdssamfunnet skal bevares og fortsette, tåler vi ikke store endringer av befolkningssammensetningen. Nye befolkningsgrupper har brakt med seg dysfunksjonelle kulturer fra de samfunn de har flyttet fra.

Innvandrere fra fjernkulturelle deler av verden har en høyere fødselshyppighet enn det som er vanlig i Norge. Dersom folkevandringen til Norge fortsetter i samme høye tempo vil det få ødeleggende virkning på befolkningssammensetningen i vårt lille land. Det er jo antydning at innvandrere vil utgjøre flertallet av befolkningen i Oslo allerede i 2030, altså om bare 15 år.

Demokratene vil verne om norsk kultur og vil motsette seg å skape et multikulturelt samfunn i Norge hvor vi allerede har en stor befolkningsgruppe som tar avstand fra vår norske kultur. Ved å gjøre Norge multikulturelt får vi en risiko for at utviklingsfiendtlige, reaksjonære kulturer vil bidra til å nedbryte vårt homogene, stabile samfunn. Vi ser jo daglig hvor vanskelig det er å integrere store grupper av muslimske innvandrere i det åpne norske samfunn. Det finnes ikke et eneste sted i verden hvor en fredelig integrasjon av muslimer i en annen kultur har vært vellykket. Det er derfor uansvarlig av norske politikere å påføre Norge et slikt kultursammenstøt. Dette må vel kunne karakteriseres som grov uforstand i tjenesten. Vi husker vel fortsatt Huntingtons bok «Clash of Civilizations». Vi kan ende opp med å bli fremmede i eget land.

7.2 ASYLSØKERE OG FLYKTNINGER

Demokratene vet at det finnes reelle flyktninger som er forfulgt på grunn av politiske, religiøse og rasemessige årsaker. Dette er hele verdens ansvar og Norge må ta sin del av dette ansvaret.

Vi må likevel behandle slike søknader om asyl ganske strengt. Dersom asylsøkeren gjennom sin vei til Norge har reist gjennom land hvor det ikke er krig, skal asylsøkeren sendes tilbake til det landet uten at asylsøknaden blir behandlet i Norge. Asylsøkeren skal plasseres i lukket mottak inntil utsendelse kan skje. Dette gjelder alle asylsøkere, også mindreårige enslige. Slike asylsøkere kommer til Norge ut fra et velferdsmotiv, noe som ikke er godkjent som gyldig asylmotiv. Som hovedregel skal flyktninger hjelpes i deres nærområder eller i land innenfor deres kulturkrets.

Alle fly som kommer til Norge utenfor Schengen skal kontrolleres av politi med en gang passasjerene kommer ut av flyet. De som har ødelagt sine identifikasjonspapirer på flyet skal nektes å forlate flyet. Flyselskapet må derfor frakte slike passasjerer tilbake til det stedet de gikk om bord i flyet. Der måtte de nemlig vise identifikasjon før ombordstigningen.

Dersom Norge tilsidesetter Schengen avtalen permanent eller i krisesituasjoner, sier det seg selv at alle som kommer til en norsk grense må vise alle de reisedokumenter norske myndigheter forlanger. Godkjente asylsøkere skal ha sine søknader behandlet så raskt som mulig. De skal interneres uten offentlig økonomisk støtte i lukkede asylmottak mens deres søknad blir vurdert. Asylsøkeren skal også undertegne en erklæring om at han/hun vil bidra med alle relevante opplysninger samt underskrive nødvendige reisedokumenter dersom søknaden blir avslått. Dersom asylsøkeren nekter for dette, skal asylsøknaden avvises og søkeren sendes ut av landet. Søkeren skal forbli i lukket mottak inntil utsendelse kan skje.

Asylsøkere skal ikke påbegynne noen integrasjonsprosess før søknaden er ferdig behandlet. Først da kan det utstedes oppholdstillatelse som bare skal kunne gis 2 år om gangen. Fornyelse av søknad om opphold kan bare innvilges dersom søkeren følger nødvendig integrasjonskurs og ikke bryter norsk lov. I integrasjonsprogrammet skal asylsøkeren lære norsk språk og lære om norsk kultur, demokrati og samfunn. Ingen utlendinger vil få morsmålsundervisning i Norge. Blir det fred i flyktingens hjemland i løpet av de første 10 årene, skal flyktingen reise hjem igjen.

7.3 AVSLAG PÅ SØKNAD

Etter avslag skal asylsøkeren straks reise ut av Norge. Dersom søkeren nekter å reise skal vedkommende oppholde seg på lukket asylmottak inntil tvangsutsendelse kan skje. Dette gjelder også asylsøkerens familie.

7.4 OPPHOLDSTILLATELSE

Det kan kun gis midlertidig oppholdstillatelse for flyktninger som får beskyttelse i Norge. Norge er ikke forpliktet til å gi noen permanent oppholdstillatelse, og vil heller ikke akseptere at utenlandske

organer å tvinge slike pålegg på Norge.

Når situasjonen forbedrer seg i flyktingens hjemland, skal flyktingen med familie repatrieres. Det kan ytes repatrieringsstøtte ved en slik hjemsendelse. Hjemsendelse kan eventuelt skje med tvang, da uten økonomisk repatrieringsstøtte siden slik tvangsutsendelse er ganske kostbart for Norge. Dersom noen reiser tilbake til det landet de søker beskyttelse fra, skal oppholdstillatelse og flyktingstatus inndras. Det samme kan statsborgerskap hvis det er innvilget.

Land som nekter å ta tilbake egne borgere skal ikke motta u-hjelp eller annen støtte av noe slag fra Norge. Norge skal også arbeide internasjonalt for at det legges diplomatisk press på slike land som ikke vil ta tilbake sine egne borgere.

7.5 FLYKTINGLEIRE I NÆROMRÅDET

Norge skal arbeide for å inngå avtale med naboland til flyktingenes hjemland i Afrika og Asia med henblikk på å kunne sende avviste asylsøkere til leire opprettet der. Det skal gis økonomisk støtte til etablering av slike sentre i nærområdene. Finansieringen av slike sentre skal skje over u-hjelpsbudsjettet. Dette er nokså likt den ordningen Australia allerede har innført.

7.6 KVOTEFLYKTINGER

Norge har inngått en avtale med FN om å ta inn et bestemt antall kvoteflyktinger hvert år. Demokratene vil respektere denne avtalen, men antall flyktinger må bestemmes hvert år i forbindelse med statsbudsjettet. Enhver sak må vurderes individuelt basert på at det blant kvoteflyktinger har vært personer som har begått krigsforbrytelser og andre alvorlige lovbrudd. Demokratene vil ved utvelgelse legge vekt på at flyktingene kan assimileres inn i det norske demokratiske samfunnet. Flyktingene må opplyses om at de vil komme til et land hvor vår kultur og den kristne religion er prioritert fremfor fremmede kulturer og religioner.

7.7 INGEN SÆRBEHANDLING

All form for særrettigheter for behandling av innvandrere må stoppes, og den særbehandlingen som allerede er innvilget må avskaffes. Dette inkluderer også morsmålsundervisning.

Krav om halal slaktet kjøtt, bade- og omkleddingsrom, bederom, fri på muslimske helligdager osv. skal ikke imøtekommes. Heldekkende slør må totalforbys og bruk av hijab bør begrenses sterkt. Ingen må bruke hijab på skoler eller andre offentlige bygninger eller institusjoner.

Demokratene vil kun tillate private skoler som underviser innenfor rammen av norske verdier og norsk kultur. Av religioner skal kristendommen prioriteres i undervisningen fremfor fremmede religioner.

Innvandrere som motsetter seg å lære norsk eller ikke vil la seg integrere i det norske demokratiske samfunnet, bør oppmuntres til å reise til et land de liker bedre. Demokratene vil utarbeide et repatrieringsprogram hvor det kan inngå en økonomisk støtte.

7.8 ULOVLIGE INNVANDRERE

Illegale innvandrere som pågripes i Norge skal hjemsendes straks. Dersom de nekter å oppgi korrekt identitet skal de settes i lukkede leire inntil sikker identitet er fastlagt. Politiet har anledning til å bruke tvang om nødvendig ved utkastelse enten til hjemlandet eller til leire Norge disponerer i utlandet.

Norge må aktivt arbeide for politisamarbeid med andre land for å få stoppet organisert menneskesmugling og handel med kvinner og barn. I tillegg må grensekontrollene forsterkes.

Demokratene vil arbeide for at Norge melder seg ut av EØS og Schengen samarbeidet slik at vi igjen får full råderett over eget land og egne grenser.

7.9 ARBEIDSVISA

Dersom Norge trenger utdanning og kunnskaper som er etterspurt for å fylle ledige stillinger bør vi innføre rett til arbeidsinnvandring etter Australisk mønster. Ved innreise må de legge frem bevis på at de har helse forsikring som varer i 5 år. I denne perioden kan de ikke kreve noe fra norsk offentlig helsevesen.

7.10 FAMILIEGJENFORENING

Demokratene mener at innvandrere som har fått norsk statsborgerskap kan søke om familiegjenforening dersom søkeren og ektefellen er minst 24 år. Videre er det krav om at ektefellenes samlede tilknytning til Norge må være større enn deres samlede tilknytning til et annet land. Søkeren

må bo fast i landet, ha en bolig av rimelig størrelse, ha fast jobb med stor nok lønn uten offentlig stønad av noe slag i de siste 5 årene. Inntekten må være stor nok til å underholde den ektefellen som skal flytte til Norge. Videre må det stilles en økonomisk sikkerhet på kr. 200.000 som sikkerhet til dekning av eventuelle fremtidige offentlige utgifter til ektefellene. Ekteskapet må også kunne anerkjennes av en norsk rett og ekteskapet skal være inngått frivillig etter partenes eget ønske. Det er ulovlig å inngå ekteskap proforma med det formål å oppnå oppholdstillatelse for den ene ektefellen. Slike ulovlige handlinger skal straffes strengt med fengsel da dette kan være en metode for å importere både terrorister og kriminelle inn i vårt samfunn.

Partene skal i tillegg underskrive en integrasjonserklæring. Den norske ektefellen skal erklære at han eller hun vil delta aktivt i den tilflyttede ektefellens og eventuelle barns integrasjon i det norske samfunnet. Den tilflyttede ektefellen skal erklære at han eller hun etter beste evne vil delta aktivt i sin egen og eventuelle barns norskopplæring og integrasjon i det norske samfunnet. Hvis disse erklæringene ikke underskrives, vil søknad om familiegjeforening bli avslått. Hvis undertegnede erklæringer ikke aktivt etterleves, vil det føre til at tillatelsen til familiegjeforening blir inndratt.

Noen kulturer har en familiestruktur som er svært forskjellig fra vår norske kultur.

Utlendingsmyndighetene må derfor foreta DNA prøver for å kontrollere om det foreligger slektskap samt foreta aldersundersøkelse hos den tilflyttede ektefelle. Denne ektefellen må i hjemlandet før avreise til Norge også lære tilstrekkelig norsk til å forstå hverdagsuttrykk og kunne besvare enkle spørsmål på norsk. Videre må denne ektefellen tilegne seg grunnleggende kunnskaper om det norske samfunn som normer, kultur og verdier før avreise til Norge. Disse kunnskapene skal testes på den norske ambassaden i denne ektefellens hjemland. Det skal også betales et gebyr på kr.25.000 i saksomkostninger til ambassaden.

7.11 STATSBOGERSKAP

For å søke om statsborgerskap i Norge, forutsetter det at søkeren er klar for og villig til å inngå i fellesskapet som binder Norges borgere sammen. Felles språk, felles sett av verdier, felles grunnsyn og skikker som er utviklet gjennom historien. Utlendinger som ikke deler disse felles verdiene, eller som direkte motarbeider dem, er ikke egnet til å være del av det norske fellesskapet og kan heller ikke få norsk statsborgerskap.

Statsborgerskap kan derfor bare bli gitt til utlendinger som er godt integrerte eller assimilerede og som vil respektere Norges Grunnlov. Den som innvilges statsborgerskap må verdsette og etterleve demokratiske spilleregler samt respektere vedtatte lover og regler og ikke sette fremmede religiøse forskrifter høyere enn Norges demokratiske beslutninger. Søkeren må bestå en test om alt dette for å få statsborgerskapet. Det skal være en særlig stor ære med edsavleggelse i en høytidelig seremoni for å få norsk statsborgerskap.

KRAVENE FRA SØKEREN MÅ VÆRE:

- Minst 12 års oppholdstillatelse
- Må ikke ha forbrutt seg mot norsk lov i denne perioden
- Oppfylt alle forpliktelser ovenfor det norske samfunnet
- Skal med sitt arbeid ha bidratt positivt til det norske samfunnet
- Skal ha bestått en muntlig og skriftlig prøve i norsk språk og en skriftlig prøve i allmennkunnskap om norsk kultur, norske samfunnsforhold og Norges historie.
- Skal underskrive en erklæring om å respektere samt overholde norsk lovgiving.

De som er blitt tildelt norsk statsborgerskap vil miste det automatisk dersom vedkommende begår grov kriminalitet eller deltar eller gir sin støtte til terrorhandlinger i Norge eller utlandet, eller støtter terrororganisasjoner i utlandet. Likeledes skal statsborgerskapet annulleres dersom det på et senere tidspunkt viser seg at statsborgerskapet er blitt innvilget på uriktige opplysninger.

8. HELSE OG OMSORG

8.1 ELDREOMSORG OG ELDREHELSE

Det skal være godt å bli gammel i Norge. Eldre skal få leve de livene de selv ønsker, i trygghet om at

fellesskapet gradvis stiller opp med mer hjelp når behovet oppstår.

Demokratene vil snakke mer om eldrehelse – fordi framtidens eldrepolitikk må handle om hva som skal til, og hvordan vi kan legge til rette for at den enkelte kan ta i bruk de ressursene de har på ulike stadier i alderdommen. Vårt mål er at alle skal kunne ha en god og aktiv alderdom. Den dagen du, eller noen du er glad i, ikke lengre klarer seg selv, skal fellesskapet stå klar til å ta vare på deg.

8.2 RETT TJENESTE TIL RETT TID

Flere ønsker å bo hjemme lengre, og mange kommuner satser sterkt på å tilrettelegge for dette, fremfor å bygge plasser for heldøgns omsorg.

Demokratene vil styrke alle trinnene i helse- og omsorgsstigen – fra dagsenter og enkle hjemmetjenester til heldøgns omsorg og omfattende helsehjelp. Da må finansieringsordningene i større grad understøtte et bredere spekter av tjenester rettet mot eldre. Det grunnleggende må være at den enkelte får rett tjeneste til rett tid – hvor varig institusjonsopphold benyttes først når omsorgsbehovet tilsier at det er nødvendig.

Det vil likevel fortsatt være behov for utbygging av slike plasser mange steder. Eldre skal være trygge på at når de er syke og trenger det, så skal det stå en plass klar til å ta imot dem. Men så lenge de vil og kan bo hjemme skal samfunnet tilrettelegge best mulig for dette. Det er nødvendig med massiv utbygging av sykehjem, omsorgsboliger og eldreheim. Det skal bygges ut på en slik måte at ektepar skal kunne leve sine liv slik de levde dem som yrkesaktive, i sammen. De som får en syk eldre ektefelle skal tilbys å være sammen sin kjære i alle sammenhenger som brukeren mener han eller hun mener de trenger. Det er en skam i dag at eldre ektepar skilles fra hverandre.

Demokratene skal ha en politikk som tilrettelegger for forutsigbar, god behandling, pleie og omsorg til alvorlig syke i livets slutfase. Samtidig må det satses på å styrke heldøgns omsorgstilbudet til denne gruppen gjennom å videreføre eksisterende tilbud ved lindrende enheter, samt å tilrettelegge for nye lindrende enheter i kommuner som trenger dette. Demokratene vil ha målrettede overføringer kommuner slik at avb i får ett felles godt eldreomsorg tilbud på tvers av fylke og kommune grenser.

8.3 GOD MÅLING AV KVALITET

Ulike kommuner har ulike behov. Og man kjenner forholdene best lokalt. Men med fem millioner innbyggere er det likevel et spørsmål om hvor store forskjeller kommunene imellom vi som parti kan akseptere. Derfor vil Demokratene vil sørge for målrettede økonomiske tiltak som vil sikre lik og god behandling på tvers av fylkes og kommunegrenser.

Vi må sikre at alle innbyggere i Norge får et tilbud av god kvalitet. Vi mener derfor det bør utvikles et system for måling av kvalitet av alle tiltak innen pleie, omsorg og helsehjelp som kommunene leverer, kombinert med tydelige minstekrav som kommunen må oppfylle.

Gjennom rapporteringssystemet alle landets kommuner bruker (KOSTRA) er det i dag tilgjengelig et begrenset antall kvalitetsindikatorer, men det påpekes fra flere hold at disse ikke gir tilstrekkelig informasjon om tjenestenes kvalitet, og dermed ikke gir et tilstrekkelig grunnlag for styring, sammenligning og forbedring i kommunen.

Helsedirektoratet arbeider med et rammeverk for et nasjonalt kvalitetsindikatorsystem for helse og omsorgstjenesten. Det er avgjørende å få dette på plass. Det må finnes nye løsninger som baserer seg på eksisterende- eller som kommer til erstatning for dagens rapporteringer. Det nye systemet skal ikke føre til økt byråkrati.

8.4 BRUKEREN SKAL BESTEMME

Demokratene mener at det skal være opp til brukeren, og ikke kommunen, å avgjøre om tjenesten skal organiseres som BPA. Det betyr at brukeren selv kan bestemme hvem som skal komme og hjelpe dem, når assistenten skal komme, og hvilke oppgaver de vil at assistenten skal utføre. Mennesker som har BPA skal kunne ta med seg assistenten sin til en annen kommune, for eksempel på teater eller en fotballkamp om de ønsker det. Eller i bryllup, begravelse og på jobbreise.

8.5 DEMENS

Demokratenes mål er at økt levealder skal følges av det å tilrettelegge for en meningsfull og trygg alderdom. Mennesker med demens er en av de største brukergruppene i omsorgstjenesten, og antall personer med demens blir mer enn fordoblet fram til 2040. Men tjenestene er ikke nok tilrettelagt, og det mangler kapasitet og kunnskap. Det blir derfor flere eldre med demens. Også mange yngre

mennesker vil kunne bli rammet. Vi mener det er nødvendig å tenke nytt i omsorgen for denne sårbare gruppen.

Mange steder har man høstet gode erfaringer med å tenke utradisjonelt og nytt når det gjelder boformer, innhold og innretning på demensomsorgen. I flere land har man for eksempel etablert demenslandsbyer, og mange steder har tilbud med mindre boenheter med heldøgns pleie og omsorg erstattet tradisjonelle sykehjem. Demokratene mener demensomsorgen i mye sterkere grad må inneholde kultur, opplevelse, god ernæring, tilrettelagt fysisk aktivitet og godt et sosialt miljø. Gode helsetjenester må ha tett oppfølging av demensteam og hjemmebaserte tjenester.

Demokratene er det eneste politiske partiet som vil overføre kostnaden fra kommunalt til statlig nivå. På den måten for å sikre best og likt tilbud over hele kommune Norge. I dag er det desverre slik at kommuneøkonomien bestemmer kvaliteten på tilbudet til eldre og demens sektoren. Sikkerhet for de som har demens er meget viktig. Vi vil foreslå GPS sporing av pasienter med demens slik at de kan spores om de er savnet fra hjem eller omsorgs enheten.

8.6 EGENANDELER

I mange land er det en stor sammenheng mellom hvor mye du som pasient betaler selv og hvor god behandling du får. I Norge har vi satset på fellesskapet. Kommersialisering og økte egenandeler er to skritt på vei mot et samfunn der penger til slutt blir viktigere enn helse. Demokratene tror ikke på kommersialisering og økte egenandeler.

Vi vil gå motsatt vei. Vi vil investere i de offentlige sykehusene, i helsearbeidere, nye bygg og moderne utstyr, samtidig som vi holder egenandelene lave.

8.7 ØREMERKET TILSKUDD

Vi mener at nye kvalitetskrav må kombineres med et øremerket sektortilskudd til eldre helse og -omsorg. De øremerkede midlene må innrettes slik at kommuner som oppfyller kriteriene for målbar god eldre helse- og omsorg, kan bruke de øremerkede pengene til hva de vil. Dette er en slags "tredje vei" i avvegingen mellom frie midler/øremerket tilskudd: et løft som er øremerket for de kommunene som ikke oppfyller kvalitetsindikatorerne, men som er frie hvis kravene allerede er oppfylt.

Slik mener vi at vi kan sikre en faktisk satsning på eldre helse og -omsorg i alle kommuner – samtidig som man tar hensyn til at noen kan ha vært flinke allerede, og derfor kan ha andre behov som heller bør ivaretas.

8.8 VELFERDSTEKNOLOGI

Velferdsteknologi må være en integrert og kontinuerlig del av utviklingsarbeidet i helse- og omsorgstjenestene i kommunen. En ny reform må understøtte dette. Teknologi kan ikke erstatte menneskelig omsorg og fysisk nærhet, men kan gi viktige bidrag i å frigjøre menneskelige ressurser slik at mer tid kan brukes sammen med brukerne, og samlet sett gjøre at samfunnet bruker tilgjengelige ressurser på en god måte.

Nye teknologiprosjekter bør ta utgangspunkt i erfaringsbasert kunnskap i tjenesten, og ha som målsetning å løse konkrete utfordringer hvis løsninger gir et bedre tilbud til de eldre, og som kan omsettes til alle kommuner. Målet er varige, positive endringer i tilbudet til den enkelte. Ansatte må få tilstrekkelig opplæring og oppfølging i riktig bruk av teknologien.

8.9 FOREBYGGING

Ved å satse på forebygging vil flere utsette eller unngå å få alvorlige sykdommer, og de som trenger hjelp vil få bedre oppfølging. Forsøk i Oslo og Trondheim har vist at fysisk aktivitet, sosial omgang, bedre kosthold og smertelindring har redusert medikamentbruken blant eldre i sykehjem betydelig. Vi må satse mer på kultur og aktivitet, og inkludere og involvere frivillige i stor grad, etter modell fra Verdighetssenteret i Bergen. Demokratene vil bidra til at det forskes mer på pleie og omsorgstjenester - det er behov for mer forskningsbasert kunnskap om kvalitetsforbedring i primærhelsetjenesten.

8.10 FASTLEGEORDNINGEN

Vi skal ha et godt fastlegetilbud over hele landet. Ved alvorlig sykdom skal det gis øyeblikkelig hjelp til alle døgnets tider. Samhandlingsreformen forutsetter et godt samspill mellom fastlegene, legevakt og sykehus.

8.11 FOLKEHELSE

For Demokratene er folkehelsearbeid fundamentet i helsepolitikken. Alle har ansvar for egen helse, men fellesskapet har ansvar for alles helse. Norge er et land med små økonomiske forskjeller. Likevel finner vi de tydeligste sosiale forskjellene innen helse. God fordelingspolitikk er derfor god folkehelsepolitikk.

En framtidsrettet helsepolitikk må ta utgangspunkt i de nye folkehelseutfordringene. Vi står overfor en økning av ikke-smittsomme livsstilssykdommer; hjertelidelser, diabetes, kreft, lungesykdommer og psykiske lidelser. Verdens helseorganisasjon sier vi er vitne til en epidemi som brer seg til alle land. 60 prosent av alle dødsfall i verden skyldes nå disse ikke-smittsomme sykdommene. I Norge er tallet nærmere 80 prosent, og det er fortsatt klare sosiale forskjeller.

Vi har kunnskap og virkemidler for å møte de nye folkehelseutfordringene. Sykdom kan i økende grad knyttes til mangel på fysisk aktivitet og usunt kosthold. Dette er det mulig å gjøre noe med. Det er godt dokumentert at forebygging, og spesielt samfunnsrettede tiltak, er det som gir mest helse igjen for pengene og størst velferdsgevinst. Å legge til rette for at folk kan ta sunne valg og at det er bedre for den enkelte og for fellesskapet å forebygge enn å reparere. Derfor må vi satse på en sterk og prioritert politikk for forebygging og folkehelse.

Fysisk inaktivitet, overvekt og psykiske plager er de nye hovedutfordringene. Mange mennesker opplever ensomhet og isolasjon. Tidlig innsats er nødvendig. Vi har derfor et særlig fokus på barn og unge.

Demokratene mener det er et offentlig ansvar å fremme helse og forebygge sykdom, og å sikre nødvendige helse- og omsorgstjenester til hele befolkningen. Alle skal ha et likeverdig tilbud av helsetjenester uavhengig av diagnose, bosted, personlig økonomi, kjønn, etnisk bakgrunn og den enkeltes livssituasjon.

Demokratene vil innføre mye frukt, grønt og mer fysisk aktivitet i skolen, oppbygging av frisklivssentraler, innstramming i tobakksskadeloven og satsing på sykkelveier, for å nevne noe. I Demokratenes program er blant annet skolehelsetjeneste, helsesøstre og folkehelserådgivere prioriterte områder.

Befolkningens helse er en av samfunnets aller viktigste ressurser. Å satse på folkehelse er en av de grunnleggende investeringer vi kan gjøre for at flere av oss skal få et bedre liv og å sikre samfunnets bærekraft.

EN GRUNNLEGGENDE OPPGAVE FOR KOMMUNE, FYLKE OG STAT:

- Samhandlingsreformen gir føringer for økt innsats på folkehelse og forebygging, folkehelseloven er det lovmessige grepet.
- Endringer i sykdomsbildet og i adferd hos befolkningen som betyr at vi fremover står overfor andre typer utfordringer nå enn for 20 år siden.
- Regelverket for forebygging og folkehelse har ikke fungert etter intensjonene.
- Folkehelseloven følger også opp tiltak på beredskapsområdet og WHO's internasjonale helsereglement.
- Folkehelsearbeidet har utviklet seg og man har i praksis funnet gode arbeidsformer. Folkehelseloven er i stor grad et bottom-up initiativ og er inspirert av folkehelsearbeidet i kommuner og fylkeskommuner.

VÅRE MÅL I FOLKEHELSEARBEIDET ER:

- at Norge skal være blant de tre landene i verden som har høyest levealder.
- flere leveår med god helse og trivsel og reduserte helseforskjeller i befolkningen.
- å skape et samfunn som fremmer helse i hele befolkningen.

8.12 FYSISK HELSE

Fysisk aktivitet er kilde til helse og livskvalitet. Likevel er for mange nordmenn er for lite fysisk aktive. Vi vet at det er en klar sammenheng mellom fysisk aktivitet som ung, og helse som voksen. Derfor må vi starte tidlig. Å legge til rette for mer fysisk aktivitet er en investering i barns helse, og et viktig grunnlag for en sunn livsstil senere i livet.

På skolen når vi alle barn. Skolen er derfor en viktig arena for å sikre at alle barn har muligheten til å være i fysisk aktivitet, enten det er i form av kroppsøving eller øvrig lek. Gode gang- og sykkelveier bidrar også til at barn har muligheten til å gå og sykle til skolen. Demokratene vil innføre en times daglig fysisk aktivitet i skolen. Fysisk aktivitet gir bedre læring, og bedre helse. Det er gode erfaringer ved flere skoler om hvordan skoledagen kan organiseres for å få mer fysisk aktivitet.

Det er mange ulike lokale løsninger som vi kan ta lærdom av. Det er nødvendig å legge et langsiktig løp for å sikre fysisk aktivitet hver dag for alle elever både i grunnskolen og i videregående opplæring. Demokratene vil satse på breddeidrettsaktivitet. En svært stor andel av barn og unge er delaktige i den organiserte idretten. Den er en av få fellesarenaer hvor mennesker på tvers av generasjoner, kulturer og funksjonsevner møtes. Det er vårt mål å sørge for at alle som ønsker det skal ha mulighet til å delta i idrett. Vi vil legge til rette for tiltak som bedrer grunnlaget for inkludering og integrering gjennom idretten, og tilrettelegge for at personer med nedsatt funksjonsevne kan være fysisk aktive på bredde- og toppnivå.

Oppslutningen om den organiserte idretten blir imidlertid gradvis lavere i løpet av ungdomsårene. Synovates barne- og ungdomsundersøkelser viser at andelen ungdommer i alderen 13–19 år som oppgir at de trener eller konkurrerer i idrettslag har ligget jevnt på mellom 26 og 28 prosent.

Egenorganisert trening er den suverent største arenaen for fysisk aktivitet blant voksne.

Treningssentrene aktiviserer i dag dobbelt så mange voksne som idrettslagene.

Friluftsliv er den mest brukte aktivitetsformen. Det å gå på tur i nærmiljøet er Norges vanligste aktivitet. Turgåing er også den mest ønskede aktiviteten blant lite aktive. Det må vi ta på alvor.

Vi må redusere terskler for alle aktivitetsformer, gjøre aktivitet enkelt, og gjøre aktivitet attraktivt.

Fysisk aktivitet kan forebygge sykdom for mennesker i alle aldre. Muskel- og skjelettlidelser er den viktigste årsaken til sykefravær og uførhet.

For samfunnet innebærer det at kompetente og dyktige mennesker blir stående utenfor arbeidslivet og at betydelige ressurser blir brukt på sykepenges og trygd. Det er derfor viktig å redusere omfanget av muskel- og skjelettlidelser i befolkningen, ikke minst gjennom tidlig innsats hos mennesker i arbeidsfør alder.

Helsepolitikk er politisk styring av helsevesenet. Enkelte mener helseforetaksmodellen er å ikke ha politisk styring over sykehusene, som om helseforetakene nærmest opererer på egen hånd. Det som er riktig er at vi aldri har hatt mer politisk styring enn i dag. Statlig eierskap sikrer en helhetstenking, og helseministeren har ansvaret for all virksomhet i sykehusene.

At staten overtok ansvaret for sykehusene i form av helseforetak har medført at ansvaret mellom staten og folket har forsvunnet, og det er ulike tilbud innen de forskjellige helseforetakene som gjør at kvaliteten fra foretak til foretak er skiftende. Demokratene tror på valgfrihet slik at bruker kan velge sitt sykehus uavhengig av en byråkratisk enhet som ett helseforetak.

DEMOKRATENE VIL:

- Innføre en times daglig fysisk aktivitet for alle elever i alle skoler. Skolene må selv bestemme hvordan dette best kan organiseres, gjerne i samarbeid med frivillige aktører i idrett og friluftsliv.
- Videreutvikle barne- og ungdomsidretten. Det må bygges flere idrettsanlegg for å bedre forutsetningene for å drive breddeaktivitet, særlig innenfor pressområder, befolkningstette områder og storbyer. Samtidig må vi prioritere idrettstilbudet til ungdom både i form av lavterskel- og ikke konkurransebaserte aktiviteter. Lån av offentlige anlegg og skoler til idrettsaktiviteter for barn og ungdom under 18 år bør være gratis.
- Sikre at alle barn og unge får svømmeundervisning.
- Gjennomføre en nærmiljøsatsing for enkle, åpne anlegg som turstier nær folk, med målsetning om å etablere godt merka og tilrettelagte rundturløyper mindre enn 500 meter fra der folk bor.
- Ha en nasjonal satsingsstrategi knyttet til folkehelseutfordringer for personer med nedsatt funksjonsevne.
- Bruke fysisk aktivitet i større grad som virkemiddel for å styrke arbeidshelsen, der målsettingen er å få folk til å stå lenger i arbeid og som et virkemiddel for å redusere sykefraværet.
- Bruke fysisk aktivitet som arena for integrering av alle grupper i samfunnet.
- Heve kunnskapen om misbruk av anabole steroider og andre dopingpreparater i helsetjenesten.

8.13 KREFT

Norge har i likhet med Finland, Sverige, og Island høyest langtidsoverlevelse i Europa, like etter følger Frankrike, Sveits og Italia. Men overlevelse varierer etter krefttype og behandlingstilbud. 1.

mars 2015 ble Norge en del av EØS regulativet som gir norske pasienter mulighet til å reise fritt innenfor EØS området også for sykehusbehandling. Vi vil satse tungt på kreftomsorgen både med økte ressurser, og nødvendige endringer i sykehusene, og om nødvendig sørge for at flere kan behandles utenlands. Slik kan vi øke overlevelsen ytterligere.

Norge er i verdenstoppen i forekomst av tarmkreft. Fire av ti som får tarmkreft i Norge, dør av sykdommen i løpet av fem år. Men dødeligheten varierer sterkt med hvor langt sykdommen har spredt seg før diagnosen. Selv om færre dør av tarmkreft i Norge nå enn før, har vi mye å gå på fordi den kreftformen har økt mer i Norge enn andre land. En rekke land har samtidig hatt langt kraftigere nedgang i dødsfall enn Norge. Vi har høy forekomst og dødelighet av prostatakreft sammenlignet med Vest-Europa for øvrig. For brystkreft har vi høy overlevelsesrate, men lavere en Vest-Europa. Vi er blant de beste i verden på livmorhalskreft grunnet screening. Norge har verdens høyeste forekomst av testikkelkreft, i likhet med Danmark. Norge har i likhet med Sverige de beste overlevelsesresultatene i Europa. Vi er stolte av det som går bra, men det er mye som gjenstår. Demokratene ønsker å unngå unødvendig ventetid på utredning/ diagnose og behandling for pasienter med kreft. Demokratene vil arbeide hardt og målrettet mot rask behandlingstid, import av medisiner som vil kurere kreft, og betale for eventuelle sykehusbehandlingsopplegg i utlandet. Vi mener henvisning bør være vurdert innen fem dager, utredning innen ti dager, og behandling innen 20 virkedager. Målet er at dette skal gjelde 80 prosent av pasientene. Dette er blant annet fordi det med noen krefttyper trengs en grundigere utredning før behandling starter. Flere sykehus klarte tidlig å redusere ventetiden og få til en rask behandlingsstart. Vi vil øke innsatsen mot forebygging, da vi er blant de land med høyest kreftforekomst i Europa.

HOVEDMÅL I KREFTSTRATEGIEN:

- **En mer brukerorientert kreftomsorg.**
- Kreftpasienter skal til enhver tid vite hvem de kan henvende seg til om egen sykdom og behandling. Kreftpasienters erfaringer skal brukes aktivt til å forbedre tjenestene.
- **Norge skal bli et foregangsland for gode pasientforløp.** Målet om at 80 prosent av kreftpasienter skal starte behandling innen 20 dager etter at henvisningen er mottatt. Kreftkoordinatorer ved sykehusene kan bidra til å nå målet. Diagnosesentre for pasienter med uklare alvorlige tilstander, og prostatasentre, skal bidra til å styrke systemene for rask og presis utredning og diagnostikk.
- **Norge skal bli et foregangsland innen kreftforebygging.** Det forebyggende arbeidet mot tobakk og alkohol, og for sunne matvaner og mer fysisk aktivitet, skal videreføres.
- **Flere skal overleve og leve lenger med kreft.** Den store økningen i antall krefttilfelle i årene som kommer skal møtes med nødvendig kapasitet og kompetanse. Norske pasienter skal ha tilgang til ny, sikker, virkningsfull og kostnadseffektiv legemiddelbehandling.
- **Best mulig livskvalitet for kreftpasienter og pårørende.** Det skal legges enda bedre til rette for at likemenn og frivillige kan delta i kreftomsorgen. Pårørende skal sikres oppfølging og informasjon, og barn som pårørende må ivaretas.

8.14 REHABILITERING

Alle som trenger det må få tilbud om rehabilitering etter sykdom. Dette er viktig for å bedre livskvaliteten for den enkelte. I tillegg kan det bidra til at mange kan komme raskere tilbake til arbeidslivet og eldre kan bli mer selvhjulpne. I rehabilitering er det viktig med tverrfaglighet, og et nært samarbeid mellom ulike deler av helsetjenesten.

For å lykkes med samhandlingsreformen, må kommunehelsetjenesten gjøres attraktiv som arbeidssted. Pasientene skal ha kvalitet i tjenestene. Det må settes av tilstrekkelig ressurser til habilitering og rehabilitering. Demokratene vil bygge ut rehabiliterings klinikker med det faktum at vi får en økende eldre befolkning. Vi skal legge til rette og bistå både pasientene og pårørende.

8.15 RESARVASJONSRETT

For Demokratene handler frihet om at kvinner skal ha rett til å bestemme over egen kropp. Likevel mener Demokratene at leger som av sterk overbevisning skal kunne si nei til denne type inngrep. Vi er tydelig på at overbevisningsgrunnene må være sterke og det må også fremgå at legen ikke vil:

A. Ikke motta pasienter som vil ha henvisning til abort   B. Stå oppført i fastlege registeret at legen har resarvasjonsrett

8.16 RUSAVHENGIGHET

Demokratene vil ha en ruspolitikk som forebygger rusmisbruk, og som gir god hjelp og behandling til de som utvikler en avhengighet. Derfor vil Demokratene føre en politikk som begrenser tilgangen til rusmidler, og der gode nasjonale løsninger som vinmonopol, en god skjenkepolitikk og en klar avgrensning mot legalisering av narkotika er viktige bærebjelker. Vi vil bekjempe rusavhengighet uten å bekjempe den rusavhengige.

Demokratene er opptatt av at mennesker med rusproblemer møtes med likeverd og respekt. Hjelp skal tilbys uten at det stilles krav om rusfrihet, samtidig som rusfrihet må være et mål for de fleste. Barn av rusavhengige må få trygge oppvekstvilkår, og pårørende må vies større oppmerksomhet. Tilbudet om hjelp og eventuell behandling til pårørende som har behov for det, må styrkes.

Langt de fleste skadene som følger av rus, skyldes bruk av alkohol. Demokratene vil ha økt fokus på de negative sidene ved alkoholbruk, ikke minst de negative konsekvensene som rammer pårørende og øvrig tredjepart.

Demokratene vil ha større åpenhet om alkoholmisbruk, og fjerne eventuelle stigma som fører til at mennesker som trenger det, er for flauet til å be om hjelp.

Rusbehandling er en del av samhandlingsreformen, og Demokratene vil bruke samarbeidsavtalene mellom kommuner og helseforetak aktivt, slik at den rusavhengiges behandlingsforløp er planlagt og iverksatt i samarbeid mellom helseforetak og kommune. Dette vil ikke minst ha betydning for ettervernet. Demokratenes mål er at de økonomiske virkemidlene for rusomsorg i samhandlingsreformen skal på plass så raskt det er praktisk mulig.

Demokratene vil ha et kunnskapsbasert rusfelt, der en endrer det som ikke virker og styrker det som virker.

DEMOKRATENE VIL HA FØLGENDE PLAN:

- Jobbe for at kommunene har rusfrie fritidstilbud / fritidsklubber til ungdom.
- Jobbe for at tjenestene til rusavhengige blir mer tilgjengelige og utadrettet og dermed tilpasses denne gruppens behov.
- Bygge ut lavterskeltilbud for rusmiddelmissbrukere, der brukere både får helse- og sosialfaglig oppfølging.
- Sikre personer med rusproblemer tett og individuell oppfølging før, under og etter behandling i spesialisthelsetjenesten.
- Redusere ventetid til avrusning, behandling og oppfølgingstjenester og sikre kontinuitet i behandlingsforløpet.
- Sikre sammenhengende tjenester i tråd med samhandlingsreformen. Sikre at behandlingsforløp i spesialisthelsetjenesten utvikles i et forpliktende samarbeid med kommunen. Sikre godt utbygd oppfølging etter behandling.
- At det utvikles rusakutter i de største byene.
- Følge opp tiltakene fra rusmeldingen når det gjelder doping.
- Sikre tannbehandling til tidligere rusmiddelmissbrukere.
- Sikre at brukerens individuelle plan er konkret og gis et reelt innhold, og at det skaffes koordinator til brukere med behov for sammensatte tjenester.
- Styrke samarbeidet med de ideelle aktørene på rusomsorgsfeltet, og med organisasjonene for brukere og pårørende.
- Styrke forskningen på rusavhengighet og effekt av behandling.
- Ha en nullvisjon for overdoser og oppsøkende overdoseteam i alle store byer.
- Ha et prøveprosjekt med Naloxone (nesespray, motgift) i de store byene.
- Styrke tilbudene til de mest hjelpetrengende og sikre at brukere med både psykiske lidelser og rusavhengighet blir fulgt tett opp over tid.
- Styrke rehabiliteringssiden av legemiddelassistert behandling.
- Sikre gode rutiner og kompetanse i hele hjelpeapparatet slik at personer med rusproblemer og deres pårørende lettere fanges opp.
- At personer som både har en psykisk lidelse og et rusproblem, møtes og behandles med utgangspunkt i begge sykdomstilstander.
- At personer med rusproblemer skal få tett oppfølging i form av en kombinasjon av hjelp til å mestre rusproblemene og arbeidstrening. Oppfølgingen skal tilbys i form av et individuelt

program etter modell av kvalifiseringsprogrammet.

8.17 RØYKING

For Demokratene er folkehelsearbeid fundamentet i helsepolitikken. Alle har ansvar for egen helse, men fellesskapet har ansvar for alles helse.

VÅRE MÅL I FOLKEHELSEARBEIDET ER:

- at Norge skal være blant de tre landene i verden som har høyest levealder.
- flere leveår med god helse og trivsel, og reduserte helseforskjeller i befolkningen.
- å skape et samfunn som fremmer helse i hele befolkningen.

Demokratene vil jobbe for mye: frukt, grønt og mer fysisk aktivitet i skolen, oppbygging av frisklivssentraler, innstramning i tobakksskadeloven og satsing på sykkelveier, for å nevne noe.

Røyking er den viktigste enkeltårsaken til for tidlig død og sykdom. Det kan forebygges. Over 5 000 nordmenn dør hvert år av røykrelaterte sykdommer. Det er 13 % av alle dødsfall.

Begrenser vi røyking, både aktiv og passiv, gir vi mulighet til mange friske år for mange mennesker.

Målet er at alle skal kunne unngå passiv røyking. Lovreguleringer er ett av flere virkemidler for å redusere tobakksforbruket i tillegg til kampanjer, avgifter og hjelp til å slutte.

BARNDOM UTEN TOBAKK

Å sikre at barn ikke eksponeres for røyk er et ansvar helsemyndighetene og samfunnet må ta. Vi kan ikke stå og se på at barn utsettes for helserisiko uten å gjøre noe med det. Demokratene er bekymret for barns rett til å vokse opp i røykfrihet.

Det aller viktigste vi kan gjøre, er å hindre at barn og unge begynner å bruke tobakk. Voksne tobakksbrukere er ofte avhengige (fysisk og psykisk), og kan ikke uten videre ta "frie valg" om å slutte eller ikke. Mange ønsker å slutte, og gjør en stor innsats for å få dette til. Etter hvert som det fremmes nye forebyggende tiltak for et røykfritt samfunn i tobakksskadeloven, får vi henvendelser fra nettopp voksne mennesker som har erfaringer fra nyttige måter for røykavvenning.

ELEKTRONISKE SIGARETTER

Elektroniske sigaretter faller inn under en forskrift fra 1989 om forbud mot nye tobakks- og nikotinprodukter. Denne forbyr innførsel og salg av slike produkter. Det er imidlertid en åpning for innførsel til privat bruk på visse vilkår.

De endringer som Stortinget vedtok 19. mars 2013 (Lovvedtak 41 (2012-2013)) gjelder kun at reklameforbudet, oppstillingsforbudet og aldersgrensen skal gjøres gjeldende for slike produkter. Tiltakene skal hindre barns tilgang til tobakksvarer, gjøre flere arenaer røykfrie og styrke vernet mot passiv røyking.

Demokratene ønsker å åpne for lovlig salg av elektroniske sigaretter i Norge.

8.18 HONNØR POLITIKK

Demokratene mener eldre er en enorm ressurs for samfunnet. Vi ønsker å trekke flere eldre mennesker inn i organisasjonslivet og det frivillige samfunn. Vi vil ha en seniorpolitikk som bidrar til at eldre blir oppfattet som en positiv ressurs for arbeidslivet, og som fremmer yrkesdeltakelsen blant eldre.

Nye pensjonistkull må jobbe lengre, eller kombinere pensjon og inntekt, for å få tilsvarende økonomi som dagens pensjonister. Pensjonsordningen, inkludert fleksibel alderspensjon fra 62 år, stimulerer til lenger yrkesaktivitet ved høyere pensjon jo lenger en er i jobb. For å lette kombinasjon av jobb og pensjon, er trygdeavgift og skatt gjort mer lik for begge inntektstyper. Skatteomleggingen har en sosial profil.

Et godt og inkluderende arbeidsliv er en bærebjelke i den norske velferdsstaten. Færre langtidssyke og uføre og større muligheter for personer med redusert funksjonsevne og seniorer til å få arbeid, er en nøkkel til høyere livskvalitet for den enkelte. Samtidig vil dette bidra til å sikre virksomheter både i privat og offentlig sektor arbeidskraft og til en forsvarlig utvikling i folketrygdens utgifter.

Seniorene må også selv ta et ansvar for å tilpasse kompetanse og stilling til behovene.

Arbeidsmiljøloven gir rett til deltid over 62 år. Aldersgrensen er 70 år, men seniorene kan avtale å jobbe lengre med sin arbeidsgiver. Aldersgrensen i loven er jevnlig under debatt. Mange ønsker en

aldersgrense på 75 år.

Vi har mange gode og positive erfaringer med samarbeidet med partene om IA-avtalen, og engasjementet rundt IA-arbeidet både sentralt og i mange enkeltvirksomheter har vært positivt. Resultatene av et godt IA-arbeid skapes i den enkelte virksomhet. Gode resultater krever et sterkt ledelsesengasjement og systematisk samarbeid med tillitsvalgte og vernetjenesten. Vi har fått en forsterket IA-avtale med klare forpliktelser for alle parter og med et sterkt fokus på forebygging og verdsetting av seniorene i arbeidsmarkedet.

DEMOKRATEN VII:

- sikre framtidens avtalefestede pensjon (AFP).
- legge til rette for at seniorer kan trappe arbeidet gradvis ned, og få til bedre kombinasjoner av trygd og pensjon.
- forbedre yrkesskadeordningen, slik at den blir enkel og rettferdig.
- følge bedre opp dem som har delvis arbeidsevne, og utvikle metoder for arbeidsevnevurderinger, slik at den enkelte lettere kan få tilbud om passende jobb.
- forenkle regelverket for trygd og skatt ved opphold i utlandet.
- utvide den kulturelle spaserstokken til også å gjelde friske og opplagte seniorer.
- etablere tilskuddsordninger for eldresentre, besøkstjenester og andre former for møteplasser.
- trekke inn frivillige organisasjoner, biblioteker og eldresentra i arbeid for å gi eldre muligheter til å lære bruk av IKT.
- gjøre mer aktiv bruk av eldrerådene.
- styrke satsingen på kultur for eldre.
- utvikle tilbudene med senioruniversiteter slik at flere pensjonister får tilgang til ny kunnskap.

8.20 PRIVAT IMPORT AV LEGEMIDLER

Formålet med de nye reglene for privatimport av legemidler, er å beskytte befolkningen mot å få i seg stoffer som i verste fall kan være helseskadelig.

Fra 1. oktober kan man kun privatimportere reseptfrie legemidler som er godkjent i Norge. Det innebærer at pakningen må være norsk. Kravet om godkjenning i Norge følger av EØS-avtalen. De nye reglene betyr også at man ikke lenger kan privatimportere reseptpliktige legemidler. Det er fortsatt lov å ta med legemidler til eget bruk ved utenlandsreiser.

WHO anslår at 50 prosent av legemidlene som selges over nett er falske. Dette kan bety at midlene er virkningsløse, slik at pasienten ikke får behandlet alvorlig sykdom, eller at de inneholder andre stoffer enn det som beskrives. I verste fall kan de være direkte helseskadelige.

De nye reglene har sin bakgrunn i behovet for å stoppe flommen av falske legemidler som privatpersoner kjøper hos uautoriserte apotek i utlandet. Dette er falske og ulovlige legemidler som er fremstilt av kriminelle, og som potensielt er svært farlige. Legemiddelverket har anslått at 62% av det folk kjøper på nett er falske. Anslagsvis kjøpes det 10 millioner piller årlig på nett på denne måten. Det er flere årsaker til at legemidler ikke er tillatt å importere, blant annet kan legemidlet mangle norsk godkjenning og forpakning, det kan være importert fra land utenfor EØS-området, det kan være reseptpliktig i Norge, mengden som importeres er større enn tre måneders normal bruk mv. De som av medisinske grunner trenger å få importert medisiner som ikke selges her i landet, vil fortsatt kunne gjøre det på lovlig måte via lege. Legen har med de nye reglene mulighet til å søke om godkjenningsfritak når det er nødvendig for pasienten å bruke legemidler som ikke har markedsføringstillatelse i Norge. Vi oppfordrer deg derfor til å snakke med legen din, hvis du er syk og trenger behandling.

Hvis du har bestilt pakker som inneholder ulovlig importerte legemidler, blir du varslet og får anledning til å begrunne hvorfor du mener at importen er lovlig. Da Stortinget behandlet saken, var vedtaket enstemmig. Demokratene mener at dette er en god fremgangsmåte.

8.21 PSYKISK HELSE

Demokratenes mål er et helhetlig og koordinert hjelpetilbud til de som sliter med psykiske helseproblemer. Dette gjelder uavhengig av hvem som har ansvaret for behandlingen og hvilken diagnose pasienten har.

Samtidig vet vi at det er for mange som venter for lenge – og de opplever lite sammenhengende og korte behandlingsløp. Dette skjer på tross av at enkelte pasienter har behov for både langvarig og sammensatt hjelp. Disse pasientene er i en krevende situasjon. Ikke bare skal de takle sykdommen de sliter med, men de skal også forholde seg til at tjenestene de har krav på ytes fra forskjellige aktører. Slik skal det ikke være.

Bedre samhandling og mer gjensidig kunnskapsutveksling mellom kommune og spesialisthelsetjenesten er avgjørende for å kunne gi disse pasientene et bedre tilbud.

Det er behov for å styrke kompetansen om psykiske lidelser i kommunene. Blant verktøyene som kan benyttes er tverrfaglige kompetanseteam, flere avtalespesialister som tilbyr raskere hjelp og flere faste psykologer i kommunene.

Vi vet at der det er tilgjengelige og godt 898 etablerte ordninger med kommunepsykolog får befolkningen i større grad hjelp lokalt, og det henvises mindre til spesialisthelsetjenesten.

Spesialisthelsetjenesten må videre ha fokus på poliklinisk og ambulant arbeid. For å lykkes med dette er spesialisthelsetjenesten avhengig av et godt samarbeid med kommunen. Samarbeidsavtalene mellom tjenestene må forankres på et nivå som gir samarbeidet den nødvendige legitimiteten.

Brukermedvirkning må systematiseres og bli en integrert del av behandlingen, slik at brukerne får anledning til å gi tilbakemeldinger på hvordan de opplever helsehjelpen. På den måten blir de i grad involvert i egen behandling og utvikling av egne helseplaner.

Det offentlige må ha ansvaret for å levere likeverdige tjenester og robuste fagmiljøer slik at kompetanse og forsvarlighet sikres også for uavklarte og komplekse tilstander. Bruk av anbud må ivareta samme hensyn.

DEMOKRATENE VIL:

- Bedre samhandlingen mellom eksisterende tjenester, og utvikle et helhetlig regelverk som sikrer folk rett hjelp til rett tid – også akutt.
- Legge bedre til rette for gjensidig kunnskapsutveksling mellom primær- og spesialisthelsetjenesten gjennom videreutvikling av samarbeidsavtaler og forankring på ledernivå, samt ambulante tjenester tilpasset de ulike brukergruppene
- Gjennomgå tilbudet som gis til rus og psykiatri-pasienter i skjæringspunktet mellom primær- og spesialisthelsetjenesten, for å sikre at den enkelte bruker sikres et trygt pasientforløp, i et langvarig og tett samspill mellom de ulike nivåene i helsetjenesten
- Utvikle tilbudet og bidra til høy kvalitet og høy grad av pasientsikkerhet innen psykisk helse og rusbehandling. Nedtrapping av døgnplasser i psykiatrien må ikke skje uten parallell oppbygging av poliklinisk behandling og døgnkontinuerlig akutt team. Disse tjenestene må være på brukernes premisser og i tett samarbeid med kommunehelsetjenestene.
- Gjennomgå refusjonssystemet i spesialisthelsetjenesten for å sikre at de økonomiske insentivene understøtter arbeidet med forebygging og tidlig innsats.
- Sikre at sentraliserte funksjoner innen psykisk helsevern forankres bedre i samarbeid med kommunen.
- Bevare DPS som en del av spesialisthelsetjenesten
- Styrke ambulant team innen psykisk helse slik at flere kan mestre å bo hjemme framfor å bo i en bemannet bolig eller på institusjon
- Gjennomgå dagens ordning for driftsavtaler mellom regionale helseforetak og lege- og avtalespesialister

8.22 FAMILIEN

Det nære båndet i en familie er grunnlaget for menneskers velvære. Foreldre har både en oppdragerrolle, og rollen som kulturformidler. Dette båndet har en stor betydning for enkeltmenneskers trivsel og psykiske helse, og for landets fremtid. Vår skattepolitikk bør derfor legges til rette slik at familien selv kan bestemme hvordan de vil ha sin hverdag. Demokratene mener at familien er en viktig institusjon i vårt samfunn, og at ekteskap mellom mann og kvinne er den mest stabile og trygge rammen for en familie. Demokratene vil likevel understreke at alle mennesker har rett til å innrette sitt privatliv på den måten de selv finner best, under forutsetning av at dette ikke går ut over tredjepart. Vi mener det er viktig at foreldre får mye tid sammen med sine barn mens de er små, og vil tilrettelegge for dette, gjennom generelle skatte- og avgiftslettelser. Barnetrygd skal kun

gis til norske statsborgere.

8.23 FOLKEHELSEPROBLEM

Psykiske helseplager er vår tids største folkehelseutfordring. I følge Folkehelseinstituttet og Helsedirektoratet koster de samfunnet mer enn 185 milliarder kroner i året, står for 40 prosent av utgiftene til uføretrygd, og 40 prosent av utgiftene til langtidssykefravær. Omfanget av psykiske lidelser i befolkningen gjør at man kan si at dette er et betydelig folkehelseproblem. Nærmere en million nordmenn strever psykisk i så stor grad at det går utover hvordan de fungerer i hverdagen. 260 000 barn har foresatte med så store problemer at det går utover omsorgen. 70 000 barn og unge har psykiske lidelser som krever behandling. Hvordan psykiske lidelser utvikler seg er komplekst. Faktorer som fattigdom, ensomhet, rusmisbruk, overgrep og mobbing gir økt risiko.

Samtidig viser forskning at psykiske lidelser kan forebygges gjennom tidlig innsats. Dette gjelder også de mest utbredte lidelsene - angst, depresjon og alkoholmisbruk. Alkohol har store samfunnskostnader, og det er altfor mange barn, unge, voksne og familier som har en mor, far, onkel eller venn som drikker så mye at det skaper utrygghet og dårlig livskvalitet.

En svært stor andel av barn og unge med ruslidelser vokser opp i hjem der det er et stort og problematisk forbruk av alkohol. Alkohol er samfunnets hovedårsak til barn og unges inngang til rusmisbruk, uansett rusmiddel.

Både på kort og lang sikt vil det viktigste forebyggende tiltaket for å redusere rusmisbruk i samfunnet være å anvende kjente og effektive virkemidler for å ta ned samfunnets tilgjengelighet til alkohol. Likevel erkjenner Demokratene at endringer i alkoholbruk kommer via holdningsendringer og ikke via lovgivning. Demokratene som ett ansvarlig parti vil føre en alkoholpolitikk som sikrer alkohol tilgang på lovlig måte. Vi har hatt eksempler på streng alkoholpolitikk har medført økt ulovlig omsetning av alkohol som ikke har blitt kvalitetsikret og har medført store helseskader. Taxfreeordningen har fått et omfang som utfordrer norsk alkoholpolitikk til tross for dette mener Demokratene at reisene skal få handle Tax free, noe som også vil være ett preventivt middel mot utstrakt økt smugling av alkohol over grensene. En øking i kvoten anbefales.

Forebygging på arbeidsplassen

Demokratene vil satse på AKAN kompetansesenter, som hjelper ledere og medarbeidere til å forebygge og håndtere rus og avhengighet. Vi vil jobbe sammen med partene i arbeidslivet for krav om retningslinjer for alkoholbruk på alle arbeidsplasser, og bruke IA-avtalen aktivt til rusforebyggende arbeid.

Lav terskel for selv å be om hjelp, aktivt hjelpeapparat som settes inn umiddelbart, kultur og åpenhet i bedriftene om AKAN-arbeidet, og anerkjennelse av at avhengighet er et sammensatt problem, er avgjørende faktorer for å lykkes.

DEMOKRATENE VIL:

- Verne om Vinmonopolets viktige samfunnsrolle både når det gjelder salgs- og markedsføringskontroll av alkohol i Norge.
- Innholdsmerke alkohol, fordi bevisste forbrukere gjør gode valg.
- Demokratene mener at TAXFREE-ORDNINGEN skal beholdes
- Satse videre på AKAN i arbeidslivet.
- Forebygge rusavhengighet hos utsatte barn og unge blant annet gjennom å styrke lærernes kompetanse
- Samarbeide med, og bygge opp under det arbeidet frivillige organisasjoner gjør, for å fremme kunnskap om alkohol og samfunn
- Opprettholde vinmonopolet, og ønsker flere "minipol" i distriktene.

8.24 FUNKSJONSHEMMEDE

Demokratene ønsker et samfunn der alle kan delta. Derfor har vi blant annet vært for rettighetsfesting av brukerstyrt personlig assistanse (BPA).

BPA er et viktig verktøy som gir mennesker med nedsatt funksjonsevne muligheten til å leve et aktivt og verdig liv, og BPA handler om å kunne bestemme over egen hverdag og få innflytelse over hvem som hjelper en. BPA betyr i korthet at personer med varig og stort behov for kommunale tjenester

som praktisk bistand og opplæring, kan velge å selv ansette tjenesteytere, og styre dem etter eget behov. BPA gir mulighet til større frihet og mer verdige liv for mange funksjonshemmede. En brukerstyrt personlig assistent gir den som trenger bistand og hjelp, større muligheter til å bestemme hva slags type hjelp og på hvilke tidspunkter, og tilpasse den mer til den enkelte. Utfordringen er at når man har en personlig brukerstyrt assistent, er det en innsats som i mindre grad eller vanskelig kan gjøre andre oppgaver for andre. Det er det som gjør at vi må finne en balanse mellom det som er den enkeltes behov, og det som er kommunenes behov for å bruke de ressursene de har, på en god måte.

8.25 DET NESTE STORE HELSELØFTET

Demokratene mener dette må ligge til grunn for det neste store helseløftet i Norge. Det er behov for en ny opptrappingsplan for forebygging og tidlig innsats for psykisk helse. Og utgangspunktet må være på de arenaene hvor folk lever livene sine.

Det må settes inn tiltak før problemene utvikler seg og når man trenger hjelp, skal den være tilgjengelig raskt. Gode barnehager er en investering i framtidig helse.

Barnehageansatte må ha kompetanse på hvordan ivareta barns emosjonelle behov, og de må ha kompetente fagfolk å drøfte bekymringene sine med.

Skolen vektlegger primært opplæring i kroppens fysiske funksjoner og sammenheng mellom livsstil og fysisk helse. Samtidig viser stadig mer forskning at opplæring som på ulike måter knyttes til psykisk helse, tanker, følelser og adferd, har en god forebyggende effekt på psykiske problem og lidelser. Derfor mener Demokratene skolen er en god arena for universelle forebyggende tiltak.

8.26 HELSESTASJONER

Helsestasjonen og skolehelsetjenesten er gode lavterskeltilbud som når alle, og har høy tillit i befolkningen. Helsestasjonene bør inneha flere typer fagkompetanse, for å sikre et helhetlig tilbud, og for å kunne avdekke mer alvorlige problemer, som vold, overgrep og rus. I skolehelsetjenesten holder det ikke at helsesøster er på skolen en dag i uka. Elevene må vite at dette er et tilbud de kan bruke, og at får den hjelpen de trenger av rett fagperson.

For å sikre barn og unge rask hjelp, bør det innføres en mulighet for at helsesøster kan henvise ungdom til barne- og ungdomspsykiatrien, med kopi til fastlegen. I tillegg må skolehelsetjenestens fagkunnskap og tilstedeværelse integreres i et systematisk og tverrfaglig arbeid med skolemiljø, for forebygging og tiltak ved mobbing på den enkelte skole.

DEMOKRATENE VIL:

- Ha en ny tverrfaglig opptrappingsplan for forebygging og tidlig innsats for psykisk helse, med utgangspunkt i der hvor folk lever livene sine. Gode barnehager, svangerskapsomsorg, helsestasjoner, skolehelsetjenesten og et trygt, organisert arbeidsliv er viktige innsatsfaktorer for god psykisk helse.
- Tilføre øremerkede midler i en opptrappingsfase til helsestasjoner og skolehelsetjeneste i alle kommuner.
- Styrke jordmortjenesten med flere årsverk, basert på hele stillinger, for å sikre en god svangerskaps- og barselomsorg.
- Ansette flere faste psykologer i kommunene, for å sikre tilbudet over hele landet. Psykologene må blant annet jobbe forebyggende, tverrfaglig, individ- og grupperettet, og med tidlig intervensjon for barn, unge og voksne med psykiske vansker.
- Bruke skolen som arena for opplæring og kunnskap om psykisk helse.
- Forebygge det økende kroppspresset som unge i dag opplever.
- Inkludere psykisk helse i overordnede kommunale dokumenter, som økonomiplaner og helseplaner. Tjenester som angår psykisk helse bør organiseres i tverrfaglige helsesentre for å sikre god samhandling.
- Sette av midler til forebyggende tiltak for barn og ungdom som lever med psykisk syke foreldre.
- Åpne for at helsesøster, med kopi til fastlegen, får mulighet til å henvise til barne- og ungdomspsykiatrien (BUP).
- Se på muligheten for å opprette e-helsesøstertjeneste.
- Bygge ut psykisk helsevern på tvers av fylkes og kommunegrenser og sette inn øremerkede

midler nettopp for å sikre godt pasient og pårørende vern.

8.27 SKOLEHELSETJENESTEN

En god skolehelsetjeneste bidrar til trygghet og trivsel i skolehverdagen. Det kan forebygge frafall og forebygge helseproblemer senere i livet.

Derfor vil vi ha flere helsesøstre og et styrket skolehelsetilbud, slik at alle elever kan være trygge på å få den hjelpen og støtten de trenger. En helsesøster eller helsebror som er til stede når det trengs betyr mye.

Psykiske helseplager blant barn og unge dessverre er et økende problem. Når vi også vet at de fleste diagnosene oppstår før voksen alder og at tidlig hjelp og forebygging har stor helseeffekt er det viktig at skolehelsetjenesten styrkes.

8.28 Mat i skolen

Demokratene vil sørge for at både voksne og barn spiser mer frukt og grønt noe av det mest målrettede vi kan gjøre for norsk folkehelse. Inntak av frukt og grønt virker positivt på folks helse, har en sosialt utjevne effekt, og vi vet at å etablere gode helsevaner tidlig i livet har stor innvirkning på mulighetene til å lykkes på skolen og i arbeidslivet senere i livet.

Forskning fra Universitet i Agder viser at elever som får frukt og grønt på skolen, spiser mindre snop og søtsaker. Størst endring ser man hos de elevene som tidligere var storforbrukere av brus og snacks.

Gratis skolefrukt gir også varig økt inntak av frukt og grønt hos barn og unge. Elevene etablerer sunnere vaner som de tar med seg videre i livet. Elever som har fått gratis skolefrukt rapporterer om mindre overvekt åtte år etter at de var med i ordningen, enn elever som ikke fikk det samme tilbudet. Flere forskningsprosjekter fra blant annet Trøndelag Forskning og Utvikling, Nordisk Råd, SINTEF med flere, peker også på de ulike positive effektene av et organisert måltid i løpet av skoledagen. Mat i skolen har både ernæringsmessige og sosiale fordeler. I tillegg ser det ut til å ha positiv effekt for læring. Forskningsmiljøer innen sosial ulikhet peker også på at mat i skolen vil være et viktig bidrag mot sosiale forskjeller i helse.

Demokratene mener at en skolematorordning som favner alle norske barn vil ha stor samfunnsmessig nytte. Mange skoler har innført dette allerede. Vi ser for oss et enkelt måltid – gjerne brødmat – som tilbys elevene i løpet av skoledagen, i skolens egen regi eller i samarbeid med andre.

Det må være stor grad av frihet for kommunene og skolene til å innrette et tilbud om skolemat på en måte som passer den enkelte skole. Om det skal skje før skoledagen eller i løpet av skoledagen må også være opp til den enkelte skole eller skoleeier. Det kan være ulike behov, og forholdene kjennes best lokalt.

Fattigdommen har økt i Norge under den RødGrønne regjeringen slik at vi vil tilby varm sunt måltid til barn og unge. Dette skal gjøres på en slik måte at ingen skal føle seg uglesett eller diskriminert.

Barna er nasjonens framtid.

DEMOKRATENE VIL:

- Innføre sunn mat i skolen for alle elever på barnetrinnet, ungdomsskolen og i videregående skole
- Gjeninnføre frukt og grønt i skolen

8.29 FELLESSKAPETS SYKEHUS

Gjennom mange år er det bygget opp et godt helsetilbud i sykehus med høy kvalitet over hele landet. Norske sykehus behandler flere enn noen gang, og tjenestenes kvalitet er økt de siste årene. I 2012 ble det utført 6 millioner behandlinger og utredninger i sykehusene våre. Det er 1,6 millioner flere enn 2005.

I framtida vil stadig flere tilstander kunne behandles, og når folk lever lenger vil flere av oss få behov for avanserte helsetjenester.

Demokratene prioriterer fellesskapets sykehus. Målet er å øke kvaliteten, behandle flere og styrke pasientsikkerheten. Erfaringen viser at i et langstrakt Norge er sterke offentlige sykehus avgjørende for å sikre gode helsetjenester til alle. Lave egenandeler sørger for at det er medisinske behov og ikke personlig økonomi som avgjør hva slags hjelp man får.

Selv om ventetiden har gått ned med blå i regjering, varierer ventetiden for samme behandling kan

varierte fra sykehus til sykehus. Andelen operasjoner som gjøres dagkirurgisk er redusert de siste årene, ifølge tall fra Samdata. Det er sløsing med ressurser. Demokratene ønsker å samme takst for innleggelse og dagkirurgi, slik systemet var før 2010. Innføre et tredje takstnivå i tillegg til dagens to, som er dagkirurgi og innleggelse. Det tredje kaller de korttidsinnleggelse 1–2 døgn.

Vi behandler stadig flere, ventetidene går ned, og kvaliteten økes. Vi er gode på kreftoverlevelse, og vi er i verdenstoppen på overlevelse av hjerneslag og hjerteinfarkt. Men overlevelse varierer mellom fylkene.

Fortsatt er det mye som må bli bedre. Pasienter i Norge skal uansett hvor de bor ha et faglig medisinsk tilbud på lik linje med det beste i verden. Vi vil opprettholde et desentralisert sykehusstilbud, gjenåpne Aker, og sikre nærhet til akuttfunksjoner og fødetilbud over det ganske land. Vi vil også videreføre arbeidet med en bedre arbeidsdeling mellom sykehusene, som fremmer styrket kvalitet i pasientbehandlingen.

DEMOKRATENES FEM MÅL FOR SYKEHUSENE:

- 1) **Vi skal øke kvaliteten.** Sykehusene skal skåre enda bedre på nasjonale målinger av kvalitet, tilfredshet og pasientsikkerhet. Norske sykehus skal ligge i front når det gjelder å ta i bruk nye løsninger, nye behandlinger og ny teknologi, i hele behandlingsskjeden.
- 2) **Vi skal behandle flere - og redusere ventetidene.** Økningen skal skje både ved å styrke de offentlige sykehusene og ved å inngå avtaler med ideelle og private. Alle pasienter skal få en bindende frist for oppstart av helsehjelp.
- 3) **Vi skal ha en helsetjeneste som tar deg som pasient på alvor.** Som involverer deg, informerer deg, og skaper trygghet, tilgjengelighet og tillit i møte med helsetjenesten.
- 4) **Vi skal holde egenandelene lave.** Lave egenandeler sørger for at det er medisinske behov, og ikke personlig økonomi som avgjør hva slags hjelp man får.
- 5) **Sykehusene skal være attraktive arbeidsplasser.** Gjennom å satse på kultur og ledelse skal vi i samarbeid med ansatte og ledelse gjøre sykehusene til gode og faglig spennende arbeidsplasser, som rekrutterer framtidens helsepersonell.

8.30 BEDRE BEHANDLING REDDER LIV

En god arbeidsdeling mellom sykehusene er helt avgjørende for god kvalitet. For når teknisk og vitenskapelig utvikling gir oss mulighet til å gjøre mer, må vi ha kompetanse, utstyr og ekspertise for å ta i bruk nye metoder. Da må vi ha spesialiserte fagmiljøer som er sterke nok.

En som blir alvorlig syk, vil være opptatt av å få den aller beste behandlingen som er tilgjengelig. Hvis du for eksempel havner i en alvorlig ulykke, så er ikke det viktigste at det er et lokalsykehus i nærheten. For det er etter all sannsynlighet ikke dit du fraktes uansett.

Ved mange av våre sykehus behandles ikke akutt skadde pasienter i det hele tatt. Der gjør de andre ting, som dialyse, dagkirurgi og medisinsk behandling for mange ulike sykdommer. Det er viktig, men de behandler altså ikke alvorlig skadde.

Norge og andre nord- og vesteuropeiske land er i ferd med å nærme seg og til dels gå forbi Middelhavs-landene når det gjelder dødsfall som følge av hjerteinfarkt, selv om også de søreuropeiske landene har hatt nedgang. Det er variasjoner i overlevelse mellom fylkene. Derfor må behandlingen være lik overalt i landet.

Frister for utredning må generelt kortes ned ved å utnytte kapasiteten ved private sykehus og ved å tilby enkelte behandling utenlands.

8.31 TRENGER OGSÅ DESENTRALISERING

Men så er det flere ting som trekker i en annen retning, blant annet flere eldre og flere kroniske sykdommer. Så vi trenger spesialisering, men også desentralisering.

Vi må komme enda nærmere der folk bor og hindre unødvendig reising. Som at pasienter skal reise i timevis flere ganger i uka for dialysebehandling eller ulike kreftbehandlingsformer som kan behandles i nærmiljøet. En utbygging av helsetilbudet i kommunene er av de viktigste ideene bak samhandlingsreformen, som vi satte igang i regjering.

Vi er stolte av det som går bra, men ikke fornøyde. Fortsatt er det mye som må bli bedre. Pasienter i Norge skal ha et faglig medisinsk tilbud på lik linje med det beste i verden. Vi vil opprettholde et desentralisert sykehusstilbud, som blant annet sikrer nærhet til akuttfunksjoner og fødetilbud. Vi vil

også videreføre arbeidet med en bedre arbeidsdeling mellom sykehusene, som fremmer styrket kvalitet i pasientbehandlingen.

8.32 SYKEPLEIERE OG OMSORGSARBEIDERE

Norske sykepleiere og omsorgsarbeidere fortjener stor anerkjennelse for den livsviktige jobben de gjør i Helse-Norge.

I årene som kommer vil behovet for helse- og omsorgstjenester øke, og det vil være et stort behov for arbeidskraft til denne sektoren. Kompetansebehovet vil også endre seg. Helse- og omsorgssektoren må oppleves som en karrierevei med muligheter for utvikling og nye utfordringer.

Vi vil satse på etter- og videreutdanningstilbudet for ansatte i pleie- og omsorgssektoren. Det er satset store ressurser på etter- og videreutdanning i kommunene så vel som på sykehus.

På sykehusene er det krav at det skal utvikles planer for etter- videreutdanning av helsepersonell.

Kommunene har et tilsvarende ansvar for å sikre etter- og videreutdanning i kommunehelsetjenesten og samt sørge for å planlegge for fremtidig behov.

I Arbeidslivsmeldingen "*Felles ansvar for et godt og anstendig arbeidsliv*" er arbeidsmiljøloven gjennomgått grundig. Det er kommet nye regler for tiltak mot ufrivillig deltid og mot sosial dumping, særlig for innleieområdet. Regelverket er for fragmentert når det gjelder overvåking og kontroll på arbeidsplassen, her ønsker Demokratene å vurdere forbedringer. Når det gjelder reglene om varsling ønskes en evaluering for å se om det er behov for justeringer. Utfordringen i norske sykehus er å få bemanningen til å passe med arbeidsoppgavene. Norske sykehus gir helsehjelp 24 timer i døgnet, 7 dager i uka, hele året. På noen sykehus har de funnet gode løsninger for dette. På andre sykehus er det vanskelig å få kabalen til å gå opp.

Det er et ansvar både for ledelse og ansatte å finne gode løsninger til pasientenes beste, løsninger som også ivaretar arbeidstakernes rettigheter og sikrer trygge og gode arbeidsplasser.

8.33 TANNHELSE

Alle skal være sikret en god tannhelse. God forebygging og tilgang på tannhelsetjenester over hele landet er viktig.

God tannhelse henger nøye sammen med resten av folkehelsen, og det må derfor legges til rette for god kontakt mellom tannlegene og resten av helsetjenesten. Demokratene mener det er riktig å starte med de som trenger det mest.

Vi vil sikre alle mot store utgifter og innføre et egenbetalingstak for nødvendig tannbehandling, med 75 % dekning av overskytende utgifter. Og vi vil utvide rabattordningen for ungdom til flere årskull, og innføre skjermingsordninger på tannhelseutgifter til personer med svak økonomi og dårlig tannhelse.

Vi vil vurdere om stønad eller egenandelstak treffer behovet best. Tannstatus og behov for behandling skal defineres ut fra klart definerte kriterier fastsatt av myndighetene.

Demokratene vil fortsette å forbedre ordningene for refusjon gjennom folketrygden til spesielle diagnoser.

Finansdepartementet har anslått at den samlede egenbetalingen til tannhelsetjenester i 2015 er om lag 12,3 mrd. kroner. Demokratene anerkjenner at det er betydelige kostnader knyttet til videre utvidelser, og at det derfor er behov for en gradvis opptrapping på feltet. I tillegg er det behov for et enhetlig takstsystem.

DEMOKRATENE VIL:

- Få fortgang i arbeidet med det forebyggende arbeidet for god folketannhelse.
- Utarbeide en opptrappingsplan for en gradvis økt satsning på tannhelsefeltet.
- Gratis tannlegebehandling for minstepensjonister

8.34 ULTRALYD

Vi mener alle gravide skal ha tilbud om tidlig ultralyd. Tidlig ultralyd kan avdekke en rekke mulige komplikasjoner i svangerskapet, og gir både mor og barn et bedre helsetilbud.

For oss er det en grunnleggende verdi at alle skal ha lik rett til gode og trygge helsetjenester, uavhengig av økonomi, alder eller bosted. Den samme verdien må også ligge til grunn for svangerskapsomsorgen.

Demokratene ønsker ikke én etisk standard for de gravide kvinnene som er unge, har dårlig råd eller bor ute i distriktene, og en annen standard for de mange som i dag benytter seg av tidlig ultralyd

fordi de kan betale for det og bor i nærheten av der tilbudet finnes. Det viktigste for Demokratene, er at gravide kvinner får en god og trygg svangerskapsomsorg. Vi mener at gravide kvinner i dag selv må få ta et valg om de ønsker tidlig ultralyd eller ikke.

Mor skal føle trygghet for at barnet hun bærer får den beste medisinske oppfølging både før, under og etter fødselen. Derfor er Demokratene for å gi tilbud om tidlig ultralyd også i det offentlige helsevesenet.

9. FORSKNING OG UTDANNING

9.1 GRUNNSKOLEN

Skolen er en bærebjelke i velferdssamfunnet, og vi vil ha en skole som utvikler barnas talenter og sikrer dem et best mulig utgangspunkt for videre skolegang og deltakelse i samfunns- og arbeidsliv. Norsk skolevesen startet i kirkerommet, nå skal vår utdanning bygge på vår felles grunnarv den Judeo-Kristne tradisjon. Barns fremtid er for viktig til at politikere skal få bruke dette feltet i sin valgkamp. Forskere og pedagoger bør få mer innflytelse enn politikere som ofte har en ideologisk tilnærming. Den finske skolen er et godt eksempel på en felleskole i verdenstoppen hvor politikere har liten eller ingen innflytelse.

Tilstøtningen av elever med annen etnisk bakgrunn enn norsk har på flere måter utfordret folkeskolens funksjon. Det er vår hensikt, at folkeskolen skal arbeide for en effektiv integrasjon av elever med en annen etnisk bakgrunn enn den norske. Samtidig bør det stilles krav om at familier med en annen etnisk bakgrunn deltar aktivt i integrasjonen, og at det snakkes norsk hjemme. Slik kan barnets skolegang og utvikling integreres inn i det norske samfunn.

Barn har lærelyst

Barn starter på skolen med stor iver og lærelyst. Da er det viktig at vi skaper en skole som tar vare på denne lærelysten og ser den enkeltes behov og muligheter. I dag er det imidlertid mange elever som ikke får store nok utfordringer eller lærer det de skal i løpet av grunnskolen.

Vi vil vi ha mer tilpasset opplæring, tidlig innsats og satse på det som er viktigst i skolen: lesing, skriving og regning.

En god lærer er avgjørende for elevenes læring. Uten faglig sterke og kvalifiserte lærere kan vi ikke realisere ambisjonene for skolen. Vi vil styrke lærerutdanningen, og har satt i gang tidenes løft innenfor etter- og videreutdanning. På denne måten kan vi sørge for at vi utdanner kompetente lærere, samtidig som de gode lærerne blir enda bedre.

9.2 RESULTAT GIR KUNNSKAP

Vi vil ha åpenhet om resultatene i skolen. Det er viktig at både foreldre og elevene får god informasjon om skolen. Vi vil videreføre de nasjonale prøvene og ha åpenhet om resultatene. For å kunne satse på kunnskap i skolen, må vi ha kunnskap om skolen. Nasjonale prøver er et viktig verktøy for lærere og skoleeiere for å gjøre undervisningen enda bedre.

Høsten 2014 ble resultatene på nasjonale prøver offentliggjort på skolenivå. I forbindelse med gjennomføringen av nasjonale prøver i 2014 ble det tatt flere grep for å gjøre prøvene til et enda bedre verktøy for skolene.

9.3 REALFAGSLØFT

Kompetanse i realfag er en viktig drivkraft i forskning og nyskaping, og er avgjørende for landets konkurransekraft. Internasjonale undersøkelser, som den siste PISA-rapporten, viser at vi har et realfagsproblem.

Vi mener det trengs et krafttak for å stimulere interessen for realfagene.

9.4 SKOLEFRITIDSORDNINGEN

Skolefritidsordningen (SFO) er et kommunalt ansvar. Det er opp til hver enkelt kommune å bestemme innhold og organisering. I for eksempel Oslo heter SFO Aktivitetsskolen, og hver skole har ansvar for å utarbeide planer som sikrer en samordning av skolen, Aktivitetsskolen, leksehjelp og fritid.

9.5 SKOLE SOM MØTEPLASS

I Storbritannia har en av 20 mannlige hinduer en doktorgrad. Muslimer i Storbritannia har 6 ganger større sannsynlighet enn alle andre etnister å ende opp som drosjesjåfør. Hinduene kom samtidig med muslimene til Storbritannia. Grunnlaget for forskjellene kan derfor ikke være etnisitet, og kan ikke forklares ut ifra hudfarge. Vi har som i Storbritannia samme store utfordringene dette skal løses ved aktive krav mot kulturell radikaliserings.

Allerede fra tidlig barnsben av segregeres små barn fra majoritetsbefolkningen. Skille mellom «dem og oss» opprettholdes, tross for sterke krefter i samfunnet som arbeider med integrering. Segregeringen som starter fra barnsben av i islamske miljøer, er det første steg mot islamsk radikaliserings, også i Norge.

Det er åpenbart være press fra imaner mot muslimske foreldre til å sende barna på koranskole, ikke SFO, der de kan treffe andre barn med ulik bakgrunn. Ifølge talsmann Ghulam Sarwar i Central Jamaat-e-ahl-e Sunnat moskeen, er det tvang å la muslimske barn må gå i SFO. Det er tydelig at samvær med etniske norske barn er uønsket.

Demokratene mener at skolen er viktig som integreringssted. Derfor må koranskoler forbys i dagens form. Flere hundre barn etter skole tid nektes omgang med norske og andre etnisiteter.

Søndagskoleprinsipp vil være riktig modell. I dag har vi økende segregering med lav yrkesdeltagelse som resultat. Da får vi radikaliserings og i verste tilfelle terror.

DEMOKRATENE VIL:

- Prioritere elevenes lese- og regneferdigheter gjennom hele skoleløpet. Tidlig innsats er nøkkelen til mestring og økt læringsutbytte.
- Kartlegge læringsresultatene gjennom hele skoleløpet og sikre full åpenhet om resultater på skolenivå.
- Sikre alle elever et godt læringsmiljø gjennom et kontinuerlig arbeid for å forebygge og bekjempe mobbing.
- Styrke skolehelsetjenesten, slik at den er tilgjengelig for elever som har behov for hjelp.
- Gi elever med lese- og skrivevansker tilgang til gratis PC gjennom skolen som en del av tilretteleggingen.
- Innføre læringsmål for alle trinn, slik at elever, lærere og foreldre vet hva elevene forventes å ha lært på hvert årstrinn.
- Innføre skriftlig avgangseksamen i norsk, matematikk og engelsk for alle elever på 10. trinn.
- Etablere en teknologisk skolesekk etter mønster av den kulturelle skolesekken.
- Styrke de regionale vitensentrene og satse på videreutdanning av realfaglærere og en seniorpolitikk som motiverer eldre, erfarne realfaglærere til å fortsette i skolen.
- Gi alle elever muligheten til å ta fag på et høyere nivå når de er kvalifisert for det.
- Norsk skole må ruste elevene bedre i møte med en globalisert verden, og språkopplæringen i skolen må derfor styrkes.
- Realfagene må styrkes og vi foreslår at realfaglinjer i Videregående Skole oppgraderes
- Gi elever i ungdomsskolen mulighet til å forbedre eksamens- og standpunkt karakterer for å komme inn på ønsket videregående opplæring.
- Forby dagens ordning med Koranskoler

9.6 KARAKTERER

Vi ønsker å innføre karakterer fra 7. klasse.

Demokratene har programfestet at vi vil innføre karakterer fra 7. klasse. Det vil gi både eleven og de foresatte en klarere forståelse av hvor eleven står faglig. Demokratene tillate forsøk med anonym retting av elevarbeid der dette er vedtatt lokalt i kommune eller fylke. Dette vil styrke vurderingsarbeidet i skolen ytterligere og gjøre overgangen til ungdomsskolen enklere. OCED anbefaler i en rapport om norsk ungdomsskole at overgangen fra barne- til ungdomstrinnet blir bedre. I dag går elever fra å ikke få tallkarakter i noen fag på barnetrinnet til karakterer i alle fag på ungdomsskolen.

9.7 TIDLIG HJELP

Mange elever fullfører ikke videregående opplæring. En årsak er lese- og skrivevansker. Det er viktig

at elever som sliter med lese- og skrivevansker eller dyskalkuli fanges opp så tidlig som mulig og får den oppfølgingen de trenger. Lærere må få nødvendig kompetanse til dette gjennom et tettere samarbeid mellom PP-tjenesten og skolen.

9.8 SIKKERHETSNETT FOR VOKSNE

Mange som faller utenfor arbeidslivet sliter med dårlige lese- og skriveferdigheter. Derfor vil vi styrke sikkerhetsnettet for denne gruppen. Vårt mål er at færre skal falle utenfor arbeidslivet, og at flere skal kunne bidra i samfunns- og arbeidsliv med utgangspunkt i egne evner og ønsker.

DEMOKRATENES LØSNINGER:

- fange opp elever som har behov for hjelp, så tidlig som mulig.
- sørge for at lærere har kompetansen som trengs for å hjelpe elever med lese- og skrivevansker og dyskalkuli.
- videreføre tilskuddet til PC for dyslektikere.

9.9 RÅDGIVNINGSTJENESTEN

Vi vil styrke skolenes rådgivningstjeneste, slik at elever kan treffe gode beslutninger om utdanning og yrkesvalg.

God rådgivning har stor betydning for mange elevers motivasjon, trivsel og ønske om å fullføre et utdanningsløp. Undersøkelser viser imidlertid at fire av ti rådgivere på ungdomstrinnet ikke har anbefalt kompetanse for oppgaven. Mange skoler klarer heller ikke å gi tilstrekkelig sosialpedagogisk og utdannings- og yrkesveiledende rådgivning.

Vi vil styrke rådgivningstjenesten ved å legge til rette for samarbeid på tvers av skoler, kommuner og ulike forvaltningsnivåer.

Rådgivningstjenesten må gjøres kjent og tilgjengelig for alle. Vi vil ta i bruk ny teknologi for å gjøre tjenesten mer tilgjengelig utover ordinær skoletid. Rådgivningen må også inkludere dialog med foresatte, som er viktige mentorer for sine barn.

9.10 VIDREGÅENDE SKOLE

Frafall i videregående skole er et stort problem. Ungdommer som ikke fullfører videregående utdanning kan bli stengt ute fra arbeidslivet. Vi vil innføre et nasjonalt mål om at 90 % av elevene skal fullføre og bestå en videregående opplæring. Vi må fange opp elever som står i fare for å falle ut av skolen. Vi må gi disse elevene et tilrettelagt tilbud, slik at de kan fullføre utdanningen de har begynt på. Målet vårt er at ingen skal velge bort videregående opplæring fordi skolen har sviktet.

9.11 FRAVÆRSGRENSEN

Å stille krav til elevene er å bry seg om elevene. Det er valgfritt å begynne på videregående skole, men når valget er truffet er det ikke valgfritt om man møter opp til undervisningen. Derfor innfører vi nå en grense på maksimalt 10 % fravær i hele landet. Den nye fraværgrensen kan også bidra til å få ned frafallet i norsk skole. Grensen gjelder ikke for dokumentert fravær knyttet til sykdom, arbeid som tillitsvalgt, politisk arbeid, hjelpearbeid og tilsvarende.

9.12 OMLEGGING AV KOMPENDIUM

Demokratene vil legge om den videregående utdannelsen slik vi hadde før 1980. Det vil si at vi vil tilbakeføre Examen Artium, utvikle realfagstudiene til under en faggruppe kalt Naturfaglinjen. Vi vil etablere samfunnøkonomisk linje, samfunnsøkonomisk linje, Handelsgymnas, og språklinje.

Elver med svært gode karakterer i realfagene vil bli tilbudt studier ved forskningsområder innen deres studiefelt. Dette for å rekruttere sikkert til innovativ forskning sammen norsk næringsliv for å sikre arbeidsplasser på sikt. Dette vil øke kvaliteten på vår ungdom, og det vil gjøre dem bedre forberedt til studier i innland og utland.

Demokratene ser ikke at reformer i seg selv er nødvendig, da gårtdagens løsninger ga et langt bedre resultat. Demokratene vil heve yrkesfagernes status og trappe opp innsatsen for flere læreplaner. Vi gjennomfører et yrkesfagløft.

Dyktige fagfolk

Med vårt medlemskap i EØS og SCHENGEN så får vi sosial dumping som ikke er faglært som konkurrerer norsk ungdom ut av yrkesfag. Dette kan endres kun med utmeldelse av EØS og Schengen. Demokratene vet at enkelt mennesket er født med forskjellige egenskaper dette skal vi som samfunn utnytte. Vi skal de som ønsker ett yrkesfag, få dette, uten å måtte gå gjennom høy

vidergående teori som hører hjemme i gymnaset!

Norge trenger god tilgang på dyktige fagfolk i årene fremover. Skal vi løse viktige samfunnsoppgaver og sikre verdiskapingen i fremtiden, må flere velge og fullføre en utdanning innen yrkesfag. Veien til gode fagarbeidere går gjennom gode yrkesfagtilbud som forbereder elevene og lærlingene på arbeidslivet. Derfor må opplæringen henge bedre sammen med det yrket elevene utdanner seg til. Vi vil yrkesrette undervisningen i fellesfagene, slik at elevene får en mer relevant utdanning.

9.13 SATSING PÅ FLERE LÆREPLASSER

Demokratene vil prioriterertiltak for å skaffe flere elever læreplass og styrke samarbeidet mellom skole og arbeidsliv. Demokratene vil øke lærlingtilskuddet 9 ganger, med totalt 24 000 kr per kontrakt. Demokratene vil belønne næringsliv med økt tilskudd til bedrifter som tar inn lærlinger med særskilte behov, slik at alle som søker skal få tilskudd.

Vi har innført en merkeordning for lærebedrifter. Ordningen skal informere om hvilke bedrifter som har lærlinger, og gjøre det enklere for forbrukere å velge slike bedrifter. Staten har i flere år tatt inn for få lærlinger. Vi har lagt en strategi for å øke antall lærlinger i statlige virksomheter. I tillegg har vi strammet inn kravet om at bedrifter må ha lærlinger for å vinne offentlige anbud.

9.14 HØYERE UTDANNING

Alle skal kunne ta høyere utdanning uavhengig av bakgrunn, økonomi og bosted. Et godt utdanningssystem er en forutsetning for arbeids- og næringslivet. Vi vil øke investeringene i universiteter og høyskoler, og satse på kunnskap og forskning.

Statsbudsjettet for 2016 inneholdt en betydelig satsing på kvalitet i høyere utdanning og forskning. Vi vil styrke kvaliteten i høyere utdanning for å bygge kunnskapsamfunnet og sikre verdiskapingen.

9.15 INTERNASJONALT NETTVERK

Norsk næringsliv og academia deltar i internasjonale nettverk i stadig større grad. Vi vil legge til rette for at flere kan studere i utlandet, samtidig som vi utvikler gode fagmiljøer som kan konkurrere i verdenstoppen. Slik sørger vi for at Norge kan hevde seg internasjonalt og at ungdom får trygge og interessante arbeidsplasser.

9.16 SATSING PÅ STUDENTER

Studiestøtten må gi studentene en reell mulighet til å kunne konsentrere seg om studiene. I statsbudsjettet for 2016 øker studiestøtten ut over prisveksten for tredje år på rad.

Det er et stort behov for flere studentboliger. I 2016 viderefører vi tilskudd til bygging av studentboliger på et historisk høyt nivå. 2 200 nye studentboliger vil kunne påbegynnes i 2016.

9.17 RUSTET FOR FREMTIDEN

Mye fungerer bra i norsk universitets- og høyskolesektor. Men som helhet er ikke sektoren organisert for å møte fremtidens krav til kvalitet i utdanning og forskning. Vi har for mange små, sårbare fagmiljøer og for mange spredte, små utdanningstilbud med sviktende rekruttering.

I juni 2015 vedtok Stortinget en strukturreform i universitets- og høyskolesektoren. Reformen legger grunnlaget for sterke universiteter og høyskoler i alle regioner og mer effektiv ressursbruk.

En av de viktigste grunnene til reformen er at studentene fortjener utdanning av høy kvalitet ved alle landets studiesteder. Samtidig trenger vi fagmiljøer og forskning som kan hevde seg nasjonalt og internasjonalt.

DEMOKRATENES LØSNINGER:

- Øke grunnfinansieringen til utdanningsinstitusjonene og skape større likeverd i finansieringen av statlige og private utdanningsinstitusjoner
- Øke andelen av resultatbasert finansiering av universitets- og høyskolesektoren. Kriteriene for resultater skal utredes.
- Utvikle studietilbud av høy kvalitet ved å utnytte vitenskapelige spisskompetansemiljøer etter modell av sentre for fremragende forskning
- Øke opptakskapasiteten innen ingeniør- og teknologifag
- Heve inntektstaket for studenter og regulere studiestøtten i tråd med pris- og kostnadsveksten
- Innføre studiestøtte til førsteåret av bachelorstudier i ikke-vestlige land og til freshman-året av studier i USA

- Bygge flere studentboliger og endre samskipnadsloven slik at det åpnes for offentlig-privat samarbeid og nye utbyggingsmodeller. Oppmuntre til bygging av flere private studentboliger.
- Styrke de tekniske fagskolene og gjeninnføre statlig finansiering av disse
- Styrke NOKUTs (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen) mulighet til å kvalitetskontrollere og forbedre utdanninger og institusjoner. NOKUTs rapporter skal være lett tilgjengelige for offentligheten.

9.18 FORSKNING

Ny innsikt og erkjennelse gjør at vi utvikler oss som mennesker, og kunnskap og kompetanse er utgangspunktet for hvordan vi møter store samfunnsutfordringer. For å ha et robust næringsliv og et konkurransedyktig Norge fremover, må vi stimulere til forskning av høy internasjonal kvalitet. Norge kan aldri bli billigst, men vi kan bli best. Da må vi ha fagmiljøer i verdensklasse. For å få til det må vi både prioritere og tenke langsiktig.

9.19 TAKTSKIFTE I FORSKNINGSPOLITIKKEN

Et av Demokratenes krav er å realisere kunnskapssamfunnet. Derfor prioriterer vi forskning. Vårt mål er at 4 % av BNP skal gå til forskning innen 2025. Forskingen skal være målrettet mot innovasjon. Dette betyr at akademia og næringslivet skal ha broer og være aktive deltagere i forskningen. Dette vil bidra til økt verdiskapning og flere arbeidsplasser. Norge er i en omstillingsfase der vi må stimulere til at partene i næringslivet og forskning jobber tett i sammen. Samtidig vil Demokratene prioritere forskning og utdanning innen realfag på høyskole og universiteter. Underskuddet i disse fagene er dramatiske som også gir negative ringvirkninger i lavere utdanning, som grunnskole, ungdomskole og videregående skoler. En vellykket forskningspolitikk bidrar til å bygge broer mellom akademia, samfunns- og næringsliv. Vi vil satse mer på kommersialisering av forskning. Dette vil stimulere til innovasjon og økt verdiskapning.

9.20 LANGSIKTIGE AMBISJONER

Demokratene ville i posisjon legge fram en langtidsplan for forskning og høyere utdanning. Dette er en milepæl for norsk forskning og høyere utdanning, og det gir næringslivet og forsknings- og utdanningsmiljøene forutsigbarhet og langsiktighet.

I denne planen vil vi sette opp ambisiøse mål for satsing på infrastruktur innenfor forskning, rekrutteringsstillinger og god deltakelse i israelsk medisinsk teknologi forskning og universiteter i UK og USA.

I tillegg gjennomfører vi en strukturreform i universitets- og høyskolesektoren. Reformen skal sikre høy kvalitet i fagmiljøer og forskning, slik at disse kan hevde seg både nasjonalt og internasjonalt.

9.21 AKTIV MED DE BESTE UNIVERSITETENE I VERDEN

Norsk forskning må holde høy internasjonal kvalitet. Demokratene vil derfor arbeide mot USA og Israel som har verdens ledene universitet om utdanning og forskningsprogram der norske forskere kan få inspirasjon og utveksle kunnskap. Norske universiteter har gjennom årtider vært nedprioritert. Dette har medført at norske universiteter er rangert som ett av de dårlige i verdensammenheng, og blant de dårligste i Europa. Dette er dramatisk derfor vil Demokratene ta aktivt grep og målrettet styre universiteter i Norge mot verdensklasse og nivå. Dette innebærer også oppgradering av forskningsteder og universiteter i bygningsmasse.

DEMOKRATENES LØSNINGER:

- Styrke forskningsinnsatsen for å nå målet om at forskning skal utgjøre 4 % av BNP innen 2025
- Øke investeringene i avansert vitenskapelig utstyr og annen infrastruktur for forskning, slik at norske forskere får tilgang til utstyr av verdensklasse
- Arbeide for en ytterligere internasjonalisering av norsk forskning, både gjennom aktiv deltakelse i USA og Europeiske toppuniversiteter, utvikle rammeprogrammer og gjennom utvikling av bilateralt samarbeid med ledende forskningsnasjoner
- Styrke programmer for kommersialisering av forskningsresultater og sikre økte midler i såkornfondene til «tidlig fase-innovasjon» for å skape nye bedrifter og arbeidsplasser med utspring i kunnskapsinstitusjonene

- Stimulere til mer forskning i næringslivet og sterkere samhandling mellom akademia og næringsliv, blant annet gjennom SkatteFUNN-ordningen

10. LANDBRUK OG FISKE

10.1 EN VIKTIG VEKSTNÆRING

Demokratene mener at skipsfart, landbruk og fiskeri skal være viktige vekstnæringer i Norge i mange år framover, og forholdene må derfor legges til rette for det. Da må næringene gis gunstige rammebetingelser slik at det igjen kan ansettes norske sjøfolk på norske skip, og at landbruket kan drives rasjonelt og effektivt ut fra sine forutsetninger, der deler av jordbruksstøtten med prioritet for bønder med vanskelig terreng etter mønster av fjelland som Østerrike og Sveits.

Demokratene mener beiting er beste middelet mot gjengroing. Når naturen tar tilbake arealet blir det biologiske mangfoldet endret, det blir færre arter og mye kulturhistorie forsvinner. Dette er verdier som oppfattes å tilhøre allmennheten og som landbruket har et ansvar å holde i hevd. Når kulturlandskapet endres så radikalt, forsvinner mye av grunnlaget for vekst i andre næringer, så som turistnæringen med tilhørende ringvirkninger.

Demokratene mener økt matproduksjon i Norge basert på produksjon over hele landet er viktig i en verden der presset på matvareressursene øker. Fruktbar matjord er en mangelvare globalt. FN matvareorganisasjon har beregnet at dagens matproduksjon må økes med 70 prosent innen 2050 for å møte kravene fra en voksende og mer kjøpekraftig befolkning. Norge har en av de høyeste befolkningsvekstene i Europa, og må øke sin matproduksjon dramatisk for å kunne forsyne egen befolkning. Flere forskere mener europeisk matproduksjon har nådd toppen da produksjonen foregår på mindre og mindre areal. Med tanke på den åpne dørs politikken hvor Europa mottar store migrasjonsbølger utenfra Europa, vil situasjonen bli dramatisk. Derfor mener Demokratene at det er nødvendig å komme seg ut av Schengen, og begrense innvandringen dramatisk.

Demokratene mener det er nødvendig med betydelig styrking av økonomien i jordbruket i årene fremover. Målet om å øke den norske matproduksjonen med 20 % innen 2020, slik det er nedfelt i Meld. St. nr. 9 (2011-2012) lar seg gjøre, og må trolig økes til 40 % for å dekke etterspørselen grunnet befolkningsvekst. Demokratene opprettholde og styrke slik at nasjonen blir selvforsynt med basisvarer.

10.2 KULTURTURISME OG LANDBRUKET

Demokratene regner bevaringsarbeid for åpne og velpleide landskaper som en avgjørende del av satsing på innkommende kulturturisme som en av landets viktigste framtidige eksportverdier, der ulike typer innsatser og subsidier bør siktes inn på å underbygge lokal næringskaping og gårdsdrift med dette for øyet.

Av særlig verdi ser Demokratene på utvikling av våre store verdensarvområder (med UNESCO-status) som strategiske forbilder for utvikling av landbruket ellers, som bør betraktes som prøvofelter for samfunnsbygging relatert til turisme kombinert med levedyktig landbruk herunder beite og drift i skog og utmark som påvirker landskapenes estetiske bevaringsverdi.

10.3 MATTRYGGHET

Mattrygghet er viktig og prioritert oppgave for Demokratene, da økende press mot billigere mat har medført redusert kvalitet og bidratt til juks med innholdet. Derfor må merkingen av matvarer bedres, slik at innhold, produksjonsmåte og opphavsland framgår tydelig.

Mat fra industribasert jordbruk som eksporterer mat over landegrensene kan spre bakterier resistente mot antibiotika fordi det sprøytes med hormoner og antibiotika. Norge er ett av få land hvor antibiotika og hormoner er lite benyttet, og er det landet i Europa med minst bruk av antibiotika.

Produksjonen av norsk storfekjøtt har gått ned med vel 10.000 tonn på 15 år, har importen økt med nær 20.000 tonn. Nortura har i sitt innspill til jordbruksmeldingen estimert 4.500 flere ammekyr hvert år de neste 15 årene for å bli selvforsynt med storfekjøtt utover den tollfrie kvoteimporten, som er på rundt 7.500 tonn. De har regnet ut at investeringsbehovet til 120.000 kroner per ku.

Importveksten skyldes at produksjonen har gått ned. Med økende befolkningsvekst er Demokratene av den oppfatning at et større grep må til enn Norturas prognose. Demokratene vil derfor satse stort på norsk storfekjøtt slik at nasjonen blir selvforsynt og samtidig oppnår verdiskaping, bedre utnytting av gressressursene og en styrking av distriktsjordbruket og lavere risiko for sykdommer. Sykdom som kan spre seg er for eksempel salmonella, kugalskap, munn og klovsyke, fugleinfluenza. Biologisk forurensing er også et økende problem med økt transport av mat over landegrensene. Iberiasneglen er et eksempel på slik biologisk forurensing.

Et eksempel fra Jordens Tilstand 2004: Om en brite spiser en tradisjonell middag med importerte varer vil måltidet generere nesten 650 ganger så mye transportrelaterte karbonutslipp i forhold til en tradisjonell middag laget av lokale produkter.

Norske bønders inntektsvekst må økes for å opprettholde næringen, hindre ytterligere nedleggelser og stimulere til at yngre tar over. Landbruket sliter med rekruttering. Kun 10 prosent av bøndene er under 40 år, og gjennomsnittsalderen er 54 år. Priser og tilskudd i jordbruket har økt mindre enn prisutviklingen, og utgiftsiden har økt slik at mange bønder har avviklet sine bruk. SSB sin statistikk viser at det blir færre og færre bønder i Norge. I dag lever kun sju prosent med jordbruk som hovedinntektskilde. Derfor ønsker Demokratene å utjevne forskjellen mellom inntektene til bøndene og andre grupper i samfunnet.

10.4 BEREDSKAPSLAGERET

Demokratene mener at reduksjon av korn- og grasareal er ikke akseptabelt og krever en satsing på alle bruksstørrelser, ikke bare de store, tilpasset Norges topografi, slik at vi kan ha et aktivt landbruk over hele landet. Det gjør oss mindre sårbare ved klimaendringer, forurenses mindre og bidrar til opprettholdelse av kulturlandskap og en distriktpolitikk hvor arbeidsplasser opprettholdes. Demokratene er for at det legges bedre til rette for utnytting av norske ressurser både i form av beite og variert forproduksjon, slik at en i større grad gjør seg mindre avhengig av kraftfôrimport. Demokratene ønsker å gjeninnføre beredskapslagre for korn. Historisk sett har Norge vært et land med stor risiko for knapphet i kornforsyningen. Norsk kornproduksjon har falt, til tross for etterspørselen etter korn stiger globalt, samtidig som økende produksjonskostnader, stigende knapphet på vann, og klimaendringer har gjort det vanskeligere å dekke det økte behovet. Det er et økende misforhold mellom produksjon og etterspørsel og dermed en stadig mindre buffer mellom dårlige avlinger og knapphet på korn. Været fra år til år er nå bestemmende for prisnivået, særlig av hvete. Argumentet om at vi ikke trenger kornlager fordi det ikke har vært nødvendig de siste tiår, er uholdbar da det er klimaendringer, befolkningsvekst, dårligere avlinger og økende kriser. Norge har vært et land med stor risiko for knapphet i kornforsyningen. I perioden 1735–1788 led Norge under dansk handelsmonopol på korn. Riktig ille ble det da danske-kongen allierte seg med Napoleon mot engelskmennene og Norge ble blokkert i 1807–14. Matsituasjonen ble svært vanskelig under første verdenskrigs blokade og ubåtkrig. I den politiske kampen etter første verdenskrig ble Statens kornforretning opprettet i 1928 med monopol på kornomsetning i Norge.

Kornforretningens lageroppbygging og økningen i nasjonal kornproduksjon gjorde Norge bedre stilt for en blokade da andre verdenskrig brøt ut, enn vi hadde vært på flere hundre år. Likevel importerte Norge aldri mindre enn 140.000 tonn korn hvert år under krigen, til tross for at krigskostholdet maksimerte bruken av fisk, melk, poteter og grønnsaker. Lagrene ga imidlertid landet tid til å tilpasse seg nytt kosthold og okkupasjonen.

I slutten av 1990 tallet ble den nasjonale produksjonen vurdert som tilstrekkelig, og verdensmarkedet ble vurdert som en tilstrekkelig leverandør. Nå ser vi at den nasjonale kornproduksjonen og den internasjonale forsyningssikkerheten svekkes. Norsk selvforsyning korrigert for fôrimport er nede i 35 % av matvareforbruket. Det er på nivå med industrilandene Japan og Sør-Korea som har lavest

selvforsyning i verden. Og vår selvforsyning synker.

Demokratene ønsker å styrke importvernet, utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen og WTO-avtalen slik at vi kan få en økning av markedsprisene for plante- og husdyrprodukter.

Demokratene ønsker å videreføre dagens politikk hvor vi opprettholder Odelsretten, bo- og driveplikt på landbrukseiendommer.

10.5 ROVDYRPOLITIKK

I dag har rovdyr et høyere vern enn husdyr. Vi må sikre bærekraftig bruk, og opprettholde sauenæring i rovdyrutsatte områder. Demokratene vil innføre en rovdyrpolitikk med effektivt uttak av rovdyr som representerer skadepotensiale, og erstatning for tap på kommunalt nivå hvor de kommunale viltnemndene har beslutningsansvaret. For å kunne opprettholde sauehold og reindrift i rovdyrutsatte områder, må rovdyrforliket fra 2011 følges opp ut fra Stortingets intensjoner.

Demokratene ønsker å få en oversikt over rovdyrproblematikken i beiteområder for sau og rein over hele Norge generelt, men spesielt i rovdyrutsatte områder. Vi mener vern av sau og rein har forrang rovdyr. Derfor ønsker også Demokratene en oversikt av konsekvensene av å ha beitedyr i områder der rovdyr yngler, og se på om regelverket i dag beskytter ulven bedre enn sau. Vi ønsker å følge domstolens behandling av dette, og endre regelverket om nødvendig da Demokratene ønsker redusert bestand av alle store rovdyr.

Rovdyrforliket fra 2011 har en øvre grense for hvor mange rovdyr vi skal ha i Norge. Ulven står i en særstilling blant rovdyr i Norge, til tross for at ulvebestanden i Norge har finsk-russisk opprinnelse. Derfor mener Demokratene at Norge ikke har et ansvar for denne rovdyrbestanden.

Demokratene ønsker å redusere bestandsmålene for bjørn, jerv og gaupe, i tillegg til å redusere ulvebestanden.

10.6 DYREVELFERD

Alle dyr bør ha mulighet for et så godt og naturlig liv som mulig, dette gjelder frie dyr i sine opprinnelige omgivelser, kjeledyr, dyr til rekreasjon eller sportsutøvelse og dyr i ulike produksjoner. Alle dyr bør ha tilstrekkelig tilgang av riktig næring, ikke utsettes for unødige ytre belastninger, sykdom eller skader. Forskning viser også at dyrs trivsel forbedrer deres ytelser og samhandling med andre dyr, og mennesker.

DEMOKRATENE VIL:

- at dyr som inngår i alle former for produksjon, må gis mulighet for bevegelse og så langt mulig anledning til å følge sitt instinktive adferdsmønster. Dette betyr at for dyr som holdes i bur, båser og innhengninger skal disse være av en slik utforming og størrelse at dette ikke går ut over dyrenes fysiske og psykiske helse.
- avlivning av dyr må utføres på en human og smertefri måte, slik at dyret ikke påføres noen form for unødig lidelse. Avlivning uten foregående bevissthetsbegrensning eller bedøvelse skal ikke tillates.
- strengere krav på import av kjøttprodukter.
- sørge for rammevilkår, inkludert skattesystemer, for vår skipsfartsnæring og våre sjøfolk. De er like gode som de vilkårene som gjelder for skipsfartsnæringen og sjøfolk i andre land som vi konkurrerer med.
- prioritere maritim utdanning og rekruttering av norsk ungdom til handels- og kystflåten.
- praktisere en liberal politikk i fradelingssaker hva gjelder kjøp av deltids- og hobbybruk og utskilling av tomter. Oppkjøp av store landeiendommer på private hender herunder utsalg av jordbruksjord og skog til utenlandske eiere motvirkes ved nasjonalt eierskap i stor grad fortsatt på statens hender.
- oppheve konsesjonsordningen innen oppdrettsnæringen, men skjerpe kvalitetskontroll med alle innsatsfaktorer og miljømessige virkninger på omgivelser, lokalt næringsliv og i

samfunnsøkonomien.

- arbeide for internasjonal aksept for kommersiell hvalfangst og selfangst og annen fangstvirksomhet i polare områder samt videreføre norske villmarkstradisjoner.
- at et levende landbruks betydning for kulturturisme og kulturarv estimeres som estetisk verdi som motiverer eksportverdier, herunder at landbrukets aktører får en naturlig plass innen reiselivet og ellers friluftslivet i samarbeid med en rekke organisasjoner og myndighetsaktører.
- gjennom riktig beplantning sikre bebygde områder og infrastruktur mot jordskred ved flomerosjon og generell erodering av matjord, som de siste årtier har blitt et sterkt voksende problem.
- gi tilskudd for gardsarbeid og landbruk som ikke gir avkastning direkte, men som viderefører og nyskaper tradisjonell jordforedling og pleie av landskapene som en integrert satsing på norsk kulturarv.

10.7 BIOMANGFOLD

Demokratene mener at arts- og naturmangfoldet må sikres bedre enn i dag. I dag skjer en utarming av det biologiske mangfoldet, hvor flere dyre- og plantearter er utrydningstruet. Noe som påvirker matvaresikkerheten, og kan medføre uopprettelige skader. Biologisk mangfold og sårbare økosystemer kan opprettholdes i langt større utstrekning ved et sterkt regelverk, god kompetanse og lokalt ansvar i de berørte områdene. På samme måte må det hindres introduksjon av svartelistearter. Det må sikres bedre både kompetanse og kapasitet på natur i kommunene for at plan- og arealsaker skal bli behandlet på en måte som bevarer verdifull natur. Kunnskapen om den viktige delen av naturen er for lav. Derfor er det nødvendig å kartlegge naturen for hvilke arter og naturtyper som finnes hvor, og et aktivt feltarbeid med registrering av funnene.

2,9 prosent av den produktive skogen og verneverdig skog hogges raskere enn den vernes. Derfor ønsker Demokratene å prioritere skogsvern i langt større omfang enn i dag. Den mest truede naturen trenger spesielle vern og tiltak for å forbli det økosystemet det er, eller ikke bli arts utryddet.

Demokratene trenger en økt innsats for helhetlig forvaltning av norsk vann-natur. En vannforekomst henger oftest sammen med en annen vannforekomst. Derfor må vi bort fra å tenke forvaltning pr vannforekomst, men tenke helhetlig for å få effektive resultater av tiltak for bedre miljøtilstanden i vann.

Mye av norsk biologisk mangfold er avhengig av menneskelig bruk hvor rundt en tredjedel av de norske artene som er utrydningstruede er tilknyttet jordbrukets kulturlandskap. Derfor er matproduksjon også viktig for å opprettholde naturmangfoldet. Demokratene vil ha en veldig restriktive holdning til godkjenning av genmodifiserte organismer og bedre forvaltning av naturen. Matjorda må bevares da færre areal benyttes til matproduksjon. Derfor er det nødvendig med et strengt lovvern for å bevare matjorda. Det langsiktige hensynet til matproduksjon må bedres og veie tyngre enn hensynet til utbygging av industri, infrastruktur og boliger. Derfor må ytterligere matjord dyrkes opp og minst mulig grad bygges ned. Regionale planer for bosetting, og veiutbygging må ta hensyn til at nedbyggingen av matjord kan begrenses og gis forrang. Gjengroing er en større trussel i enkelte deler av landet enn nedbygging. Derfor må landbrukspolitikken utformes slik at det opprettholdes landbruk i alle regioner og ta hele landet i bruk, slik at tap av matjord kan kompenseres i andre deler av landet. Matjord trenger et særskilt vern og ha et høyere vern enn utmark.

I områder der vern anses som nødvendig må verneprosessene gjennomføres slik at lokalbefolkningen og grunneierne blir en reell part i prosessene. Et reelt alternativ er å stimulere til utbygging av mini- og mikrokraftverk i vassdrag der det naturlig ligger til rette for det.

Demokratene mener lokal forvaltning gir bedre styring og forvaltning, og mener motorferdsel i

utmark også må falle under deres mandatsområde, ikke overlate det til Direktorat langt unna begivenhetens sentrum. Demokratene er derfor opptatt av økt lokalt selvstyre og er best skikket til å følge opp saker i sitt nærrområde.

Grunneiere skal sikres full økonomisk kompensasjon ved etablering av verneområder. Derfor vil Demokratene yte full erstatning og vanlig 28 prosent skatt ved ekspropriasjon av arealer.

For å kunne ivareta økologien i sårbare vassdrag vil Demokratene øke bevilgningene til vannovervåkning, kunnskapsløft ved feltarbeid og aktiv registrering og gjennomføring av nødvendige tiltak.

10.8 FISKERINÆRINGEN

Demokratene mener at fiskebestanden bør beskattes fornuftig og langsiktig, under nøye forskningsbasert overvåking, og at oppdrettsnæringer må bevisstgjøres og i nødvendig grad kontrolleres på sitt økologiske ansvar opp mot hva driften aktualiserer av innsatser og belastninger. Næringsveiene skal aldri overleses med unødig byråkrati eller reguleringer, som i tilfelle skal ha til hovedformål å sikre kvaliteten på produktene, at produkter i størst mulig grad foredles og emballeres i nærhet til produksjon eller i landet, og ved alle økologiske skadevirkninger best mulig elimineres. Fiskefangster bør leveres nærest mulig fangsfeltet og fortrinnsvis bearbeides så nærme mottakssted som mulig. Det kan være aktuelt å vurdere en lov som forbyr direkteeksport av norsk villfisk som bør emballeres og foredles lokalt eller regionale i fiskeridistriktene eller i landet slik at næringskjeden i størst mulig utstrekning bidrar til sysselsetting og inntekter i fangstdistriktene.

Demokratene ønsker fri fangst på kongekrabbe og ønsker å videreføre norsk flora og fauna i størst mulig utstrekning, og motvirke uheldige utslag ved spredning av nye arter.

Oppdrettsnæringa må sørge for å utvikle lokale arbeidsplasser.

Norge bør samarbeide med andre fiskerinasjoner og i første rekke legge til rette for utstrakt samarbeid med våre nære frender på Færøyene og Island. Om det er mulig å innlede et intimt samarbeid om forskning og fangst av villfisk med produsenter og fiskeoperatører i vår del av Atlanteren får villfisken økt verdi for de europeiske markedene og kan sikres en vesentlig sterkere markedsstilling enn i dag, siden en betydelig del av de pelagiske fiskeriene inngår i et sterkt splittende konkurranseforhold mellom fiskere fra de ulike øyer og kystområder.

Det bør tas økologiske og bærekraftige hensyn for å ta vare på ressursene, og sikre at utnyttelsen av ressursene er optimalt avveid mellom utnyttelsen og den nødvendige regenerasjon og pleie av villfiskbestanden.

10.9 NORSKE VERFT

Norske verft må gjøres bedre i stand til, ut fra vanlige lønnsomhetskriterier, å betjene norske behov for reparasjon og nybygging. Således bør norske verft gis rammebetingelser som gir mulighet til å konkurrere med utenlandske verft. Demokratene vil vurdere som strategisk tiltak om det kan være gunstig å gjenoppbygge et statlig verft på Vestlandet som koordinere flere innsatser, som å utvikle fartøyer med høy teknologi i samarbeid med norsk forskning og den private verfts næring langs kysten, som grunninvestering i ny sysselsetting når oljenæringer trappes ned.

Staten drev inntil 1967 eget marineverft i Horten, som bør aktualisere behov for en gjenoppretting med tanke på en rekke nye satsinger spesielt for kystens utviklingsbehov. Det kan gjelde relansering av norsk sel- og hvalfangst, utvikling av en avansert isbryter til bruk i konkurransen om Antarktis, og sjølsagt om mulige utviklingsprosjekter for den norske marinen som i høy grad må regne med å bli en viktig faktor langs kysten og i nordområdene i framtiden med en høyere profil for norsk utenriksolitikk. I høy grad vil Demokratene vurdere en nærmere utvidet samarbeid med næringsmiljøer og myndigheter på Færøyene og Island, der ulike nivåer for tettere samarbeid kan

påtenkes med tanke på felles hav og felles ressurser for det europeiske markedet.

11. SAMFERDSEL

11.1 SAMFERDSELSPROSJEKTER

Demokratene mener et samfunn er avhengig av en god infrastruktur som vedlikeholdes og forbedres gradvis i takt med befolkningsvekst, økende varetransport og økt bilbruk. Vi vil helst frata kommunene vedtaksmyndighet over egne arealer i de største samferdselsprosjektene. Lokale omkamper med fordyrende løsninger som ekstra veikryss, nye traseer og avkjørsler, har også gitt en kostnadsutvikling for veibygging som er mye høyere enn ellers i samfunnet. Staten bør overta planleggingen av alle store, nasjonale transportkorridorer, eksempelvis E18, E6, ny fergefri kyststamvei og InterCity-utbyggingen. Kommunens rolle bør reduseres til kun å være høringsinstans. Vi vil fjerne tvungen anbudsrunder innen EU på samferdsels prosjektering for å beholde arbeidsplassene innen landegrensene.

11.2 VEIER

Albania hadde tidligere Europas dårligste veier, hvor 12 prosent av veinettet var asfaltert. Grunnet stor satsing på infrastruktur passerte Albania Norge på gjennomsnittshastighet mellom de største byene i 2009. Den norske veistandarden er blant de dårligste i Europa, kun Malta har dårligere veier.

Gjennomsnittshastighet på Europaveinettet, som er landets viktigste veinett er på 65,9 km/t. Det tilfredsstillende ikke dagens krav til effektivitet i transportsystemet. Norge ligger på 84.plass av 134 land viser World Economic Report sin undersøkelse. Land som Etiopia, Jamaica, Aserbajdsjan og Kambodsja scorer høyere enn Norge. En storstilt satsing er derfor nødvendig.

Norge har selv bidratt i form av tilnærmet rentefrie lån til å utbedre andre lands infrastruktur, men er selv av de dårligste i klassen. Dette vil Demokratene endre.

Vegdirektoratets dybdeanalyse av dødsulykker viste at dårlige veier var medvirkende årsak til 27% av alle ulykker, en medvirkende faktor ved 52 ulykker. I 23 av ulykkene var forhold ved vei og veimiljø avgjørende eller hadde en stor del av årsaken. Mangelfull skilting og oppmerking har også bidratt til flere ulykker. Flere har blitt dømt for uaktsomt drap som skyldes i hovedsak dårlige veier. Et moderne samfunn må ha et velutbygget veinett som reduserer risikoen for dødsfall.

Produktivitetskommisjonen sin rapport viser at Norge er et land som lever godt med halvgode prestasjoner. Sammenligning for bygging av tre likeverdige motorveistrekninger i Norge, Sverige og Danmark viste at Norge brukte tilnærmet dobbelt så mye pr kilometer og brukte 8 år på strekningen svenskene brukte 5 år på. To av hovedfunnene som forklarte årsaken til dyrere og mindre effektiv veibygging, skyldes store kostnadsproblemer og lange studieløp uten bestått eksamen. Det fremheves at lønnsomhet tillegges for liten vekt i samferdselsinvesteringene. Flere av samferdselsprosjektene er samfunnsøkonomisk ulønnsomme. Lønnsomme samferdselsprosjekter er vesentlig høyere i Sverige. Demokratene mener derfor Norge må legge seg på et lignende kostnads- og lønnsomhetsnivå som i Sverige.

11.3 INFRASTRUKTUR OG FINANSIERING

Utbygging av veier er en nasjonal oppgave. Derfor vil Demokratene at det settes opp et fond i samme ånden som Statens pensjonsfond. Et nytt pensjonsfond i Folketrygdfondet som er et statlig selskap

eid av Finansdepartementet. Folketrygdfondet er imidlertid et «lukket fond», det vil si at det ikke kan tilføres nye midler ut over avkastningen fra eksisterende investeringer. Fondet bør fortrinnsvis tilføres en andel av statens sparepenger. I dag plasseres disse i hovedsak i utenlandske aksjer, obligasjoner og nærings-eiendommer gjennom Oljefondet.

Ved å la et **Statens infrastruktur fond** som reinvestere deler av Oljefondets avkastning i lønnsom infrastruktur vil man også komme et langt skritt nærmere formålet med handlingsregelen slik den ble formulert i 2001. Behovet til regjeringen var mer vei for pengene.

For å hindre korrupsjon vil fondet og dens bruk av midler være under nøye oppsyn fra tilsynet.

11.4 JERNABANEN

Jernbane må bli førstevalget for transport av gods og personer. Belastningen på veinettet vil med dette reduseres, og trafikksikkerheten vil øke. Elektrifisering av Trønderbanen, Meråkerbanen og Rørosbanen vil være viktige bidrag til regjeringens uttrykte miljømål for samferdselen i Norge, og for at jernbane blir et reelt alternativ må reisetiden ned og komforten bedres.

Norge har en dårlig utbygget og vedlikeholdt jernbane. Derfor er det nødvendig med et betydelig løft. Til tross for betydelige oppgraderinger i området rundt Oslo S er det økende signalfeil, og forsinkelser. Det nye signalsystemet ERTMS skal innføres og være ferdig i 2030. Dette mener Demokratene må innføres tidligere ved økt satsing og større bevilgninger fra staten. Et eierskifte til utenlandske eiere vil ikke bedre dette, eller føre til økt satsing. Tvert imot er Demokratene for at en satsing på jernbane kun er mulig om eierskapet er nasjonalt, og et offentlig ansvar.

Jernbanen har økt antall passasjerer, men har ikke fått økte midler fra staten. I et klimaperspektiv er det sentralt å ha utbygget en god jernbane og et reelt transportalternativ for varer og persontrafikk. Demokratene mener jernbane må ses i sammenheng med øvrig infrastruktur. Ved enkelte strekninger må det bevilges penger for å legge jernbanen i tunnel slik at ulykker i størst mulig grad kan unngås, og for å unngå at veistreknings er stengt over flere timer.

11.5 SAMFERDSEL OG KOMMUNIKASJON

Den 17. januar 1647 ble Postverket opprettet av Hannibal Sehested – dansk stattholder i Norge. Det resulterte i at vi fikk en av den norske stats beste arbeidsplasser i flere hundre år. Posten er det som mange måter har identifisert det norske samfunn siden dets start. Posten er ett innarbeidet varemerke internasjonalt som nasjonalt. Med andre ord er det norske postvesen en del av den norske identitet. Dette er nå på vei til å bli utvannet. Det som er norsk blir nedbygget, og det gir dårlige løsninger på flere områder med lav arbeidsintensitet. Arbeidsplasser reduseres hvor økt arbeidsledighet er resultatet. Det var ca 3400 postkontor i 1995, nå er det pr tid nå 30 kontorer igjen i Norge.

Årsaken er postdirektiver fra EU som presses igjennom Stortinget for å fremme andre lands postvesener, deriblant det tyske, i Norge. Demokratene vil kjempe med all sin kraft mot EØS og dets direktiver, for å bekjempe utvanning av norsk identitet. Vi vil kjempe for arbeidsplassene til den jevne mann og kvinne, og vil kjempe for sterke og gode posttilbud i det hele land, lokalt som nasjonalt.

DEMOKRATENE MENER:

- at staten bør planlegge alle store, nasjonale transportkorridorer
- at jernbanen er et offentlig og nasjonalt ansvar

12. KULTUR

12.1 EN RIK KULTUR

Kultur er livsbetingelse for et folks mentale og kollektive utvikling, som bygger videre på tidligere generasjoners grunnlag. En rik norsk kultur ble bråvåken og blomstret opp etter frigjøring i 1814 og 1905, med en betydelig inspirasjon og støtte også fra en meget rik men for kortvarig utvikling under høymiddelalderen. Alt dette inngår som grunnbetingelser for vår sjølstendighet og vår identitet som nordmenn, der den eldre norrøne arven har fått særlig glans og støtte fra de islandske sagaer.

Norsk kulturarv må kalles det samlede overskudd av nordmenns liv og virke gjennom over tre tusen år, som ennå lar seg illustreres gjennom TV-serien «Der ingen skulle tru at nokon kunne bu». Det enkle liv som der skildres er ikke vesensforskjellig fra hvordan nordmenn fra 800-tallet spredte sin kulturform til en rekke øyesamfunn vest i havet, helt til nordboerbygdene på Grønland og med nedslag også på enkelte steder i Nord-Amerika. I sine mest uforfalskede utgaver overlever i dag norsk språk og kulturarv i mest original form på Færøyene og Island, som er et bånd av kulturarv Norge må la seg inspirere av og styrke kjennskapet og fortroligheten med til beste for vårt eget fellesskap.

12.2 NORSK IDENTITET

Men norsk kultur har blitt mye mer i vår tid, som i samlet sum synliggjør nordmenns egenart og verdi mellom verdens utallige kulturer. Der finner vi det viktigste bidraget til den personlige identitet som gjør at vi føler oss sikre og sjølstendige som enkeltmennesker og folkelig fellesskap. I ei tidsalder preget av kommersielt press og påvirkning fra fremmede kulturer mener Demokratene at det er viktigere enn før å opprettholde og beskytte norsk egenart og norsk kultur.

Demokratene mener at det skal være en offentlig oppgave å ta vare på den norske kulturarven slik den er overlevert fra generasjoner gjennom musikk/sang, kunst, byggeskikk, litteratur, arkitektur og håndverk, og i form av en rekke tradisjoner og sedvaner. Dette må skje i samarbeid med frivillige organisasjoner over et bredt spekter, og med støtte i solide fagmiljøer og fra historisk orienterte nordmenn i rikt monn. Av samme grunn må folkeopplysning om norsk kultur og kulturarv bringes fram fra skyggene igjen, etter årtiers glemsel. Den må sikres en framtrødende plass i framtidens Norge til beste også for andre grupper som vil leve her. Det vil være en garanti for at verdiene i et mangfoldig Norge fortsatt skal være dypt rotfestet i norske verdier.

12.3 OFFENTLIG STØTTE

Demokratene vil prioritere offentlig støtte til kulturformål som vanskelig kan overleve kommersielt, men som er viktige bestanddeler av den norske kulturarven.

Demokratene vil videreføre den norske språkarven ut fra Stortingskompromisset fra 1880-tallet som likestiller målformene, som bør sikres likelig plass i undervisningsplaner i skoleverket.

Demokratene mener biblioteker og museer er en viktig del av kultur- og kunnskapstilbudet, der landets innbyggere og turister kan oppleve nær og fjern historie, samt kulturelle opplevelser. Derfor bør utlån av bøker og lesing på bibliotekene være kostnadsfritt. Staten skal sikre investeringstilskudd til bygging av museer, samt driftstøtte under forutsetning av at museene tilfører rimelig egenandel ved eget virke og på annen måte.

12.4 KULTURARVEN

Vi vil støtte opp om institusjoner, organisasjoner, prosjekter og enkelttiltak som bringer videre norsk kulturarv både i materiell og levende form, slik den ble overlevert i generasjoner bakover og stadig gjenskapes i det norske folkets bevisste videreføring. Det offentlige kulturvernet i Norge har i dag ratifisert to konvensjoner som grunnlag for vernearbeid, på et materiell grunnlag UNESCOs charter for kulturminner (1972) og dernest et nytt utvidet grunnlag for immateriell kulturarv (UNESCO 2003) som også bør implementeres til fordel for norske tradisjoner, levende formidling og andre bevarte kulturuttrykk som bør opprettholdes for ettertid, og tjene som grunnlag for videreføring.

Det norske kulturvernet bør i større grad enn i dag kombinere de to chartre for å utvide virkningspotensialet som fornyet foredlingsgrunnlag også innen kulturformidling og turisme. Hadde denne kombinasjonen vært innført i vernebyråkratiets virkemidler ville Stiklestad ikke fått oppført et multikulturelt senter.

Nationalgalleriet ville også vært bevart som verneverdig arkitektur hvor interiørets kunstformidling ville vært verneverdig, og aldri foreslått nedlagt. I et mer utvidet format er det også grunn til å påpeke at byområder mellom Slottet, Stortinget, Universitet og opp til Hammersborg med tidlig 1800-talls arkitektur og byplan tilsvarende skulle vært bevart. Det stedet var et historisk sted fra den nasjonsbyggende periode. Og derfor av historisk betydning.

12.5 MEDIEPOLITIKK

Demokratene anerkjenner NRK som en norsk kulturinstitusjon og statlig mediehus.

Vi ønsker å holde fast på det overordnede programansvar hos NRK ledelsen. Det skiftende politiske regimet skal kunne påvirke sammensetningen av ledelse, programsjefer og ansatte.

NRK forplikter seg til å formidle solid og grundig dekning av internasjonale og nasjonale nyheter med vekt på politikk og andre samfunnsforhold. Utover det skal NRK formidle utdanningsstoff på alle nivåer.

Statskanalen har vært flittig brukt som redskap for oppbygging av nasjonsfølelse og samhold, men når kanalen får politiske føringer og fremtrer som en politisk agitator, mener vi det ikke skal være under tvungen lisensfinansiering. Det er påfallende at en borgerlig regjering fortsetter en sosialistisk vinkling. Derfor vil vi innsette ny programsjef ved vært regjeringsskifte.

Demokratene ønsker å innføre et Nød Kringkastings System som tar over regulære sendinger på radio og fjernsyn ved nødssituasjoner.

Vi vil opprettholde FM sambandet som dagens regime vil fjerne i 2017 når de vil innføre DAB. Eftas overvåkingsorgan stiller seg undrende til norske myndigheter som er det eneste landet som ønsker å stenge FM sambandet. Demokratene finner det påfallende at myndighetene pålegger norske borgere å kjøpe nytt radioutstyr, og hindre dem å lytte til FM sambandet.

12.6 PRESSESTØTTE

Dagspressen er under knivskarp konkurranse og det har medført at få og store mediehus i dag står for det samlende utvalget. Den har endt opp med å stagnere i betalingsvillighet. Konkurransen er med andre ord meget begrenset. Denne utviklingen skal ikke korrigeres med pressestøtte eller tilskudd. Dette bør heller være en anledning til å overveie om avisernes redaksjonelle innhold er i takt med innbyggernes prioriteringer. Den redaksjonelle organisasjonen bør sikre en seriøs nyhetsformidling og en allsidig debatt.

12.7 INTERNETT

Demokratene ønsker et fritt internett, men det er nødvendig at samfunnet har etiske standarder. Vi ønsker derfor at det skal kunne foretas tekniske inngrep mot misbruk av internettet når det brukes til å spre barnepornografi, oppfordring til terror og annet kriminelt materiale. Fri tilgang til digitalisert kunnskap og fri programvare er en berikelse for samfunnet og dette er viktig å fremme. Vi anerkjenner også at utbredelsen ved den digitale sfæren ender med et økt fokus på personvern for å forhindre identitetstyveri.

DEMOKRATENE VIL:

- prioritere fellesprosjekter og institusjonalisering som bidrar til å fremme folkets opplevelse av samhørighet og forankring i hjemlige kulturformer med vekt på kvalitet og nasjonale identitetsuttrykk, der vilje til kulturprofilering framstår i internasjonal sammenheng som vi så lovende eksempler på sist under Lillehammer OL i 1994.

- prioritere støtte til det materielle kulturminnevern i offentlige og private former på ulike nivåer slik det er vanlig og på samme nivå som i en rekke kulturland vi har brukt å sammenlikne oss med
  - bidra til videreføring av levende norsk kulturarv og kulturytringer som folkeminne, folkemusikk og folkelige kulturformer med lokalt, norsk og norrønt utspring og med tilknytning til nordisk og dertil nordeuropeisk tradisjon og frambringelse.
  - staten skal dekke utgifter til arkeologiske utgravinger av kulturminner både i form av nødvendige innsatser ved utbyggingsprosjekter for private eieres regning men også når forskere initierer strategiske prosjekter som frambringer merkunnskap om nasjonens historie.
  - at utforskning og formidling av vår rike norrøne kulturarv og kulturelle tilhørighet aktivt skal støttes av det offentlige, som også bør bidra til utvidet samarbeid og prosjektfelleskap med de kulturmiljøer og landskaper som en gang tilhørte norsk riksenhet eller kulturutfoldelse.
  - støtte opp om våre filharmoniske orkestre på landsbasis, samt Kringkastingsorkestrene, Forsvarets distriktsmusikkorps og gardemusikken.
  - støtte undervisning og læresteder i og for klassisk musikk og undervisningen på musikkskolene. Styrke formidlingen og kunnskapen om vår norske og nordisk-europeiske kulturarv blant yngre i skolen og befolkningen ellers.
  - Norge på sikt skal bli blant de beste i verden på talentutvikling, kulturutøvelse, formidling og publikumsoppslutning som gir det norske folk mulighet til å gjenoppleve sin rolle som egen aktiv gjensker av nasjonen og for å bevare folkets ledende rolle i sin egen utvikling, og som sjølbevisste deltakere i verdenssamfunnet.
  - at driftstøtten til opera, ballett og teater opprettholdes under forutsetning at institusjoner og utøvere er innstilt på å drive sin virksomhet økonomisk bærekraftig
- oppretholde investeringsstøtten
- garantiinntekter for kunstnere og unngå at offentlige innkjøp får karakter av å være en støtteordninger.
- Hva menes egentlig?
- NRK sine utgifter skal dekkes over statsbudsjettet, ikke lisensfinansieres.
  - all informasjon av nasjonal interesse som formidles gjennom radio og fjernsyn, bør nå alle uavhengig av geografi og sosioøkonomisk status. Privatisering av medieformidling kan således framstå som et demokratisk problem om det ikke følges opp av myndigheter.

13. RELIGION OG ETIKK

13.1 KRISTENDOMMEN OG GRUNNLOVEN

Kristendommen har i mer enn 1000 år vært en hjørnestein i norsk tradisjon og kultur. I vår tid, mens våre livsverdier og vår vestlige kultur er under press, mener Demokratene at kristendommen er et bolverk for å beskytte vår kulturarv og våre grunnleggende verdier som samfunnet er bygget på. Norges grunnlov § 2. Etter grunnlovsendringen av 21. mai 2012, slår den fast at kristendommen og humanismen utgjør verdigrunnlaget som den norske stat er tuftet på. Videre sier den at grunnloven skal sikre demokrati, rettsstaten og menneskerettighetene. Etter siste revisjon av 9. mai 2014, hvor grunnloven ble oversatt til bokmål og nynorsk, er paragrafens ordlyd på bokmål som følger:

“Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene”.

Norge har grunnlovssikret religionsfrihet, men ikke religionslikhet. Det betyr, at alle borgere fritt kan praktisere den religion, de måtte ønske, men at kun den evangelisk-lutherske kirke bør være understøttet staten. Den bør derfor ha en særstilling i forhold til andre religioner. Humanismen og menneskerettigheter har ikke den kraft som skal til for å konkurrere med andre religioner. Derfor er det viktig i den kommende kulturkampen å slå ring om vår kristne kulturarv.

Vi ønsker religions-, tanke-, trosfrihet for alle grupper i Norge, men vår forpliktelse som nasjon er først og fremst å fremme norsk kultur og dens kristne idé grunnlag. Vi har derimot ingen plikt til å fremme andre lands religioner, kulturer eller språk. Vi har heller ingen forpliktelse til å avstå fra å beskytte vår tro, normer, tradisjoner og holdninger.

Tidligere har kristendommen vært uadskillelig fra befolkningens liv. Selv om vi nå anser oss som "verdslige" vil vi hevde at kristendommen har hatt en stor betydning for utvikling av vårt samfunn. Kristendommen, med fokus på Det Nye Testamentet, fremmer en debattkultur og valgfrihet i det å tro eller ikke tro. Dette er grunnmuren til et fungerende demokrati sammen med opplysningstidens idealer. Derfor vil Demokratene verne om folkekirken grunnlovssikrede rettigheter. Folkekirken og den evangelisk-lutherske kirke skal være kirken for det norske folk, hvor prester har forkynnesfrihet.

13.2 KIRKEN

Den norske kirke har i generasjoner vært et sted for fellesskap og trosopplæring for store deler av det norske folk. I dag ser vi utviklingen av en begynnende "åndskrig" med Midtøsten og forsvar av islam, noe som bryter sterkt med den flere tusen år lange judeokristne tradisjon.

Et administrativt skille mellom Kirke og Stat har ikke resultert til noen positive endringer. Ikke-statlige organisasjoner har kuppet kirken og gjort den meningsløs for de som ønsker å utvikle sitt personlige forhold til kristendommen. Vi vil at biskoper velges på ny ved hvert regjeringsskifte for å sikre at kirken går ut i fra folket, ikke fra interesseorganisasjoner. Eget kirkevalg utgår. Er misnøyen for kirkens utvikling stor, kan man stemme vekk de partier som ikke verner om den. Dette vil bringe flere fra frimenighetene inn i folkekirken igjen, og det hemmer veksten av kristen fundamentalistiske retninger. Ved å ha en statskirke blir kvaliteten i religiøse ritualer opprettholdt, og det sikrer vern av våre kirkebygg.

13.3 ANDRE TROSSAMFUNN

Mange andre trossamfunn dekker mange menneskers åndelige behov, og er ofte en fruktbar ressurs for lokalsamfunnet. Vi ser det som ønskelig at trossamfunn blir mindre avhengige av statlig støtte, og vil legge til rette for gode fratrekksordninger for frivillige gaver.

13.4 ISLAM

Organisasjonen for den islamske konferanse (OIC) vedtok i august 1991 Kairo-erklæringen om menneskerettigheter i Islam. Erklæringens formål er å veilede organisasjonens 56 muslimske medlemsland fra Afrika, Asia og Europa i spørsmål vedrørende menneskerettigheter, med referanse til sharia (muslimsk lovgivning) som rammeverk. Denne erklæring er motsvar til FN sin menneskerettighetserklæring.

I Kairo erklæringen er kvinnen underlagt mannen i økonomiske spørsmål, og profeten vernes for kritikk. Den bryter FNs Menneskerettserklæring når det gjelder frihet, likhet og demokrati. Derfor tar Demokratene sterk avstand fra Islam som en politisk retning og ideologi.

DEMOKRATENE VIL:

- staten skal ha det finansielle ansvaret for kirken
- alle mennesker har rett til fri religionsutfoldelse, så lenge virksomheten ikke strider mot

norsk lov

- økonomisk støtte til andre trossamfunn, bør opphøre
- økonomisk støtte til organisasjoner basert kun på etnisitet, må opphøre.
- kristendomsundervisning innføres på grunnskolen fra 1.trinn. Det skal være full fritaksrett fra faget
- kirken har ingen plikt til å vie homofile
- moskeer som man kan helt klart viser radikale holdninger skal forbys for den allmenne sikkerhet
- hat predikering skal straffefølges og moskeer hvor det utøves kan stenges

14. MILJØ OG KLIMAPOLITIKK

14.1 FOKUS PÅ UTSLIPP OG FORURENSNING

Demokratene mener miljøpolitikken bør ses i en større sammenheng. Klimaendringer er sykliske, og fokuset bør derfor rettes mot utslipp og forurensning hvor enkle tiltak enkelt kan iverksettes. Handle lokalt, tenke globalt er et prinsipp som tidligere har hatt stor effekt. Demokratene vil ut av EØS samarbeidet. I ett klimaperspektiv finner Demokratene det nødvendig å påpeke at EU parlamentet flytter på seg annenhver måned mellom Brussel og Strasbourg. Fire tusen mennesker og tonnevis av papirer og utstyr flyttes på annenhver måned med egen flyrute styrt av ett selskap.

Norge besitter fornybare energiresurser og forvalter petroleumsforekomster slik at vi kan bidra med tiltak og ny teknologi som reduserer faren for utslipp, og samtidig tilrettelegge for fornybar energi. På Statoils reklameboards på flyplassen i Brussel står det: "European culture. Powered by Norwegian gas" og "European identity. Powered by Norwegian gas". Vi må bruke politiske og økonomiske virkemidler for å skape en industri som bruker fornybar energi og er mer klimavennlig istedenfor å støtte slike klimautslipp.

14.2 AVFALLSHÅNDTERING

Norge eksporterer og importerer søppel. For noen avfallstyper finnes det ikke gode behandlingsløsninger i Norge, for andre avfallstyper er det ikke nok kapasitet innenlands. Eksport av avfall har økt betydelig de siste årene. Det meste av avfallet går til energiutnyttelse i Sverige, noe destrueres i Finland eller Danmark og noe gjenvinnes eller behandles andre steder i Europa, blant annet i Tyskland. Den største økningen gjelder restavfall som eksporteres til Sverige for energiutnyttelse. Mer enn 40 prosent av all avfallseksport fra Norge er restavfall til Sverige.

Svenske forbrenningsanlegg som energiutnytter norsk restavfall har tillatelse til å ta imot og behandle slik avfall. Sverige har et bedre utbygd fjernvarmesystem enn Norge. Med dagens kapasitet har norske anlegg ikke tilstrekkelig forbrenningskapasitet for restavfall. Transport av avfall foregår med lastebil/trailer over lange distanser, noe som resulterer i utslipp av helse- og miljøskadelige gasser og partikler, og veislitasje.

Import og eksport av avfall er underlagt flere internasjonale avtaler, herunder Basel konvensjonen som er den overordnede, skal beskytte mennesker og miljø mot negative effekter fra farlig avfall. Håndtering av avfall har en spesiell økonomi hvor avfallsmottaket får betalt for å ta imot avfallet, ofte før det er blitt behandlet. Derfor er søppelsortering attraktivt for useriøse aktører slik at enkelte eksportører sender avfall ut av Europa til land der regelverket ikke er like strengt.

I Basel-konvensjonen er det vedtatt et forbud mot å eksportere farlig avfall fra industrialiserte land til utviklingsland, men forbudet er ikke trådt i kraft. Demokratene mener at eksport og import av søppel bidrar til en klimavennlig politikk, og mener Norge må ta ansvar for egen søppel, og bygge og utbedre norske anlegg og stoppe en slik handel. Samtidig bør det revurderes om den kildesorteringen som er innført bør opprettholdes i samme grad, da kildesorteringen baserer seg på enorm bruk av

plastikkposer som ikke er nedbrytbare.

14.3 KORTREIST

Demokratene er av den oppfatning at klima og forurensing må ses i sammenheng med matproduksjon. Kortreist mat er lokal mat produsert i nærheten av forbruker, og har mange miljøfordeler. Lokal matproduksjon fører til mindre transport som bidrar til å redusere utslipp av klimagasser og andre skadevirkninger av transporten, som veibelastning, lokal forurensing i form av svevestøv, veisalt og ulykker.

Sentralisering av jordbruket fører til produksjon i noen få regioner. Det gir miljøkonsekvenser som gjødselsoverskudd, økt bruk av plantevernmidler, sårbar monokultur og utarming av de aktuelle områdene. Det må stimuleres til utbygging av mini- og mikrokraftverk i vassdrag der det naturlig ligger til rette for det.

Skogen har en betydelig rolle i klimapolitikken. I Norge tar den opp halvparten av de norske CO2 utslippene. God skogpolitikk er en effektiv og billig måte å bidra til å nå klimamålene samtidig som det er viktig for sysselsetting og verdiskaping.

Demokratene mener et godt utbygget kollektivtransport, sykkel og gangveier i tette bebygde områder som byer og store tettsteder, vil redusere utslipp.

Klimaskader kan reduseres ved å gi større bevilgninger til flom-, erosjons- og rassikring og sikring av infrastruktur.

Demokratene vil at konsesjonsvilkårene for kraftutbygginger skal bidra til gode miljøtiltak, og opprettholde naturlig arts mangfold i de utbygde vassdragene så langt det lar seg gjøre.

Demokratene ønsker å rydde opp i forurenset jord og sjøbunn, og iverksette tilsvarende tiltak som ble innført på 1970 tallet. Et godt miljøtiltak i vårt langstrakte land, er å overføre deler av langtransporten av varer til jernbane og kystfrakt.

14.4 ENERGIPOLITIKK

Inntektene fra naturressursene har kommet fellesskapet til gode skyldes hjemfallsretten og naturressursene har vært nasjonal, og på lokale hender. Demokratene mener det er nødvendig å opprettholde denne modellen slik at ressursene også tilkommer framtidige generasjoner, og si nei til TISA. For at folk skal kunne bo i distriktet og spredd utover landet er det nødvendig med en stabil energiforsyning. Et godt utbygget elnett er en viktig forutsetning for forsyningsikkerhet, utbygging av fornybar energi og for å opprettholde og skape nye næringsveier.

Konsesjonsprosessen for el-nett må derfor være effektiv i samarbeid med lokale myndigheter. Ved aktivt å utnytte effektive og gode løsninger skal energiforbruket reduseres i husholdninger, industrien og i transportsektoren. Demokratene vil fokusere på at stor del av oppvarmingen skjer ved bruk av miljøvennlig varme som bioenergi.

Demokratene vil satse på en økt produksjon av fornybar energi slik at hovedvekten av energien som brukes blir fornybar. De grønne sertifikatene ble grunnlaget for en storstilt utbygging av fornybar energi og teknologiutvikling lagt, med økt næringsutvikling og verdiskaping i Norge. De fornybare energiressursene skal utvinnes og brukes på en måte som gavner samfunnet og ivaretar naturen på en best mulig måte. Demokratene mener en enkel konsesjonsbehandling for utbygging av fornybar energi, hvor Grunneiere og lokalsamfunnet skal få en rettmessig andel av verdiskapingen.

En offensiv satsing på bioenergi vil stimulere til lokal verdiskaping og bidra til å nå nasjonens miljø- og klimamål. Den fornybare elektrisiteten må kunne erstatte fossil energibruk i samferdselssektoren og industri.

DEMOKRATENE VIL:

- redusere utslipp i alle sektorer nasjonalt ved å sørge for en god og effektiv avfallshåndtering
- at hoveddelen av norske klimakutt tas innenlands. Klimapolitikken skal utformes slik at den ivaretar andre viktige samfunnshensyn som bosetting opprettholdes over hele landet,

industriell utvikling og matproduksjon

- bruke skog som et CO₂- reduserende tiltak ved effektiv skogplanting og uttak
- sørge for satsing på bioenergi, andregenerasjons biodrivstoff og annen fornybar energi
- tilrettelegge for miljøvennlig kjøretøyteknologi og bidra til et godt utbygget kollektivtransport
- tilrettelegge for at en større andel av persontransport i byene og større tettsteder skjer ved hjelp av kollektivtransport, sykkel og gange
- ha effektive tiltak som reduserer klimaskader ved å gi større bevilgninger til flom-, erosjons- og rassikring og sikring av infrastruktur
- at konsesjonsvilkårene for kraftutbygginger skal bidra til gode miljøtiltak og opprettholde naturlig arts mangfold i de utbygde vassdragene